

Expres cultural

Anul I, nr. 11-12, noiembrie-decembrie, 2017 • Apare lunar

32 pagini

Colegiul redacțional vă dorește un AN
NOU mai spornic în împliniri, mai
înalt în aspirații și plin de succese.
LA MULȚI ANI!

Colindă

Deasupra, la răsărit,
mîndru-i pomu d-înflorit,
da su pom cin i-adurmit?
D-adurmitu-i Dumnezău
și mi-ș doarme somnul greu.
De cîn, Doamne,-ai adurmit,
flori sfinte te-or cutrupit,
iarbă verde te-o-ngrădit.
Vine-on stol de d-îngerei
ce-i cîntară, ce-i jucară,
jos pă pom că să lăsară,
roua sfîntă-o scuturară
tot pă fața Domnului,
pă fața covorului.
Domnu nost să pomene,
zori de zîuă revărsa,
tri cucoși galbeni cînta;
pintră zori, pintră cucoși,
răsăre și sfîntu soare;
nu răsare cum răsare,
și răsare cu tri rază.
D-una rază răzîmiază
colia sus, mai din sus,

sus și-n vîrșii munților,
dîn crucile brazilor,
dîn toriștea sterpelor.
Doua rază răzîmiază
rază-n cruce pă fereastă,
la cest domn bun după masă;
boiereasa-i bucuroasă
că îi casa vederoasă.
Triia rază răzîmiază
colia jos, mai din jos,
tot la cîmpu mai din jos,
aco-i grîu mai frumos,
primăvara d-îmfloreste,
toamna cade și rodește,
și te, gazdă, veselește.

*Poesia populară. Colinde culese și
corese de At. Marianu Marienescu,
Pesta, 1859, Cu tipariulu lui J. Herz*

Numărul conține inserat
Suplimentul ZIGURAT:

Liviu PAPUC:
Petre P. Carp - la 180 de ani de la naștere

Liviu Ioan STOICIU
TERIBILISMUL LITERAR ȘI DOUĂ LECȚII DE MORALĂ...
Pagina 3

Alexandru ZUB
DISCURSUL UNIONIST ÎN CHEIE SERIALĂ
Pagina 4

Gellu DORIAN
O ROMÂNIE CA DUPĂ RĂZBOI
Pagina 5

Flavius PARASCHIV
„JOCURILE” UNEI DUBLE CONȘTIINȚE
Pagina 6

Mihaela GRĂDINARIU
JAZZ-UL CUVINTELOR EFEMERE
Pagina 7

Nicolae Ionel
POESIS
Pagina 8

Traian MOCANU
POESIS
Pagina 9

Master X FILES
MIC TRATAT DE HORTICULTURĂ...
Pagina 11

Florin FAIFER
PREUMBLĂRI ȘI PĂȚANII ÎN ISTANBUL
Pagina 13

Adrian Dinu RACHIERU
GHERANIADA
Pagina 14

Constantin ARCU
ÎNSEMNAȚI A CĂLĂTORIEI MELE ÎN AMERICA DE SUD
Pagina 18

Emanuela ILIE
ÎN ACEASTĂ ȚARĂ NUMITĂ „BĂTRÂNEȚE”...
Pagina 20

Victor DURNEA
UN POET AL „GENERAȚIEI PIERDUTE”: C.T. LITUON
Pagina 23

Raluca SOFIAN-OLTEANU
O PRIVIRE ASUPRA INTIMITĂȚII
Pagina 25

Alexandru-Radu PETRESCU
ACTA EST FABULA, PLAUDITE!
Pagina 27

Constantin PRICOP
ANUL MAIORESCU
Pagina 28

„Când sapi în fiecare zi o fântână, până la urmă la apă limpede tot ajungi.” *Rumi*

Expres cultural

Director fondator și coordonator: Nicolae Panaite

Redactor-șef: Constantin Pricop

Secretar general de redacție: Victor Durnea

Colegiu de redacție: Radu Andriescu, Florin Faifer, Dan Bogdan Hanu, Emanuela Ilie, Cătălin Mihuleac, Flavius Paraschiv, Cătălin Mihai Ștefan, Cătălin Turliuc, Diana Vrabie

Liviu Ioan STOICIU:

TERIBILISMUL LITERAR ȘI DOUĂ LECȚII DE MORALĂ PRIMITE - pg. 3

Nicolae PANAITE:

BUNUL-SIMȚ, FĂLCI ȘI AROGANȚĂ - pg. 3

Alexandru ZUB:

DISCURSUL UNIONIST ÎN CHEIE SERIALĂ - pg. 4

Gellu DORIAN:

O ROMÂNIE CA DUPĂ RĂZBOI - pg. 5

Dan Bogdan HANU:

DOG'S DIARY - pg. 5

Flavius PARASCHIV:

„JOCURILE” UNEI DUBLE CONȘTIINȚE - pg. 6

Mihaela GRĂDINARIU:

JAZZ-UL CUVINTELOR EFEMERE - pg. 7

Constantin COROIU:

RELECTURI „SADOVEANU EVERGREEN” - pg. 7

Nicolae IONEL:

POESIS - pg. 8

Traian MOCANU:

POESIS - pg. 9

Radu ANDRIESCU:

PROCENȚELE ÎNȚELEPCIUNII - pg. 10

Nicolae CREȚU:

JOACA DE-A... PROFETIILE - pg. 10

Master X FILES:

MIC TRATAT DE HORTICULTURĂ A LIMBII ROMÂNE SAU... - pg. 11

Adrian ALUI GHEORGHE:

„REINVENTAREA” CITITORULUI - pg. 12

Lumița CORNEA:

CORRESPONDENȚĂ CE LUMINEAZĂ ISTORIA - pg. 12

Florin FAIFER:

PREUMBLĂRI ȘI PĂȚANII ÎN ISTANBUL - pg. 13

Adrian Dinu RACHIERU:

GHERANIADA - pg. 14

Daniel CORBU:

CU CEZAR IVĂNESCU PE STRĂZILE IMPERIALE ALE POEZIEI - pg. 15

Petre ISACHI:

CREDO QUIA ABSURDUM EST - pg. 15

Ioan ȚICALO:

O, OAME!... - pg. 16

Emilian MARCU:

O ÎNTREBARE... / NAIVITATEA MARILOR ARTIȘTI NAIVI - pg. 16

Cornel GALBEN:

CENTENAR VIOREL ALECU - pg. 17

Constantin ARCU:

ÎNSEMNAȚIA A CĂLĂTORIEI MELE ÎN AMERICA DE SUD - pg. 18 (22)

Nicolae BUSUIOC:

ASOCIERI ȘI LEGĂTURI INDISOLUBILE - pg. 19

Ion C. PETRESCU:

„IAȘII PĂTIMIRII NOASTRE CELEI MARI” (1916-1918) - pg. 19

Emanuela ILIE:

ÎN ACEASTĂ ȚARĂ NUMITĂ „BĂTRÂNEȚE”... - pg. 20 (22)

Constantin DOBRESCU:

FIEFUL LUI NICOLAE IORGA - pg. 21

Florin FAIFER:

PORTRET DE COLEGĂ - pg. 21

Silviu ROMANIUC: DEBUT - pg. 22

Victor DURNEA:

UN POET AL „GENERAȚIEI PIERDUTE”: C. T. LITUON - pg. 23

Liviu CHISCOP:

SĂ PUNEM CAPĂT UNEI CONTROVERSE STUPIDE (I) - pg. 24

Raluca SOFIAN-OLTEANU:

O PRIVIRE ASUPRA INTIMITĂȚII - pg. 25

Maria BILAȘEVSCI:

BIENALA INTERNAȚIONALĂ DE PICTURĂ, CHIȘINĂU-IAȘI, 2017 - pg. 26

Ioan RĂDUCEA:

PRIMUL LUSTRU - pg. 26

Alexandru-Radu PETRESCU:

ACTA EST FABULA, PLAUDITE! - pg. 27

Constantin PRICOP:

ANUL MAIORESCU - pg. 28

E-mail:

exprescultural@gmail.com;

Site: <http://exprescultural.ro>

ISSN: 2537-5989

Felix AFTENE, CHEMAREA (imagine permanentă)

Persoanele sau instituțiile care vor să sprijine financiar revista pot depune sumele în contul **RO23BPOS24006748050RON01-** Banc Post Iași.

Revista poate fi procurată din rețeaua de librării SEDCOM LIBRIS Iași, S.C. AMO PRESS GRUP S.R.L., Precum și de la sediul redacției din strada Trei Ierarhi, nr. 2, et.1, Iași, cod 700028.

Abonamente Pe adresa redacției, prin mandat poștal, în contul revistei.

84 lei / an + 24 lei taxe poștale,

42 lei / 6 luni + 12 lei taxe poștale.

Vă rugăm să scrieți pe mandatul poștal sau pe documentul de plată adresa poștală completă și perioada de abonare.

Revista apare cu sprijinul parțial al Primăriei Iași, al Editurii ALFA și al Fundației „C.A.V.”

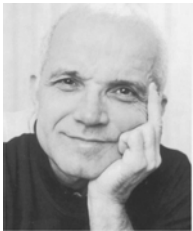
Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine în întregime autorilor.

Rugăm colaboratorii să ne trimită textele până pe data de 12 a lunii în curs; articolul trebuie să cuprindă cel mult 7.000 de semne.

*Ilustrăm prezentul număr cu lucrări
ale artistului Traian Mocanu*

DTP: Val Circa

Expres cultural numărul 11-12 / noiembrie-decembrie 2017

Liviu Ioan STOICIU

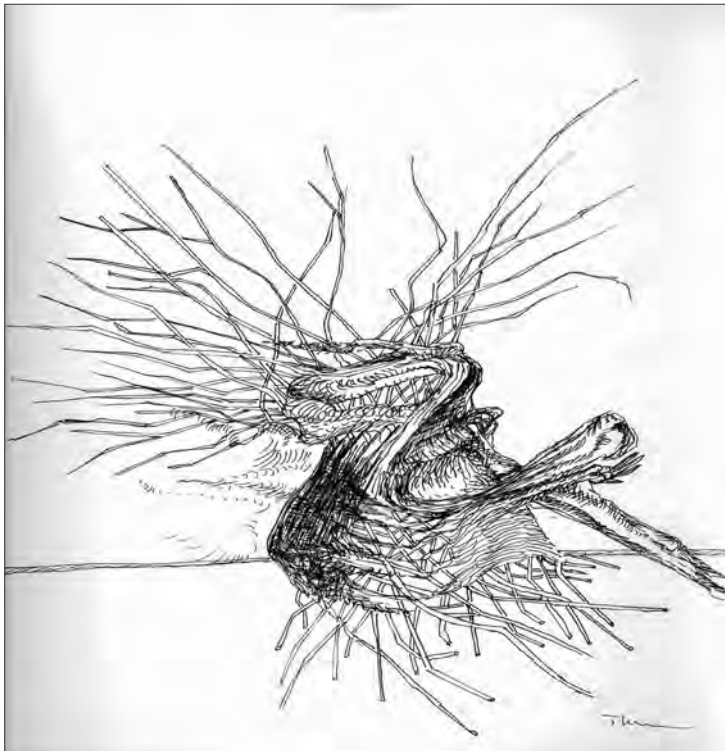
Teribilismul literar și două lecții de morală primite

Teribilism, teribilisme s. n. *Vorbă, faptă sau atitudine ciudată, extravagantă, care vrea să iasă cu orice preț în evidență. Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobișnuită; extravagantă, excentricitate; țicneală.* Temă de lucru, în plan literar. Avem o problemă teribiliștii de ieri și ce a rămas din ei azi. Mă voi ocupa în treacăt de un capitol al istoriei literaturii române, cel care nu e exclus să fi dat mai mulți teribiliști, de care ai impresia că s-a cam ales praful: Avangarda. Personal, exclud din capul locului că teribilismul nu are legătură cu toată creația literară originală (n-ai cum să fii cu adevărat original fără să sari calul, să contrariezi cititorul și să nu fii împotriva curentului, la un moment dat). Pe de altă parte, avangarda are legătură cu o stare de spirit naturală perpetuată până azi la masa de scris, are legătură nu numai cu experimentul literar ci și cu spontaneitatea creatoare (aia intuitivă, „de neînțeles” până la un punct, nu cu „făcătura” lucidă, pe înțelesul tuturor). E o eroare condamnată la criticii la noi, care crede că spiritul avangardei s-a oprit în perioada interbelică și că nu putem vorbi decât de „avangarda istorică” — și nu mă refer numai la poezii (poezii fiind cei care dau mereu tonul în „noua literatură”) care au supraviețuit și după Revoluție (gen Geo Bogza, Gellu Naum, Gherasim Luca), ci la toate generațiile care au tot înflorit în perioada comunistă și după Revoluție, inclusiv postdouămiiști...

Există totuși o morală a teribilismului literar dus la extrem — și-mi vin în minte poezii cu excese sexiste, care au atins limitele pornografiei. Teribilismul cu obsesii sexuale aveau legătură și cu subminarea comodității cititorilor de poezie, cu anarhismul, cu „manifestul împotriva tabuurilor, clișeele și conformismului și cu un gest de revoltă al scriitorului de tip avangardist la adresa poeziei comune, ușoare”. S-a conștientizat azi că, după Revoluție, la 60-70 de ani distanță (o fi o ciclicitate), nouăzeciștii și în special douămiiștii, au re luat abrupt ticurile poeziei triviale avangardiste interbelice, insistând pe vocabularul brut, obscen (spus neaoș, cu acea oralitate intimă de netolerat public, din decență), pe actual sexual în sine (de parcă ei l-ar fi descoperit primii și ar fi de nelipsit din lirismul românesc). Deschid o paranteză și subliniez că marii suporter ai poeziei care friza pornografia, tinerii din anii sfârșitului de secol XX și început de secol XXI, s-au cumințit, au familii (și nu-mi imaginez că le-ar putea arăta copiilor lor poezii în care fac din sexul oral o probă de poezie estetică).

Pomeneam de o morală a teribilismului literar. Iau două exemple de top, unul de dinainte de „revoluția populară” (a instalării comunismului), din vremuri regaliste, și altul de după Revoluția din Decembrie 1989, a re instalării „economiei de piață” și a libertății de expresie... Întâi, Geo Bogza, un important poet avangardist (celebrele lui „Poeme invectivă” l-au trimis și în pușcărie, în 1934 și 1937, la Văcărești; acuzatorii lui erau scriitori membri ai Academiei, de la N. Iorga la Octavian Goga; deși Bogza declara atunci că poeziile lui sunt „împotriva ordinii și a liniștii confortabile a lumii”; în perioada 1940-1944, Bogza este etichetat drept autor „cosmopolit” și „degenerat”) — ce-a rămas din el? După ce au venit comuniștii la putere și „republica populară”, teribilistul revoltat Geo Bogza se alătură regimului comunist (în 1955 devine membru al Academiei Române și membru în Consiliul Național pentru Apărarea Păcii, iar în 1971 este decorat cu titlul de Erou al Muncii Socialiste). Citeam ce declara deunăzi Dan Gulea, autorul „Marginaliilor avangardelor” (Tracus Arte, 2016): „Din păcate, personalitatea lui Geo Bogza și opera sa avangardistă sunt grevate de versurile dedicate Elenei Ceaușescu, întoarcerea către regimul comunist său, după Revoluție — Bogza a murit în 1993, faptul că a «pozat» în dizident”. E de tras o

primă morală la teribilism: *compromisul*. Al doilea exemplu: Marius Ianuș. Un anarhist de primă mână al noii generații (e cel mai important poet douămiișt, crede criticul Daniel Cristea-Enache, cam de aceeași vârstă cu Ianuș), Ianuș e „inițiatorul fracturismului” în poezie — citez, de curiozitate, din manifestul său: „Fracturismul desfiide șoarecii de bibliotecă și poezii premianți, cât și o poezie scrisă pe diplomele de absolvire a facultății. Fracturismul urăște poezii făcuți, roboții liricii române. Poezii contemporani (indiferent de curentele sau mișcările în care se înscriu), prezenți cu larghețe în revistele scoase de admiratorii lor, sunt niște mafioți care încearcă să folosească puținele lor reușite poetice în scopuri sociale (mulți dintre ei au cinci slujbe și nu mai scriu nimic valabil), impuși fiind după modelul sicilian al familiei (care-i include acum și pe președinții

asociațiilor de scriitori”). Poezia lui Ianuș a atins culmile prin elogiul sexului oral făcut României (între altele). Teribilism de doi bani. Poetul „trebuie să se pună veșnic în ipostaze extreme”, declara Ianuș: *Eu știu totul, România! / și totul e violul unei bande de sodomiști // ți se vedeau chiloții, România / pentru că tu te-ai pus în spate în troleibuz / unde se văd chiloții / Numai că nu-i aveai, România...* Mă abțin să citez din ceea ce e non-valoare în poezia talentatului Ianuș. Poezia lui infantilă (mă refer la cea pornografică), avea să-i iasă pe nas, cum se spune. Azi, Marius Ianuș e în „drumul spre sfîntenie”, schimbat radical, e frate la o mănăstire, „l-a descoperit pe Dumnezeu”, și-a renegat total „trecutul poetic”: *De astăzi, 20 aprilie 2010, îmi reneg toate scrierile pe care le-am publicat până azi... Îmi cer iertare tuturor celor cărora versurile mele de până acum le-au fost prilej de sminteală și iau păcatele la care i-au împins vorbele mele scrise și spuse pe alți oameni asupra mea. Nu voi continua povestea hyperliteraturii, pentru un motiv simplu: e o poveste necreștină... Îi avertizez pe toți cei care au trecut prin cenacurile mele sau care m-au citit că, în afară de sinceritate, i-am împins numai la drăcovenii. Îi avertizez că există Iad. Îi chem pe toți pe drumul către Iisus Hristos, să înfrunte prigoana satanei și să-și salveze sufletele.* Personal, sunt impresionat de transformarea teribilului Marius Ianuș și de lecția de morală primită, dată de gol de el.

18.11.2017. BV

Nicolae PANAITU

Bunul-simț, fălci și aroganță

Alexandru Paleologu și-a intitulat o carte chiar așa: „Bunul-simț ca paradox”, publicată înainte de Revoluție. Decența a fost de multe ori amintită în spațiul public de la noi, dar fără efecte vizibile în atitudine și comportament, mai ales în cel al decidenților. Dacă aceștia ar fi citit volumul mai sus amintit sau pagini filocalice și și-ar fi însușit o parte din preceptele ce le conțin, cu certitudine, altfel le-ar fi vorbirea și relaționarea, adică fapta și cuvântul. Efectul lecturii asupra lor ar putea și azi duce, nădăjduiesc, la alarmarea inteligenței, evident, acolo unde se presupune că iscusința exista! Teoria ca teoria, dar punerea în fapte a decenței a lăsat pe mulți aleși corigenți și repetenți. Amintesc, pentru uituci, ușarnici și neștiutori, că bunul-simț înseamnă caracter, respect, altruism, susținerea adevărului, civilitate, etică, șapte ani de-acasă.

Buna intuiție, spunea C. E. Stowe, înseamnă „talentul de a vedea lucrurile așa cum sunt și de a face lucrurile așa cum trebuie făcute”.

Jocul la două capete în politică și nu numai, pentru cel care-l practică, într-un final, duce spre subrezire și marginalizare, spre lipsă de elocvență și irelevant. Unii, trecuți prin legislativ ca gâsca prin apă, au alunecat voit spre margini de orașe și spre munți, pentru a medita la cele de acum dar și la cele veșnice în templele luxoase ce și le-au construit, în vremea trecerii lor prin divan. Aroganța le este mult mai mare decât propria casă, zidită în locuri cu verdeață și cu mult ozon. Deseori, infatuarea, nemaiîncăpând înăuntrul, li se vede chiar ieșind odată cu fumul pe horn... Urmarea e uneori terifiantă: flori, ierburi și frunze, palide, îndoite și ofilite, aerul are miros usturător și înecăcios; zburătoarele înconjoară locul; unele, pe care le-a atins fumul mai mult, au căzut la pământ. „Ceea ce nu oprește legea oprește buna cuviință”, spunea Seneca, pentru cine dorește să audă.

Oare cum poate încăpea atâta plinătate de sine în inima unui om mic, dar cu fălcile mari cât o găleată din lagărul de la Sighet? Recent, am citit o afirmație a unui ipochimen, care întrece orice insolentă: „Partizanii anticomuniști din munți au slăbit capacitatea de apărare a României”. Cine iubește aceste locuri și cunoaște istoria lor și este în depline facultăți mintale nu are cum să debiteze o asemenea monstruoasă. În viziunea ipochimenului, așadar, regimul de după 1944, impus prin teroare, falsificare, furt și minciună trebuie crezut, aplaudat și nu claxonat... Aceste enormități sunt scuizabile în cazul internaților clinic din bolnițele psihiatrice. Dar, să afirmi într-un cadru organizat, acum, la 28 de ani de la Revoluția împotriva regimului comunist, cu neobrăzare, asemenea elucubrații, este un caz de incultură și de barbarie la adresa celor care și-au jertfit viața pentru o Românie neviciată.

Afirmațiile de această natură sunt mai dureroase și mai grele decât senilele unui tanc condus de bolșevici!

După cum se vede, aroganța și noroiul gândirii „capetelor luminate” de la noi sunt veri primari cu manifestările și procedeele acelora care aveau îndreptat, odinioară, kalașnikovul spre statul de drept, buna orânduială și spre caracterele frumoase, demne și verticale, gen Elisabeta Rizea și conaționalii, de același calibrul, din preajma familiei ei. Aroganța, și astăzi, mai ales cea de partid, mutilează, depersonalizează, prin minciună și fraudă, produce daune în societate, destabilizează, aducând îngrijorare și teamă. Mândria politică și duplicitatea generează sulf și schilodește suflete, prin toxicitatea lor. În vecinătatea îngâmfării nu crește mai nimic bun care să poată fi inserat în cartea omenității, izbăvirii și adevărului. Sentimentele de înălțare, temeinicie, împlinire și bucurie se ofilesc, ajung să se înădușe, dacă fariseismul, mistificarea și îngâmfarea le stau prin preajmă.

În atari condiții, sentimentele se aseamănă cu niște liziere cărora li se toarnă la rădăcină, picătură cu picătură, apă fiartă.

Cinocefalii care cultivă dezbinarea, lipsa transparenței și a dialogului, ignorarea adversarului, nerecunoscându-i calitățile, și care prioritizează doar interesele lor, au legătură cu democrația precum are prostituția cu dragostea.

Cred că dialogul despre bine, decență și adevăr trebuie cultivat, cu orice preț, până vor ieși la iveală toate problemele: „de la lașitate până la frumusețe, de la sensul timpului până la forma de guvernare”.

Alexandru ZUB

Discursul unionist în cheie serială

O explicație interesantă a fenomenului Unirii întâlnim la A. D. Xenopol, neobositul polihistor, care și-a început cariera, la 1868, cu o pledoarie pentru *Cultura națională* și a încheiat-o, jumătate de secol mai târziu, ca luptător – chiar dacă minat de boală, ținut la pat – pentru desăvârșirea Unirii. Între un moment și altul e o legătură lesne sesizabilă pentru cine urmărește activitatea militantului. Primul fusese, în fond, ocazia fericită de formulare a unui *credo* ce avea să-i lumineze întreaga existență. Fraza inițială, chiar, e revelatoare pentru debutul său cărturăresc, ca și pentru toată opera sa: „Trebuie bine să ne însemnăm, noi românii, că orice progres pe calea civilizațiunii nu are pentru noi o adevărată valoare decât întrucât se reflectează asupra naționalității noastre”¹.

Era un fel de a opta pentru o directivă susceptibilă să pună în miezul atenției propria națiune, privită în dezvoltarea ei globală, diacronică, o directivă căreia Xenopol i-a rămas fidel până la capăt. Din ea au decurs analizele cu privire la „starea noastră actuală”, seria de *Studii economice*, atât de moderne în concepția lor, demersurile practice de ameliorare a vieții celor nevoiași, iar mai presus de toate opera sa de istoric și gânditor, încheiată spectaculos spre finele carierei². În tot ce a întreprins, pe tărâm cultural, științific sau politic, el a fost animat de aceeași unică idee: punerea în valoare, la modul optim, a virtuților poporului român, așa cum s-au manifestat ele în trecut și cum se manifestau încă în actualitatea cea mai vie.

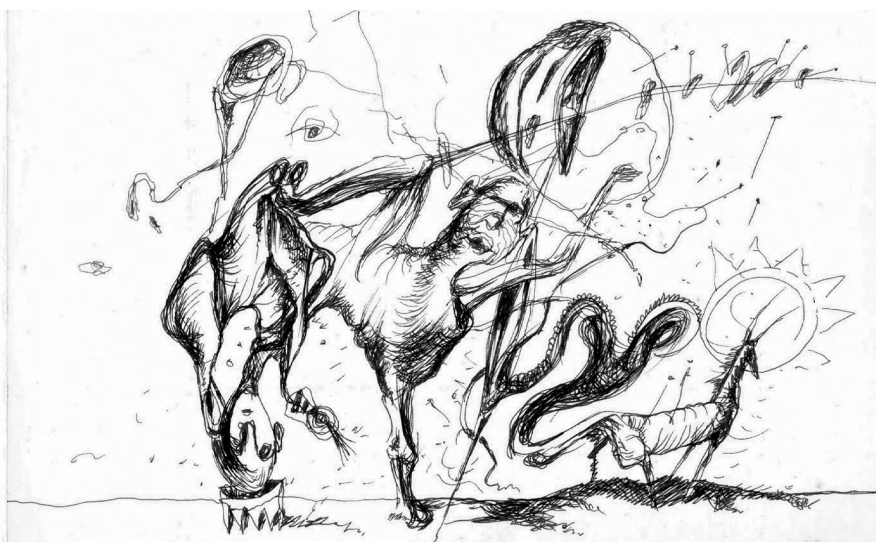
Meditația pe marginea trecutului l-a dus, pe de o parte, la o serie de studii și sinteze istorice, iar pe de alta, la o concepție sistematică asupra istoriei însăși. El a identificat în desfășurarea faptelor inserieri cauzale și a conceput, pe această bază, un întreg sistem explicativ, acele *Principii fundamentale ale istoriei* (1899) din care avea să se nască *La théorie de l'histoire* (1908). Tot ce se întâmplă în istorie, susținea filozoful, poate fi reprezentat prin *serii* evolutive, cu geneză, ascensiune și declin, potrivit unui principiu genetic care guvernează întreaga evoluție³.

O asemenea idee, aplicată la studiul propriei națiuni, l-a dus încă de la început, chiar dacă într-o formulare vagă, la concluzia că „un popor are puțința de a trăi și a se dezvolta până ce a revărsat în lume tot cuprinsul său sufletească”, cum afirma, la 1871, în cuvântarea festivă de la Putna, adăugând că, în ce-i privește pe compatrioții săi, aceștia n-au avut încă puțința să exteriorizeze acel conținut. De unde îndemnul ca „toți românii (...), fie ei din orice sferă, fie ei din orice țară, să lucreze neobosit, fiecare în parte și toți împreună, spre aflarea și răspândirea mijloacelor care vor putea să înlesnească înrădăcinarea credințelor, năzuințelor și speranțelor noastre comune în unul și același viitor”⁴. Credința într-un viitor comun, clar exprimată atunci, venea din veac și Xenopol n-a făcut decât să o rostească în fața unei adunări din care nu lipseau Kogălniceanu, Maiorescu, Slavici, Eminescu și alți mari oameni ai timpului, în culmea carierei sau numai la începutul ei. Acea „revărsare” de potențe etnice pe tărâmul culturii nu era decât o *serie*, marea *serie istorică* a oricărei comunități în epoca modernă. O judecată simplă l-a dus pe vorbitor la această formulare: „Fiindcă noi românii încă nu am desfășurat tot cuprinsul nostru sufletească, avem dreptul de a trăi și putem spera în viitor”⁵. O lege a naturii se cerea astfel împlinită, nu de la sine, ci prin voința liberă a oamenilor, prin munca lor bine strunită în direcția aceluiași scop: „lucrare încheată, ca aceea a polipilor ce ridică insule din sânul oceanului, pe care apoi viața își așterne covorul său, iar nu ca aceea a furtunilor mării ce nalță într-o clipă cumplitii munți de spumă, ca iarăși să-i cufunde în latul ocean!”⁶.

Printr-o asemenea metaforă, Xenopol își mărturisise preferința pentru o mișcare evolutivă, organică,

sugerând totodată, consensual, procesul de acumulare ce anunță, în istorie, orice „eveniment” de seamă, orice fenomen cu semnificație aparte. „Lucrarea” sugerată, în direcția căreia invoca solidarități de tot felul, trebuia să fie însăși unitatea deplină a neamului său. Un arc peste timp leagă această imagine de străduința mai târzie de a explica procesul unificării românești ca fenomen istoric, mai întâi ca simplă restituție punctuală, apoi sistematic, făcând apel la ideea de *serie*.

Seria istorică a Unirii își avea originea departe în timp, în chiar romanizarea populației daco-getice și în eforturile noii sinteze etno-culturale de a-și păstra ființa în ciuda vitregiilor istoriei. Nu vom stăruia aici. Destul că în secolul XIX, care a însemnat resurrecție peste tot în zonă, a apropiat mult această *serie* de ținta ei finală. Decelându-i rădăcinile îndepărtate și urmărindu-i „creșterea” în timp, istoricul a ajuns la mari studii privind secolul naționalităților: *Războaiele din-*

tre ruși și turci (1880), *Domnia lui Cuza Vodă* (1903), *Istoria partidelor politice* (1910), *Nicolae Kretzulescu* (1915), la care se adaugă luminosul discurs academic în care a evocat personalitatea lui *Mihail Kogălniceanu* (1895), precum și noua ediție, neîncheiată, a *Istoriei românilor din Dacia Traiană*. În aceste lucrări și în altele de mai mică amplitudine, Xenopol a avut ocazia să adâncească diverse aspecte ale complexului fenomen, ceea ce l-a ajutat a defini până la urmă, pe larg, marea serie a Unirii. Pe tărâm pragmatic (V. Maciu, V. Netea etc.), ca și sub unghiul explicației teoretice (O. Buhociu, V. Bulgaru, G. Toma, Al. Boboc, Z. Lateș, M. Popa etc.), contribuțiile sale au fost deja puse în lumină⁷.

Să notăm, aici, doar faptul că dintre istoricii români Xenopol a fost primul care s-a ocupat mai adânc de Unire și a tratat-o ca fenomen complex, multiseclar, cu implicații geopolitice, de la căutarea „instinctivă” a unor soluții de solidaritate defensivă în evul mediu, culminând cu marea acțiune a lui Mihai Viteazul, până la înfăptuirea ei în zona extracarpatină, la mijlocul secolului XIX. Seria deschisă astfel, incompletă pe tărâmul faptei, dar prelungită ideal în mintea istoricului până la realizarea unității depline, a căpătat un contur tot mai precis, fiind prezentată în marea sinteză pragmatică și în studii mai restrânse, unele de un interes cu totul remarcabil. Scoaterea Unirii de sub incidența hazardului pentru a-i găsi temeiuri în sfera necesității, ca „product” al unei lungi serii, e poate contribuția cea mai caracteristică a lui Xenopol în acest domeniu și ea se întemeiază mai ales pe ideea de *serie istorică*. Dorind să-și exemplifice sistemul de gândire printr-o analiză concretă, el a scris *Domnia lui Cuza Vodă* (1903), iar pentru străini un studiu pe aceeași temă în *Revue de synthèse historique* (1906).

Unirea constituie, în opera lui Xenopol, un capitol esențial, asupra căruia a revenit mereu. Obsesia aceasta l-a însoțit pe istoric și în vilegiatură, ca o umbră ineluctabilă, iscată din chiar solul patriei ideale, așa cum avea să se înfiripe aceasta doar la finele existenței cărturarului. Peregrin prin teritoriile aflate încă sub

dominație străină, el schița, la Vatra Dornei, la Râșnov sau la Mehadia, gânduri privind destinul românesc ca o realitate organică, în afara oricărei segregării pasagere, o realitate ce se încheagă, triumfătoare, dincolo de neșanse geopolitice și de obstrucții ieșite din culisele diplomației. Istoricul visa, poposind în Mehadia, la clipa Unirii depline, simțind-o aproape, de vreme ce și exista în inimi. „Desigur că încordarea puterilor necesare pentru a prinde în un singur lanț viața noastră ca popor nu este încă pe deplin coaptă și că trebuie să așteptăm maturitatea rodului, pentru a-l culege”, încheia Xenopol, adăugând că atunci, când rodul se va fi copt, „nimic în lume nu-l va mai putea opri, nici piscurile Carpaților, nici uneltirile neamurilor străine”⁸. O atare concluzie era sprijinită nu doar de speranța legitimă a unui vechi militant pentru idealul național, ci și de convingerea omului de știință, îndelung verificată, că în durata noastră, ideea Unirii forma o *serie istorică*, a cărei împlinire nu putea să mai întârzie mult timp. Intuise această desfășurare a lucrurilor demult, studiind trecutul românesc, a teoretizat-o apoi și i-a urmărit realizarea metodic, luând în seamă fiecare *serie* de fapte, pentru a ajunge, inferând, la o concluzie. A și sintetizat, în monografia dedicată lui Cuza-Vodă, aspectul metodologic (cap. XVI), pentru a conchide că istoria acelei interstii se lasă descifrată cel mai bine în lumina unei evoluții seriale. O asemenea perspectivă îl obliga pe istoric să se întrebe, integrând domnia respectivă în marea serie a redeșteptării: „S-a încheiat oare dezvoltarea politică a poporului român, cu punerea coroanei regale de oțel pe fruntea principelui Carol și nu mai are acest popor nici o dorință de îndeplinit, nici o țință de urmărit?”⁹

Răspunsul nu putea fi decât negativ, iar pentru cititorii din pragul secolului XX el sugera limpede finalul seriei respective prin desăvârșirea unității de stat.

A.D. Xenopol a mai prins să vadă cu ochii acest final, după ce asistase, imobilizat de boală, la ororile războiului, nu fără a-și încuraja compatrioții și a interveni pe lângă prietenii săi francezi în interesul țării. O mare *serie istorică* se împlinea, odată cu viața cărturarului, care scrisese, într-o generoasă cadență: „Ca un fluviu adânc, în care se varsă toate râurile lăturalnice ale dezvoltării poporului român, curge marea serie a regenerării și redeșteptării neamului, a cărei rădăcini culturale se pierd în secolii mai îndepărtați, dar care începe a se arăta pe tărâmul politic de la pătrunderea domniilor naționale”¹⁰. Sfârșitul acestei serii, partea ei triumfală așa-zicând, coincidea oarecum cu traiectoria vieții lui Xenopol, desfășurată între discursul-program de la Putna și îndemnul la coeziune națională din anii marelui război de întregire. Sunt traiectorii ce se interferează semnificativ, iar de această interferență istoricul era cel dintâi conștient și cel mai dispus la explicații integrative. Căci dacă ideea Unirii a constituit, în durata românească, o idee-fortă, un liant miraculos, cel ce a pus-o primul în lumină edificatoare, ca pe o *serie istorică*, i se atașa organic, sporindu-i, prin chiar acest fapt, relevanța¹¹.

Note:

¹A. D. Xenopol, *Scrieri sociale și filozofice*, București, 1967, p. 77.

²Cf. Al. Zub, *A. D. Xenopol, bibliografie*, București, 1973, *passim*.

³A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 217-231.

⁴*Ibidem*, p. 211.

⁵*Ibidem*, p. 206.

⁶*Ibidem*, p. 216.

⁷Vezi deosebi vol. *A. D. Xenopol. Studii privitoare la viața și opera sa*, ed. L. Boicu, Al. Zub, București, 1972; Mihai Popa, *A. D. Xenopol filosof al istoriei*, București, 2007, p. 37-39.

⁸A. D. Xenopol, *Amintiri de călătorie*, Iași, 1901, p. 148.

⁹Idem, *Scrieri sociale și filozofice*, p. 349.

¹⁰Idem, *Domnia lui Cuza-Vodă*, II, Iași, 1903, p. 232.

¹¹Text revizuit din *Luceafărul*, XXVI, 1983, 47, p. 1, 7.

Gellu DORIAN

O Românie ca după război

Un sentiment de greu în stomac am simțit la finalul lecturii interviului luat de Cristian Pătrășconiu Ludmilei Ulițkaia și publicat în numărul 32 al **României literare**. Penultima întrebare o obligă pe scriitoarea rusă să fie mai mult decât sinceră: „(...) Am intrat în România dinspre Budapesta, am venit cu trenul și peisajul pe care eu l-am remarcat a fost deprimant. De parcă abia s-a încheiat războiul – deși, așa cum știm, războiul s-a încheiat de mult. Casele sărace, dărăpănate. Cîmpurile nearanjate, neîngrijite. Puțini oameni. Am avut, cum să spun, un sentiment al unei decăderi triste. Sinceră să fiu, acest sentiment îmi aduce aminte de acela pe care îl am mereu cînd merg prin Rusia profundă și cînd văd aceleași lucruri acolo: deznădejde, sate părăsite, jalea pămîntului. Aici am avut același sentiment pe care îl am și acasă, cînd mă nimeresc în locuri de acest fel.” O descriere exactă a unui traseu pe care-l văd mai toți cei care intră în România, nu numai dinspre Budapesta, ci din toate direcțiile. Să fi văzut Ulițkaia sudul, de la Giurgiu spre București, de la Călărași spre Slobozia, de la Calafat spre Craiova, cum de altfel să fi trecut prin județul Vaslui, să fi intrat dinspre Est prin satele din județul Botoșani sau Iași, nu ar fi făcut altă descriere, ficționînd sau fiind drăguță și respectoasă cu preopinutul, ci ar fi exprimat, probabil, același sentiment sincer, așa cum a făcut-o și despre locurile din Rusia ei profundă, mult mai jalnică sunt convinși decât oricare alt loc trist și părăsit din România.

Să te trezești, ca trecător ocazional prin aceste locuri, după peste șaptezeci de ani de la război în mijlocul dezastrelor lăsate de acesta spune foarte mult despre starea jalnică a acestor ținuturi, care, pentru unii sunt „Grădina lui Dumnezeu”, „locuri binecuvîntate”, în care s-a născut prima „civilizație a Europei”, dacă nu chiar a lumii și așa mai departe. Da, peste tot sunt case părăsite și risipite ca după război, cîmpuri părăginite, întelenite, oameni din ce în ce mai puțini și năpăstuiți, dezabuzăți și dezorientați, ca niște vietăți pe cale de dispariție. Dar și oaze în care ultimii douăzeci și șapte de ani au făcut minuni: vile, zone de proprietate privată, în care nu ai voie să intri (cum ar fi zona lacului Snagov și cîte altele ascunse prin văile și dealurile României, prin munții ei rași de copaci și plini de drumuri pline de mizeria nepăsătorului locuitor, care parcă a ajuns aici într-o migrațiune temporară și nu-l interesează ce lasă în urmă). Și cum să nu fie așa, cînd, imediat după 1989, cei mai mulți, dintre cei deznădăjduiți, „umiliți și obidiți” au luat calea emigrării spre Vest, spre locurile mănoase și visate, interzise de comuniști, pentru a găsi o viață mai bună, plecînd ca în timpul unui refugiu, lăsînt în urmă locuri pustii, inimi sfîșiate, o România schismatică, cu familii dezmembrate (eu personal am trăit această dramă și am scris-o în romanul *Împotriva noastră*, Editura Cartea Românească, 2005, iar exemplele sunt cu sutele de mii!). În locul lor, uneori, s-au ivit depresii, sinucideri, abandonuri, dezorientări, o generație pierdută și fără țară parcă, fără sentimentul pe care ți-l dă o familie, o lume ciudată, ușor de manevrat de cei care-și fac din putere o meserie și o cale de înăvuiere rapidă, fără merite, dar și, pe ici și colo, cîteva case mai răsărite (unele de un prost gust, aduse în zone tradiționale consacrate și lipite acolo ca nuca de perete, cum sunt cele din Certeze, Maramureș), cîteva conturi și mici afaceri, care încearcă să schimbe paradigma afacerilor securiștilor ceaușiști și ale acoliților lor care au pus mîna peste noapte peste avuția națională și nimeni nu mai poate intra în cercul lor, dacă nu le

învață regulile murdare (atît de murdare, încît, după cum se vede acum, sunt făcute la vedere, la cel mai înalt grad, la nivel de Parlament și Guvern, prin legi făcute doar pentru ei, ordonanțe de urgență de o zi și o noapte, pentru a ieși de sub ilegalitățile în care se află și a se legifera hoția în care sunt ași). În astfel de situații, cum să nu ai o țară în care, străin fiind, cînd intri o descrii succint așa cum a făcut Ludmila Ulițkaia. Și nu avem cum să nu-i dăm dreptate.

Dar România profundă nu este numai cea de la granițele ei, lăsate pustii, părăginite, așa cum i-au învățat unii voievozi pe locuitorii acelor locuri, cum spune legenda, ca dușmanii cînd vin să nu aibă pe ce pune mîna, ci este și cea a palatelor de la Strehai, de la Ciurea și din cîte alte locuri, care, văzute, să zicem, tot de celebra scriitoare rusă, ar da altă descriere, care, la fel nu ne-ar avantaja cîtuși de puțin. Dar, desigur, și cea a locurile minunate cum sunt cele ale Sibiului, Clujului, Timișoarei, Sighișoarei, Brașovului, Iașilor și încă multe altele, care fac cu adevărat din România o țară cu o identitate sigură și mai mult decât remarcabilă.

Însă nu punem aici în discuție incapacitatea guvernelor României de după 1990 de a fi creat infrastructuri măcar la principalele porți de intrare în țară, să se vadă frumos și atractiv locurile, să fi măturat, cum se spune, în fața porților, în așa fel ca străinul să-ți bată la poartă și să-l ospătezi așa cum se cuvine, cum se întîmplă de fapt în Bucovina, adesea, în Maramureș și în alte locuri unde gospodarii au înțeles că pot trăi și din astfel de îndeletniciri firești și frumoase. Dar de unde așa ceva la guvernele României, care, cel puțin așa cum arată ultimul, nu fac nimic altceva decât să transforme România într-o afacere cu acțiuni la purtător.

După exemplul lor fac și administrațiile locale treaba. Un simplu exemplu este suficient. Un spațiu de aproape patru hectare, consacrat memoriei poetului național al României, cu eforturi de a-l aduce la standarde de referință, este ținut la dos, fără a fi scos în ochii lumii, de parcă acolo ar fi un simplu cămin cultural despre care trebuie să afle numai locuitorii zonei. La intrarea în județul Botoșani, din cel puțin patru direcții, nu există nici un panou publicitar, care să amintească despre existența Memorialului Ipotești, un complex care conține cel puțin patru puncte de interes turistic de importanță națională și internațională. Nici o informație nu te îndrumă, ca turist, spre acolo. Încît, unii interesați, ajungînd în Botoșani, dezorientați, întreabă pe unii, pe alții dintre locuitori spre unde și cu ce pot ajunge la Ipotești. Li se răspunde sau nu, li se oferă o informație, dar nu și un loc stabil de unde pot lua spre acel loc un mijloc de transport. Acesta ar fi un aspect al nepăsării administratorilor zonei, că, de exemplu, dacă cei ajunși la Botoșani și ar dori să vadă o statuie, un bust al lui Eminescu, ar trebui să se ducă după niște boscheți, așa cum sunt mai toate aceste lucrări expuse în oraș.

Trist, dar așa stau lucruri, pentru că, nu-i așa, cum e turcul așa-i și pistolul, cum e sacul, așa e și peticul. Încît să nu mai mire pe nimeni dacă un străin ajuns pe aceste meleaguri ale României, intrînd prin orice poartă a iei, dinspre Vest, dinspre Est, dinspre Sud sau dinspre Nord va vedea aceeași situație și va descrie ceea ce vede din tren, din mașină, că din avion toate locurile arată la fel. Ba unii, mai hitri, spun că și atunci cînd intri în spațiul aerian al României, avionul începe să te hurduce, că și căile aerului pe aici au gropi, nu numai drumurile. Să fie oare România, așa cum o vede Ludmila Ulițkaia, o țară ca după război? Dacă da, ce e de făcut?

Dan Bogdan HANU

Dog's diary (din vremea cîinelui sub acoperire involuntară)

Mîna întinsă direct, zvîcnit, fără ezitare, spre a fi strînsă, e, de mai multe ori decît ne închipuim, mîna învinsului, ce se recunoaște astfel, după o bătălie pe care celălalt, a purtat-o și a cîștigat-o fără s-o știe. Curat lucru al providenței!

< Artă monumentală, frescă, friză (a vieții, doar că...lăuntrice, nonfigurative), acoperite, lucrate în „bob de orez” (după cum, în nobila sa descifrare, grăiește abatele – neabătut întru cele drepte – Ance-lin) sau simplă roboteală întru amenajarea unui spațiu locuibil? Iată lucrul (producția) pe ceva mai puțin de un an (5.05.2008 – 13.04.2009): 0,2 m x 0,2 m x 312 pagini = 12,48 m² scriitură, cam cu atît m-am împroprietărit estim, suprafață cultivată, din care publicată, să zicem, cel mult un 1 %, *qui prodest?* În nici un caz investitorului (de efort)! Spațiu locuibil, hmm, *horribile dictu*, s-ar îndoi aproape oricine după nu mai mult de 0,1 m², iar după alți 0.1 m² s-ar lecu definitiv. Artă monumentală, poate, dar într-un timp cînd monumentele sînt distruse, nu înălțate!

> Ce mă trimite, în mod regulat, cu maximă eficiență, la culcare, e tocmai ce, îndeobște, îi reține pe cei mai mulți și-î împiedică să ajungă la un acord cu orizontala: teama – uneori, panica – că mă aflu surprinzător, suspect de aproape de a face ceva neobișnuit, ieșit din comun (evident, *a face* – deși, m-am cam săturat – e drastic și tragic limitat la *a scrie*, dar, și așa, poate e prea mult pentru mine, căci, n-o să vă vină să credeți, pînă la urmă se întîmplă, chiar dacă într-o formă care exclude aplauzele, ratingul și toate celelalte dividende!).

> Ce povară mai mare decît aceea de a nu-ți putea mărturisi niciodată povara și ce bravură și performanță, să nu crîcnești cînd știi că tu, cel strivit doar la gîndul – care, simplu, îți proptește dinainte un babel de ostilități – unei banale ieșiri în lume, ești luat drept un hedonist rutinier și duzinier, unul din aceia care se menajează în lipsa realei vocații a hedonismului, învăluit în concul unui egoism comod și îmbăcbit.

< By the way of suport electronic. Mi-am întrebat laptopul: cite semne mai suporti electronic? Mi-a bolborosit, vizibil extenuat: nici unul, să trăiț’ (sau trăiț’ar, ceva de genul ăsta), sînt intoxicat. Așa că încetez, e aproape uman de convingător. Aoleu, astăzi, cînd cu transcrisul din manual în digital, e Sfîntul Gheorghe, dacă l-o fi chemînd Gheorghe, iacătă la ce corvezi l-am înhămat chiar de onomastică! Da’ lasă, nu-i strică să-și mai reamintească din cînd în cînd de Balaur. Bau!

> Resetarea la matcă, replierea în matricea-mumă, obligîndu-mă să revin, de oriunde m-aș fi încumetat, la ce mi-a fost scris, hărăzit, deși altul, mereu altul, cu alt bagaj de amăgiri, cu altă muniție, va pleca de acolo, scriind de fiecare dată altceva decît s-ar fi cîvenit. N-am avut șansa de a scrie pentru mine, eu, cel care bate străzile, trăiește, palpită, learcă de emoții, congestionat de stări, împovărat de amintirile săltate în cîrcă, cel ce adună și ajunge dolda de lucruri pe care vrea să le deșarte pe foaie, înaintînd funambulesc, să nu-i scape ceva, de cîte ori dă să se așeze la masa de scris, se vede substituit, un altul se strecoară acolo, un altul ce știe de toată agoniseala și, pîrînd a ține seama de ea, o crîmpește, o face ferfeniță, păstrînd ici colo crîmpeie prizărite, ciosvîrte de umbre, pâlălaia unei emoții, toate străine, îndepărtate, de aici, din strada unde mă trezesc nedumerit, ca un hamal batjocorit, silit s-o ia de la capăt.

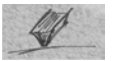
Deviaționist și evazionist incorigibil, fără astîmpăr. Mereu, neostoit avocat al propriei c(l)auze, resemnat cu – și resemnînd – o cauză fără măsură, căci nu mai ajunge să-și slobozească efectul. Avocat de neplătît. Profesînd onoarea de a rămîne fără onorariu. Cauza? Dezamăgitor de simplu: memoria. Procesul pe care îl pune pe rol, alimentîndu-l prin perpetuumul fascinației: pînă unde poate merge fidelitatea față de memoria personală? Cumva pînă la înghețarea completă a prezentului, pînă la dezintegra-re sa ca timp social? Din dorința masivă, motivată împotriva oricărui rudiment al instinctului de conservare, ca totul să rămînă neclintit, s-a născut monstruoizitatea serială: fresca vieții lăuntrice, ajunsă la opul XXI, egal, din nefericire doar ca număr, cu secolul pe care, de altfel, îl neagă, ogîndindu-i diformitățile. N-ar fi nici un motiv serios să pentru a ne închipui că nu e altceva decît un joc, o mostră a gratuității, desigur, ceva mai bizară, îngrijorînd, poate, pe alocuri, totuși... și totuși, se făcea că, încă se mai face, nu e. Și un bonus teoretic, o șfichiuire teoretică, *a touch of theory*: acolo unde, asemenea unei tumori, e localizat exceden-tul de trăire netrasmisibilă, intranzitivă, adiabatică, literatura se voalează, se reso-arbe, e consemnată de propriile sale limite și devine casantă, ca pagina pe care tocmai scriu – la rîndul ei, obișnuită să suporte mai curînd literatura decît realitatea! –, friabilă, se exfoliază și se mîntuie în pulbere.

> Iată cu ce ne blagoslovesc intensele timpuri mediatice, pe care le străbatem ca pe o perdea continuă de noxe: pruritul analist, mîncărimea limbistică, linguală, de cele mai multe ori insuficient susținute/ sponsorizate și cal(ibr)ate neuronice & stoluri de prezen-tare ale căror voci te duc cu gîndul că, spre sfîrșitul fiecărei rîpăite penal, ar suferi o pareză subită & stilul de lătrăi guturali al grosului prezentatorilor promo duce la mutanți fon(et)ici: marș la victorie! (în loc de mergi la victorie), Caterinca de Medici etc. Prăpădul cu ștaif.

> Dimineața, cca. 7³⁰, mă strecor copleșit pe holurile facultății, sînt într-un spital în care revin mereu, în aceleași perioade ale anului, aproape zilnic (și silnic), oricum, cu o regularitate demnă de alte finalități/ finalizări, în niciun caz de sechele. Revenim în acest spital în *disguise*, pentru controlul regulat, eu și boala mea incurabilă (unde ar trebui să existe și o fișă clinică, de evoluție a bolii, probabil e chiar cea pe care o completez chiar acum, scriind aici): lipsa pasiunii pentru tot ce se întîmplă aici. Absență pentru care sînt plătit, sub înaltul patronaj al unei înțelegeri tacite și sinistre în felul ei: să las această absență să-mi ronțăie lent și eficace, să-mi consume prezența (prezentul). Ratînd la nesfîrșit, exemplar, aceeași întîlnire fixată. Maladiile fără leac, cînd sînt subvenționate, (se) revelează (ca) necesități înțelese. O aruncătură de cîțiva ani în urmă, nu-mi trecea prin cap să public așa blasfemii, abia, poate, să le pun pe hîrtie. Iată însă...dacă avansare a poeticității, recuperare a realului, autenticitate *in progress* s-or fi numind toate acestea, har Domnului!

< Anumite înclinări ale luminii cer-nute prin frunziș ii dau ceva din unduirea irepetabilă, străvezie, a perdelei de apă a unei cascade. Rămii pe loc, străfulgerat, dar e dedublarea obișnuinței, căci ești undeva departe, alunecat pe toboganul înfiripat din luminiscente difuze.

LA ÎNCHIDEREA EDIȚIEI, UN ME-SAJ TONIC: Ne (re)vedem la mine pe site (-ul arheologic, *y compris!*).

Jazz-ul cuvintelor efemere

Unul din scriitorii singuratici, care a știu mereu să-și cultivate și să-și păstreze solitudinea, chiar în mijlocul mulțimii, ca pe-un blazon de noblete, este Eugen Suci. Aparițiile editoriale purtându-i semnătura, cu pauze mari de timp între volume, relevă lectorului opțiunea pentru un discurs personalizat, puternic sincopat, cu o frazare specifică, ce denotă o dinamică specială a spiritului.

Purtător al acelorasi rezonanțe de adâncime este și cel mai recent volum al său, *Frica* (editura Tracus Arte, București, 2017), o carte care atrage atenția, la prima vedere, prin nomenclatura copertii, străfulgerată de roșul titlului și de ilustrația extrem de sugestivă (reproducerea unei lucrări a sculptorului Mircia Dumitrescu, care ilustrează, de asemenea, și coperta volumului anterior, *Țeasta*, apărut la aceeași editură în 2013).

Cartea poate fi caracterizată succint prin rafinament și austeritate, *excesul de realitate* fiind detectat doar în *preajma copitelor* („Cine încărunește”), iar cuvintele, materia primordială a textului, au viață proprie, ca și tăcerile (*un cuvânt / ce părea părăsit / tresare în somn* - „Note pentru cartea amară (III)”).

Poetul poartă mereu o serie de măști suprapuse, inter-schimbabile, care nu mai pot fi desprinse de pe chip decât cu riscul spulberării ființiale: *Ne-a plăcut mult / să străbatem pământul / am iubit mult libertatea / naivi / egrete și cai / gerunzii ale amărăciunii / împlețiți printre picioarele meteoritilor // acum pământul / e cât buricele degetelor / cu care îți lingura de supă / cât oglinjoara umflată de mercur / în care din chipul ridat / nu mai izbucnesc litere / nici lacrimi / numai cratime și bastonașe / și o absență sărată între ghilimele* („Egret și cai”).

Interioritățile ființei sunt depozite ale angoaselor unei întregi lumi, redusă la fragmente esențiale (*Trăim în mintea unei balerine / cu picioare scurte / care stă în fața noastră / „dreadă ca un reproș” / o orgă cu gratii de lemn - „Orga și leopardul”), un continuum fisurat în care umbrele nu mai au limite, cerul trebuie îngropat, iar spațiul și timpul sunt reconfigurate în permanență: Plămâni noapții / se odihnesc în iarba / semințele galaxiilor / lipsite de apă / rodesc poteci / tot mai pustii // o zi fără ieri / o umbră fără urmaș // din pământ / tot mai des / ca o suricată se ițește / animalul suspiciunii // zdrobește între dinți / partitura zorilor („Din pământ”).*

Lumea friabilă e condamnată definitiv de lectorul-călău: *odată cu primul cititor / nici un text nu rămâne / așa cum a fost scris* („Pisici rapide”), iar reinventarea cosmosului implică o apocalipsă personală, din care nu lipsesc *cerul arat de furie* („Configurații fiabile”), *tărâmul unei antisivări (sub pleoape)* și *apa încolțită / pe coridoarele lungi* („Numere”).

Disoluția totală a lumii e ireversibilă (*cenușa / o miză concavă / aplecată peste apele calme*) și atacă din interior, de la *inima calcinată de cuvinte*, obligată să rostească doar adevărul (*Nu găsești întotdeauna / numai lucruri bune / în sufletul tău / unele lucruri îți scapă // lucrurile care îți scapă / vor dezinforma cenușa - „O plimbare cu Frida”), spre exteriorul în care oceanul simplifică lucrurile, deoarece Apele / sunt suflute bătrâne / care ne liniștesc / și ne aduc de departe / „vecinătăți” („Ape”).*

Între rădăcina vederii și umbra / bătrâneții ideale, existența la limită a poetului și, deopotrivă, a poemului, tensionează și torsionează materia prin asocieri imprezvizibile: *Dau din gură / pe-o foaie albă / o metodă bună / pentru a te îndepărta / de trup / de straturile*

suprapuse de lavă / și de penumbră („Note pentru cartea amară (I)”). Realitatea are o structură în spirală, fiind jalonată de puncte de tensiune, precum *ecoul laș și prudent / al întunericului* („Note pentru cartea amară (IV)”), *semmul de beznă din pahar* și *elegiile involuntare / ale lucrurilor mărune*.

Poezia devine, paradoxal, un culcuș al morții, nu al salvării, actul scrierii e disecat cu febrilitate: *în poezie e ușor - / sperioși ca sitarii / și activi pe-nserat / poezii tineri se lamentază / și descriu excesiv / suav melodios moartea* („Inadecvat”), iar pustiirea lumii continuă cu înstăpânirea unei false acalmii, *tăcerea galbenă / care mustește ca o mlaștină / între noi* („Note pentru cartea amară (III)”). Necesarele ablațiuni rituale nu reușesc să purifice și să salveze lumea, chiar dacă poezii viețuiesc în *siajul hipnotic al ploii* și încearcă să traverseze realitatea cu ajutorul luntrei lui Charon: *într-o barcă cu vâslași rapizi / trebuie să sosească un vers* („Apa probabilă”).

Salvarea micului neant personal („Oameni”) nu se poate realiza, deoarece malul apelor revărsate nu oferă protecția necesară, visată, cerută, ci, dimpotrivă, amenință neconținut cu o mincinoasă însănoșire: *Pe malul apelor liniștite / stau*

sinucigașii bătrâni / buni la orice; / după ce apa vorbirii a trecut / tristețea lor ticsită de umbre / urcă din adânc / și e ca rostopasca // vindecă toate cicatricile („Pe mal”).

Existența e subordonată elementului nocturn, la concurență cu obsesiile acvatice, venirea nopții face să crească sensibilitatea deja ajunsă la limită (*o rană tot mai acidă / o lacrimă arsă pe rug - „În bucătărie*), iar centrul de greutate al poeziei se modifică aproape de la poem la poem, într-o simbioză cu ampla respirație a întunericului omniprezent: *Brusc o lacrimă / curăță lumea / ca o ghilotină, / ne vedem puțin atât cât / să ne alimentăm fantasmale* („În întuneric”).

Urma adâncă a vorbelor intersectate lasă *amprente dezoale / ale lucrurilor neștiute // nemișcate / pe buzele arse / pe mesele roase de leșie / cuvinte dispuse / să o ia de la capăt // și să-și refacă viața* („Amprente”), iar auzul *fisurat-indecis* („Pe dinăuntru”) este agresat continuu de jazz-ul lent al pădărilor („Jazz”).

Asimetriile negative ale spațiului ideatic matricial încrustează poemele într-un sanctuar în plină demolare (*eliberarea de greutatea trupului*), începând cu microcosmosul cotidian (*Pânzele de păianjen / cimitire frugale / în ruji de zmeură - „Din legende verii”), continuând cu (in)certitudinile devastatoare: Un menuet cu ochii plecați / pe care bătrânul meu trup / nu-l mai dansează („Papuci în fața șemineului”).*

Destinul poetic primește porunci de la o suprainstanță distructivă (*Hoarde de greieri torturează pernele / și-ntr-ele / încovrigată ca o fetiță / mama străbate / o încă și mai nocturnă șuviță - „O zi de august”), care nu influențează doar prezentul incert și o ipotetică supraviețuire prin scris viitoare, ci modifică și trecutul, metamorfozând simboluri și acoperindu-le cu o puternică încărcătură negativă: Floarea de colț / presată între file / e pragul de sus al neliniștii („Aerul rezidual”).*

Spațiile uneori înguste ale poemelor sunt aglomerate de imagini puternice, dense, stilizate, care amintesc de stampele japoneze, brăzdate de accente dramatice, de presimțiri ale ratării, de alienări, tenebre, coșmaruri și frustrări, nuanțe decantate dintre care de-abia răzbate *strălucirea vieții necunoscute*.

Eugen Suci se refugiază în *frică* precum în pântecul mereu primitiv al mamei, așteptând o renaștere a memoriei. Întregul volum poate fi citit ca o partitură de jazz, peste care cititorul e chemat să-și suprapună propriile spaime, într-o improvizație a cuvintelor, întemeind o nouă ordine, o nouă lume, ce sfidează efemeritatea.

RELECTURI „Sadoveanu evergreen”

La vârsta de nici 24 de ani, în 1904, Mihail Sadoveanu publica, patru cărți – *Povestiri*, *Șoimii*, *Dureri înăbușite* și *Crâșma lui Moș Precu*. Nicolae Iorga saluta performanța „celui mai cetit și iubit dintre nuvelisti de astăzi” și proclama anul 1904 ca fiind *Anul Sadoveanu*, sintagmă ce avea să se impună definitiv în istoria noastră literară. Din păcate, Sadoveanu nu mai este astăzi „cetit”, în orice caz nici pe departe ca la începutul veacului trecut. Să nu găsești o carte de Sadoveanu într-o librărie este inacceptabil. În spectacolul receptării, la care se referă *Nicolae Manolescu* în eseu introductiv al *Istoriei* sale, spectacol cu adevărat fascinant, cum îl califică criticul, printre protagoniști se numără, de bună seamă, și editorul, ba chiar și librarul, nu doar criticul și cititorul. O apariție singulară este antologia intitulată „Ochi de urs și alte povestiri”, editată la Polirom și alcătuită de chiar *Nicolae Manolescu*, care are în bibliografia sa poate cea mai bună carte despre Sadoveanu ce s-a scris de la război și până acum privind vasta operă a autorului „Creangii de aur” - și ne reamintim că exegeza operei sadoveniene nu e deloc săracă, ea înregistrând monografii, studii și eseuri cu totul remarcabile, precum cel al lui *Alexandru Paleologu*: „Treptele lumii sau Calea către sine a lui Mihail Sadoveanu” - căruia i s-a alăturat un critic din generația tânără: *Marius Chivu*. Cei doi au selectat 20 dintre cele mai bune povestiri, nuvele și schițe ale lui Sadoveanu, conturând o imagine concludentă privind proza scurtă a marelui povestitor. Lectura cărții, cu un *Cuvânt înainte* semnat de Marius Chivu,

prilejuiește realmente o trăire a unei sărbători a limbii române. O limbă în care, cum observa G. Călinescu, nici o cacofonie nu e posibilă și unde punctele așteaptă risipirea ecorilor.

Titlul eseului introductiv al lui Marius Chivu este pe cât de sugestiv, de provocator (la lectură), pe atât de subtil polemic: „Sadoveanu evergreen”. Cartea, notele și comentariile redactate de el, invită, în ultimă instanță, la (re)lectura unui scriitor uriaș „devenit din păcate, un tipic autor de manual”, dar în a cărui operă - scria Mihail Ralea în 1930, la a 50-a aniversare a lui Sadoveanu - sunt „pagini de metafizică grandioasă și înfrătoare, asemeni paginilor *Bibliei*, unice în literatura lumii”. *Evergreen* este un termen ce definește nu doar perenitatea unei opere monumentale, ca dimensiuni și valoare, ci și a unui Cosmos anume și a unui suflul colectiv pe care le încorporează. Sintagma trimite totodată cu gândul la cele două „elemente primare” detectate de același Ralea în opera lui Sadoveanu: „poezia mistică a naturii și spiritul pandur”. Într-o notă asupra ediției se precizează: „Neavând pretenția că e infailibilă, antologia noastră nu intenționează să substituie, ci să incite și să facă «poftă» de Sadoveanu, mizând pe elementul surpriză al (re)descoperirii câtorva splendide povestiri”. Voi înșirui aici titlurile celor douăzeci de proze antologate. O fac fără teama de a plictisi, căci ele însele evocă o lume, o planetă: planeta Sadoveanu. Dar nu numai atât. Citindu-l pe Sadoveanu - singurul român modern cu care, zicea Călinescu, Ștefan cel Mare s-ar fi înțeles - retrăim multe alte vieți. Vieți de care până la el nu știam nimic sau pe care le-am uitat și care ar fi rămas uitate pentru totdeauna, dacă nu ni le-ar fi povestit cu rostirea și verbul său magic

Mihail Sadoveanu: *Într-un sat, odată; Hanul Boului; Cânele; Păcat boieresc; În pădurea Petrișorului; Înecatul, Fântâna Hazului; O istorie de demult; Mergând spre Hârslău; Fiorul; Codrul; Povestea cu Petrișor; Hoțul; Haia Saniș; Bordeienii; Ochii ei arzători de mult s-au stâns; Pe Deleleu, Ochi de urs; 24 iunie; Rox-elana*.

Antologia este, repet, și polemică. Sensul ei polemic e potențat de observațiile lui Marius Chivu privind școala și „selecția curriculară extrem de redusă (*Hanu Ancuței și Baltașul*, de pildă) care a provocat în timp o saturație de receptor, atât din partea elevilor, cât mai ales din partea profesorilor”. Eseiul detectează și un „efect pervers” al raportării la creația lui Sadoveanu, care „cu cât a scris mai mult, cu atât a rămas mai necitit”. Sunt observații cum nu se poate mai pertinente: „Nu știm exact în ce măsură, dar funcționează foarte bine principiul că nu e nevoie să fi citit prea multe dintr-un scriitor dacă îi cunoști una-două capodopere. Sigur nu e obligatoriu să citești chiar toată opera autorului respectiv, mai ales dacă acesta a scris foarte mult, dar, oare, cât am citit/mai citim noi astăzi din Sadoveanu? Prezența în manual a celor două-trei opere a făcut ca multe dintre titlurile importante ale lui Sadoveanu, cel puțin la fel de reușite artistic, să rămână foarte puțin cunoscute sau chiar străine. În loc să incite și să fascineze prin varietatea tratării temelor și prin evoluția, singulară și interesantă, a concepției artistice, s-a creat, dimpotrivă, impresia unei opere sadoveniene *mono-tone* și plictisitoare”.

Marius Chivu trece în revistă temele și motivele identificate de Nicolae Manolescu (*Sadoveanu și Utopia cărții*, 1976) în opera

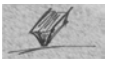
marelui prozator, observând că „aproape toate implică o doză de însingurare socială, nemaivorbind de condiția însăși a personajelor”. Comentariul criticului este pe deplin lămuritor și în această privință: „Raymond Queneau spune undeva: «Voyager c'est attendre!», iar la Sadoveanu aproape toată lumea călătorește sau se află în drum spre ceva, gata venit sau, dimpotrivă, gata de plecare. Prin urmare, nu e de mirare faptul că și în notele de călătorie durată este prelungită, iar evenimentele sau povestirea se produc pe fundalul multiplelor și înșelătoarelor chipuri ale așteptării. De aici și senzația de static din majoritatea narațiunilor, de încremenire milenară într-o ordine ce pare să țină mai degrabă de cosmic. Am putea spune că, la Sadoveanu, așteptarea este agentul narativ prin excelență: ea înlesnește contemplația și tot ea dă apoi pulsul istorisirii.” În fine, „rotunjesc” aceste însemnări prilejuite de relectura antologiei „Ochi de urs și alte povestiri” cu ceea ce scrie, admirabil, tot Marius Chivu în încheierea eseului său: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator exclusiv al ficțiunilor timpului său; poate că însăși scriitura sadoveniană, expresivă și misterioasă în sine, nu-i va mai entuziasma pe marginalii lecturii, pe rafinații degustători din underground-ul stilului, dar Sadoveanu va rămâne - *no matter what* - un scriitor cu o gândire artistică fascinantă și dintre cele mai complexe. Revizitarea lui confirmă, cu multe surprize plăcute, o poziție canonică neclintită. Destul pentru ca scrierile sale să fie *evergreen-uri* oricând reeditate cu succes”.

Antologia la care m-am referit o dovedește cu prisosință.

Flavius PARASCHIV

cărțile raftului meu

„Jocurile” unei duble conștiințe

Într-un articol acid din *Oceanografie* (1934), Mircea Eliade se întreba de ce românii nu se bucură de farmecul romanului polițist și descoperă în răspuns în lipsa lor de seriozitate. Dar obiecțiile gînditorului nu s-au oprit doar la această simplă și evidentă observație care și-a păstrat valabilitatea pînă în prezent. Dimpotrivă: beletristica sentimentală, vulgară și erotică (astăzi exagerată și, de cele mai multe ori, lipsită de orice calitate estetică) este una din atracțiile principale ale publicului din România. Altfel spus, lipsa dorinței de a identifica lucrările cu miez și „lenea intelectuală” sînt trăsături dominante în spațiul nostru cultural. Extrapolînd, nu altceva se poate spune și despre atracția spre scrierile care propun un experiment în materie de tehnică. Trecînd peste încercările avangardiștilor, o altă tentativă de înnoire întîlnim în opera optzeciștilor: Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian, Alexandru Mușina, Gheorghe Crăciun. Drept urmare, textele celor menționați mai sus s-au bucurat de o apreciere pozitivă din partea criticilor literari. Dar cum rămîne cu cititorul de rînd, cu neprofesionistul? Cît este de viu interesul cititorilor pentru lucrările de ficțiune care nu-și propun doar o înlănțuire de fapte, evenimente etc.? Surprinzător, la noi nonconformismul se află în opoziție cu atmosfera literară din alte spații geografice. Să ne amintim doar de scandalul declanșat în Germania de *Er ist wieder da* (*Ia uite cine s-a întors*), prima carte tipărită de Timus Vermes, unde Adolf Hitler revine în lumea politică după numeroase întîmplări tragi-comice. Cu un succes imens la public, textul a devenit imediat un bestseller, în timp ce criticii au început imediat să-i conteste meritele, deși a mai existat un precedent în 1962, cînd americanul Philip K. Dick - figură de prim plan a genului science-fiction - creează un univers alternativ în *The Man in the High Castle*, o lume în care tiranul nazist supraviețuiește, cîștigă războiul și, astfel, continuă fără piedici distrugerea umanității...

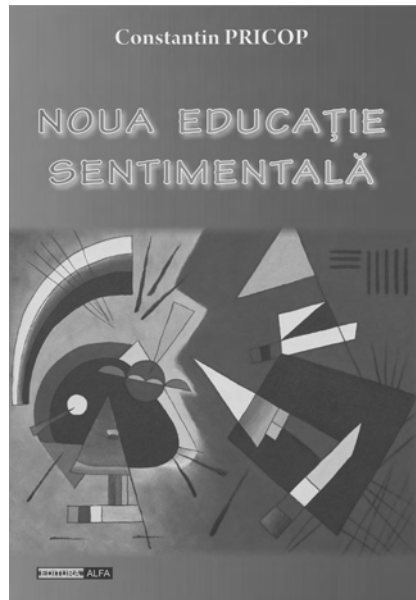
Desigur, preferințele („gusturile”) trebuie educate în timp și fiindcă orice realizare diferită merită atenție și, evident, răbdare, articolul de față își propune să aducă în prim plan o serie de aspecte care caracterizează primul roman al profesorului universitar Constantin Pricop. Actual, textul reprezintă - alături de *Tu n-ai trăit nimic* al lui Gabriel H. Decuble, *Solenoid* sau *Un înger, un cîine, o imagine*, ultima carte publicată de Șerban Alexandru - una din puținele scrieri care ies din tiparul obișnuit al prozei românești contemporane.

Filologul Constantin Pricop este o figură cunoscută în mediul academic datorită serioaselor și amplelor cărți de critică și istorie literară publicate. Înzestrat cu o veritabilă gîndire de teoretician, universitarul ieșean s-a preocupat, de pildă, în teza de doctorat (*Seducția ideologiilor și luciditatea criticii*, Editura Integral, 1999) de fenomenul complex al criticii literare, iar rezultatele cercetării întreprinse sînt utile pentru oricine este interesat de viața culturală dintre cele două conflagrații mondiale. De reținut, totodată, atît discuția despre caracterul impropriu al formulei „jurnal intim” din *Marginea și Centrul* (Editura Cartea Românească, 1990), cît și obiecțiile aduse conceptului eronat de „literatură veche” din penultima carte - *Începuturile literaturii române* (Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2011). Lista poate continua. Dar aceasta este o singură latură a personalității lui Constantin Pricop. După debutul (editorial) din 1982, cu volumul de poeme intitulat *Viață fără sentimente* (Editura Eminescu), autorul reapare pe scena literară actuală cu un roman care promite, pe lîngă o temă captivantă, o formulă bazată, înainte de toate, pe arhitectura secvențelor narative.

Noua educație sentimentală (Editura Alfa, Iași, 2015) nu este, din start, pentru cititorul obișnuit cu o proză tradițională, realistă etc. Desigur, împrumută (parțial) titlul celebrului roman scris de Gustave Flaubert, dar există diferențe nu doar la nivelul artei narative, ci și la modul de operare al viziunii despre existență, realitate ș.a.m.d. Se poate vorbi, în cele două opere, de o căutare. Eroul prozatorului francez, Frédéric, caută împlinirea erotică în Madame Arnoux, în timp ce protagonistul din *Noua educație sentimentală* este doar o marionetă a eului narant, un pretext sau, în termenii formaliştilor, o funcție textuală și reprezintă, într-o oarecare măsură, un „alter-ego” al autorului. În alte cuvinte, nu povestea primează - din moment ce se dorește a fi un experiment al modului în care un text beletristic poate fi construit - ci discursul (a se vedea observațiile lui Genette despre acest element al artei narative în volumul *Figuri*). Firul epic central, alcătuit și din secvențe autobiografice (întîlnirea cu Poetul, moartea tatălui, admiterea la Facultatea de Litere din Iași etc.), urmărește periplul intelectual al unui tînar literat aflat în formare, individ situat la polul opus condițiilor impuse de regimul opresiv.

Cu o structură pluristratificată care tinde să înglobeze mai multe tipuri de narațiuni, romanul amintește, pe de o parte, de realizările Noul Roman Francez, iar pe de altă parte, de operele unor scriitori precum Alain de Botton, Antonio Lobos Antunes, W.G. Sebald etc. Îmbinarea mai multor formule literare nu înseamnă că se recurge doar la o banală combinare între eseu și jurnal, poezie și proză. A se înțelege: experimentul, în cîmpul literaturii, afirmă Adrian Marino, în *Dicționar de idei literare*, are o funcție creatoare și core-

sponde unei necesități lăuntrice, pentru că rezultatul căutat nu presupune altceva decît redescoperirea și reafirmarea propriei personalități (Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, 1973, pp. 644 și 651). Pasajele din diverse eseuri, scrisori și secvențe de jurnal, alături de modificările de perspectivă narativă realizează o construcție unitară care plasează, cu succes, în centrul textului, mecanismele unei conștiințe libere... Fragmentele din jurnal și însemnările din carnet clădesc un spațiu incongruent, iar trecerea de la un plan la altul sau de la o instanță auctorială la alta, scoate în evidență intenția de a deruta procesul lecturii (obiectivul este unul provocator, cu numeroase deschideri interpretative). Dar romanul nu se rezumă doar la atît. Imediat după relatarea unor imagini specifice din perioada comunistă - „fenomenul coada

românească”, de exemplu - intervine o altă voce ficțională care se pare că analizează, descifrează atitudinea naratorului din eseu amintit mai sus, un individ marcat de moartea subită a tatălui. Iată ce notează vigilentul observator: „Aștia, fără tată, sînt parcă mereu doborîți de soartă, se mulțumesc mereu cu ceea ce au, sînt, s-ar zice, bucuroși că mai trăiesc... Stau cu privirea în pămînt, nu tu revoltă, nu tu luare de poziție, mereu parcă ar trebui să mulțumească. Sînt sau obraznici și nesăbuiți în cererile lor, sau, mai adesea, docili, umili, lipsiți de o poziție proprie, pentru că nu le-a arătat cineva la timp, chiar împotriva lor, că poți avea o atitudine, că cineva poate avea un punct de vedere și că îl pot exprima categoric...” (Constantin Pricop, *op. cit.*, p. 26). Cine este naratorul din secvența de mai sus și care este scopul observațiilor acide? Este aceasta perspectiva unui anchetator sau o mostră dintr-un raport (denunț)? Incert, dar tocmai în astfel de momente epice rezidă savoarea textului. În epoca respectivă, securitatea - un subiect crucial al cărții - recruta persoanele care erau considerate vulnerabile, slabe pentru a servi ca instrumente ale unei ideologii murdare. Este, evident, procedura unei instituții dominante, care intervine forțat, cum bine observa Sanda Cordoș, în ordinea ordinea „interioară” o omului, ștergându-i „propria conștiință, imaginea de sine, pentru ca în acest vid lăuntric, pe acest ecran translucid strămutat în loc, să poată înscris, fără urmă, de împotrivire, capricioasele sale comenzi” (*Literatura între revoluție și reacțiune*, 1999, p. 150).

De remarcat, totodată, faptul că un alt eu, poate cel mai important, pentru că întrușchipează imaginea ficționalizată a autorului, nu întreprinde o reprezentare fotografică a realității, ci el însuși alcătuiește o lume prin prisma propriilor convingeri, reacții și opinii. Totodată, se poate constata că nu obiectul descrierii este esențial, ci mijloacele ei, acumularea de detalii, gînduri, reflecții etc., semne ale unui anumit mod de raportare la realitate.

Romanul deține, totodată, două paliere distincte, complementare: compoziția cărții este susținută de relațiile unui individ care oscilează între insecuritate (lăuntrică) și încercarea (reușită, din fericire) de a nu se compromite, indiferent de forța presiunilor exterioare. Vorbim, așadar, de un conflict între două „conștiințe”, între doi căi de a privi existența, similar cu ceea ce a reușit scriitorul vietnamez Viet Thanh Nguyen în *Simpatizantul*, roman care a cîștigat în 2016 Premiul Pulitzer pentru ficțiune. În acest caz, căutarea, nu mai înseamnă, ca în situația lui Frédéric, raportarea la un individ anume, ci, mai curînd, la un personaj colectiv care întrușchipează toate trăsăturile „noului om”, sintagmă care nu a avut întotdeauna semnificații negative: iluministii, de pildă, au dorit eliberarea individului de sub monopolul religiei, instaurînd o „doctrină” care avea la bază ideea emancipării prin intermediul educației, fapt menit să instaureze egalitatea între oameni. Caracterul enciclopedic al cunoașterii era vizat, încurajîndu-se, printre altele, studiarea astrologiei și filozofiei, domenii interzise de Biserică.

Despre omul sovietic, relevant este volumul lui Alexandru

Zinoviev - *Homo Sovieticus* -, scriitură care cuprinde o serie de elemente definitorii pentru noua tipologie umană propusă de regimurile totalitare. Homocusul sau omul sovietic (dimensiunea „fizică” a ideologiei comuniste), susține autorul rus, nu este simplul cetățean al Uniunii Sovietice. El este, așadar, o altă latură a umanității, o ființă aparte, purtător al principiilor societății comuniste, un adevărat produs al istoriei. Antrenat să trăiască în toate condițiile posibile, un homo sovieticus are misiunea de a sancționa și a deruta comportamentele tradiționale (a se înțelege: atitudinile care resping idealurile Partidului). Mai mult decît atît, el nu este partenerul propriu-zis al autorităților, ci, din contra, participă activ la exercitarea puterii (Alexandru Zinoviev, *Homo Sovieticus*, Editura Dacia, 1991, pp. 58, 219 și 220). Altfel spus, acești „agenți ai răului”, cum precis i-a etichetat Tzevan Todorov, sînt o parte fundamentală a sistemului. Dar se ghidează homocusul după vreun principiu etic? Da și nu. Iată, spre exemplificare, ce consideră Zinoviev: „Dacă privești comportamentul homocusului din punct de vedere al moralității abstracte, el apare ca o ființă total imorală. E adevărat, homocusul nu e o ființă morală însă a spune că e imoral e fals. El e în primul rînd o ființă ideologică. [...] Dacă însă are ocazia, sau este silit să facă, îl va face nu într-o măsură mai mică, ci mai mare decît cel mai mare ticălos” (Constantin Pricop, *op. cit.*, p. 222). Nu întîmplător gînditorul francez menționat cîteva rînduri mai sus susține că răul este trăsătura principală a secolului XX...

Cu o asemenea categorie de oameni intră în conflict și naratorul - central din *Noua educație sentimentală*. Se poate observa că pe tot parcursul textului imaginea ficționalizată a scriitorului se confruntă cu o serie de evenimente mai mult sau mai puțin semnificative care evidențiază două ipostaze ale realității comuniste. Iată, spre exemplu, un episod care accentuează faptul că securitatea se infiltrasă pînă și în zonele mai puțin „productive” ale societății. După obținerea unui important premiu național, naratorul identifică - fără surprindere - că a fi printre cei mai străluciți nu trebuie să fii neapărat dotat intelectual: „Cei șapte de 10 și cei doi de 5 din primul an mă lecuiseră. Mă miram însă că un coleg dintr-un an mai mare lua mereu nota 10, o liniaritate dubioasă, pusă atunci pe seama oportunismului profesorilor - « dacă ăilalți i-au dat toți 10, ia să-i dau și eu 10 ». Nedumerirea n-a încetat decît tîrziu, cînd a aflat - și s-a văzut - că «băiatul » era...băiatul ălor...” (Constantin Pricop, *op. cit.*, p. 67). De altfel, așa cum transpare și în textul lui Zinoviev, homocusul are întotdeauna sprijinul autorităților, iar a face parte din Partid presupune, în treacăt fie spus, dobîndirea unor numeroase beneficii sociale și financiare...

Mai captivante sînt, însă, pasajele care au în centru un aspect mai puțin discutat: dedublarea securiștilor, turnătorilor etc. Aceștia din urmă, inevitabil, vor dezvolta diverse traume psihologice, iar această derivă este analizată cu succes în primul roman al profesorului din Iași. Dar spre deosebire de *Facultatea lucrurilor de prisos*, unde, de pildă, părintele Ioan, o persoană corectă, „cu principii”, figură importantă a comunității, este, în realitatea cărții, un turnător fără scrupule care, sub masca credinciosului umil, mereu dispus să ofere sfaturi și să ajute, apelează la orice metodă pentru a-și îndeplini misiunea, în volumul universitarului ieșean „arta” turnătoriei nu este disecată strict evenimențial, ci într-o manieră teoretică, dorindu-se o abordare cuprinzătoare a fenomenului. Fragmentarea existenței atît în spațiul public, cît și în spațiul privat (viața familială) este un simptom al complacerii în minciună și impostură (Tzvetan Todorov, *Confruntarea cu extrema*, Humanitas, București, 1996, p. 136), dar fragmentul următor dovedește că dedublarea poate fi transformată și într-o formă de apărare a sinelui: „*A doua personalitate... Personalitatea dublă... Sub comunism, dacă aveai o minimă inteligență, era aproape imposibil să nu-ți construiești o asemenea personalitate. În materie de transformare umană aceasta era, probabil, cea mai mare «realizare» a comunismului. În public, oamenii se arătau altfel decît erau în realitate. [...] Sigur, existau și celelalte variante - a celor cu total supuși puterii, sluga total subordonată sau, din contră, opozantul neobosit, curajos și hotărît*” (subl. aparțin autorului, C.P., *op. cit.*, p. 91.). Pînă la urmă, protejarea propriei identități presupune și evitarea unui incident direct cu lumea înconjurătoare. Din moment ce ești acuzat, afirmă Hannah Arendt, cunoștințele, persoanele apropiate etc. sînt automat transformate în inamici, iar aceștia, la rîndul lor, devin voluntari de informații (Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Humanitas, București, 2006, p. 403), adică turnători. Dar evitarea unui astfel de conflict presupune și un imens sacrificiu: „Personalitatea este anulată, nu rămîneau decît cîteva franjuri din ea, cu ajutorul cărora puteai fi identificat printre anonimi. A înțeles repede că un asemenea mod de viață devenea imposibil. Își putea da seama că, dacă situația nu se schimba - și, în acest sens nu exista nici o speranță - trebuia, totuși să supraviețuiască. [...]” (Constantin Pricop, *op. cit.* p. 98).

Deși atrage atenția, mai întîi, construcția hibridă a scenelor epice, *Noua educație sentimentală* este dovada dorinței de a cunoaște adevărul, încercare dificilă care, așa cum susține Blaise Pascal în *Cugetările sale*, odată descoperit nu face altceva decît să te provoace la îndoieli, reevaluări etc.

Nicolae IONEL

POE

I

Tu ești Acel ce e cu neputință
să nu existe, centru și izvor
al existenței și-existențelor,
Ființa care este dînd ființă,

treimic singur, însă creator,
atotputernic întru dăruință,
fiire dînd și altora putință
să se ivească, Tată iubitor!

Cel care face lucrurile-a fi
și realmente altfel decît El,
dar Tu Fapt ultim, Unu absolut,

ești propriu și concret, *Acest*, nu-*Acel*,
dintotdeauna Îți fiind ca vrut,
viu cald în Sine și în toți cei vii.

III

Născut treimic pînă cer a fi
și vecii mulți, una cu Tatăl ești;
ivit în vremi și locuri pămîntești,
întru iubirea dulcii feciorii,

Tu încă în adîncul inimii
și-n toate-ale Mariei dănuiești
cu toate energiile cerești,
ca și cum veșnic ea Te-ar zămisli.

Sîngele ei devine sîngele
lui Dumnezeu, viață-n viața Lui,
n-eterna încapîndu-L plinătate,

iar Tu, transfigurîndu-le pe toate,
ești chiar ca om Fiu Tatălui
și chiar ca Dumnezeu Mariei Fiu!

V

Doamne, Care-ai făcut tot ce-i real,
îngeri, făpturi, stihii, clar, cu măsură,
întreg pur Duh, cum nu-i celestial
vreun duh, dar suflu viu, plin de căldură,

transcorporal trup și transpersonal
persoană vie, nu putere pură,
ci viață debordantă și natură,
comuniabil supranatural,

în noi și-n Tine-ești plinătatea vieții,

a energiei și a bucuriei,
iubind, durut, nu un abis abstract,

suflare și splendoare-a frumuseții,
fundamentalul, actualul act,
putînd să ni Te dai Fiu al Mariei!

VII

Dintr-unul Nume este tot ce e,
într-însul se va-ntoarce și se ține,
el e-nțelesu-a toate numele,
lumina-a tot ce poate să lumine.

De nerostit decît lui însuși, se
răsfrînge-n graiuri, dincolo de sine;
în noima lui rostesc cuvintele
și-n înțelesul care să mă-nchine.

Intru-n cuvînt ca să devin întreg
și,-ntreg făcut, cuvîntul nu mai poate
ce-a-n adevăr deschis să mai încapă

și-acum, izvoru-a ceea ce m-adapă
urzind liturgic lucrurile toate,
c-un dincolo de ceruri înțeleg!

X

Lumina proclamată-n început
mai este-n noi și-n jurul nostru, trează,
cea pînă aștrii să fi apărut,
și-ntru etern prezent ne luminează.

Ei nu îi este timp de străbătut,
înainteînd într-o vibrîndă stază
și întru „Fie!” știu și-s cunoscut
pulsînd cu verbul în aceeași rază.

Cuvîntul-lume-etern arată-se
ieșind dintru Treimea ne-ntîmplată,
cu-abisuri de-aștri mă străluminînd;

una cu toate-nvăpăierile
ivirii cunoștinței,-acum cu toată
imensitatea izbucnesc în cînt!

XV

Din bucuria Iubirii-I sunt toate,
rostitute de suflul Său sfînt;
cuvîntul se face realitate,
realul e-ntreg numai cînt,

pe corzile sună vibrare-
-ovoide-ale lumii-ncăpînd
existențele transfigurate,
cînd totul se-ntoarce-n cuvînt.

Căci, axa lumilor frîntă,
stihiile rupte cu foc
mistuindu-se pîn' la nucleu,

cînd timp nu va mai fi și nici loc,
vom trece-n ce-n noi se cuvîntă
ca nume al lui Dumnezeu.

XXI

Cuvînt venind din Cel ce e Cuvînt,
spunînd nu ce cunoaște și ce știe,
ci, ceea ce primind, în el învie,
și nu ce stăpînește-n el aflînd,

însă-un presens, o noimă,-o-ntelehie
în care-i stăpînit ca-n legămînt
și depășit în trama unui cînt
izvor se-adeverind de viață vie,

nu text: transfigurare-ntru textură,
vibrare a hristificării-ntregii
lumi fără margini ca polieleu,

nu despre Dumnezeu vorbire pură,
ci-n El, cu El tunînd rostire-a legii,
vorbirea însăși a lui Dumnezeu!

XXVII

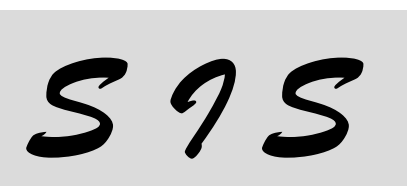
Dintr-ale vremii clipe preacurate,
aceasta este – pentru cine? cui? –
cea care ținînd lumea mă străbate
cu-abisu-acum al nesfîrșitului

și, ca-n vuri de trîmbițe-nălțate
la prăbușirea Ierihonului,
aripile văzduhurilor toate
îmi viscolesc deasupra capului!

E-o spargere de gardini! Simt, se rup
puteri din temelii, cum din păstăi
de-acacia izbucnesc semințele

și,-n mine-ale-universului văpăi
se-ncap ca o urzire-a unui trup,
și Ce-i fără-nceput începe-Se!

Din volumul *Poarta cerului*, în curs de editare

V.

Mi-am aprins lumânări în viață ca să știu
că mai sînt viu
mi-am scris numele, pe cruce cu data
morții întoarsă pe dos, ca s-o știu numai eu
în fiecare an din cei rămași umplu cu negru
literele săpate în piatră să nu se șteargă
urma aceea adunată întîmplător de melcul
acela silitor și delicat ce-mi plînge în palme...

VI.

Vorbește clipa: „rămii pe loc, ești așa de frumoasă!
și omenirea asta care dorește de la FAUST încoace
fericirea peste tot locul, peste cele mai sălbatic
ținuturi fiecare zi vede răsărind alte pămînturi albastre
mai lesne de îndurat cu oamenii aceia galbeni, mai
neliniștiți, mai tulburați decît orcînd de răsăritul sorilor
argintii care umplu aerul cu sfișietoarele lor gemete
chinuindu-se pradă suferințelor de tot felul și întreabă:
locuiește aici mulțumirea? Sunteți liniștiți și mulțumiți?
Din țară în țară răspunsul: Du-te în altă parte pe
la noi nu se află de ce întrebi tu! Ascultă tăcerea
ascultă și vîntul îți va aduce zgomotul sinistru al
certurilor, al luptelor, al răzvrătirilor; socialismul
a căzut, momelile statului creștin democrat nici legile
excepționale, nici starea de asediu nici puterile serviciilor
nu-l opresc o clipă din tăcuta și ascunsă lucrare de
nimicire, cei săraci și neștiutori mușcă cu ură din carnea
celor avuți, o suferință tainică gonește mii de oameni
peste mări și țări, valuri de emigranți spumegă încît
ai zice că o grozavă hemoragie a corpului național nu
mai are leac; lipindu-ți urechea de pămînt auzi
cum tremură peste tot locul, liber cugetători amenință
viitorul în drodgia de cafea în pustietățile mlăștinoas
ale României își vînd măduva oaselor pentru 50 de bani pe zi
o boală a timpului, melancolia năpădește sufletul
omului, fiecare simte un rău o neliniște ca și cînd
țipătul de scăpare a lui Jean Jaque Rousseau ar
desface prezentul în starea lui primitivă, adecă închipuia
trailul în codrii antici și singurătate din care se născu
romantismul de fapt un ev mediu artificial, un motiv
de a scăpa de un prezent apăsător cu încredințarea că
oricare altă stare trebuia să fie mai bună ca cea de față;
Astfel disprețul byronian de lume a născut poezii
melancoliei, Rusia cu Pușkin, Franța cu Musset, Italia
cu Leopardi, noi cu Eminescu, toți au însușire comună
tragica nemulțumire a lumii reale oare nu se vrea
a scăpa de prezent și de apăsările lui, ființe noi
hibride creaturi, viermi ce colcăie, dintr-o aruncătură
de ochi vedem că lumea e mulțumită cu această nouă
irealitate și de aceea întregitorul scormonește cu condeiul
său ca un cîrlig prin tot felul de gunoaie cuvinte de

Traian MOCANU

scîrbă ce ar schimba viața cu desăvîrșire; arta s-a
oprit sub cuvînt că dorește adevărul, Hei! Ce-ar fi dacă
ar ști lumea tot! Întîiul și singurul îndumnezeeste lucrul,
cea de-a doua se plînge de el; Un veșnic lăudător nebun
e totdeauna critic, ideea e că trăim în lumea vie și
cea mai frumoasă cu putință pentru cealaltă că nici nu s-ar
putea găsi o lume mai păcătoasă ca asta, Schopenhauer
e Dumnezeu și Hartman e prorocul său, Stuart Mill s-a
închis cu totul în logică adecă în morfologia cugetării
omenești, Spencer înfățișează știința socială, adecă chestiile
morale și intelectuale privitoare la viață, bunul doctor
Boișteanu a murit fără să fi lăsat vreun moștenitor
aici socoliștii găseau un rost mulțumitor pentru tot
ce există un fel de liniște și mulțumire trîndavă în
încredințarea că tot ce este își are în chip firesc rostul
său de a fi; astăzi, iată-l dat uitării ca orice sistem
învechit și iată că filozofia care pune stăpînire pe lume
este cea care ajunge la întristătorul sfîrșit de a preface
în nimic lumea asta de nesuferit toate ființele
tinzînd la neființă, nu e însă nimeni care să creadă
în tăria acestor condiții, nici măcar cei care n-au
puterea trebuincioasă de a-și mărturisi teama și neîncrederea.
Defensiva a încetat de-a mai fi un fel de luptă,
prezentul e urît, teama pe care o simți cînd vezi lumea
așa cum e se arată în mii de feluri e sigur că de-a dreptul
noi nu putem primi decît modificările ce se petrec în
propria-ne ființă iar nu cele săvîrșite în afară de noi.
Schimbările petrecute-n noi însă par pricinuite de
obiectele din afară și e vădit că percepțiile noastre le
dau o înfățișare mult mai adevărată despre un lucru,
atunci cînd ele sunt produse de organismul nostru- nedesă-
vîrșit dar funcționînd în chip firesc- decît atunci cînd
la această nesăvîrșire se adaugă o tulburare a activității
sistemului nervos prin întrebuițarea voită a otrăvurilor;
caracterele se pierd, scepticismul nu îngăduie alcătuirea
lui. Busola gîndului răsună în urechi, să sfîrșim, să
sfîrșim...

III.

Să stăm, să socotim totul.
care-i prețul tău?
efort-zero
nădușeală-zero
talent-zero
iubiri-zero
valori-zero
etc-zero
deși ești înrudit cu mine
prin cămașă, o clipă de adevăr
ca între frați, nu strică.
Rezultatul acestei socoteli
să văd,
nu ești prea scump?

Radu ANDRIESCU

Procentele înțelepciunii

Czeslaw Milosz e un intelectual cu o traiectorie existențială ieșită din comun și e unul dintre poeții care m-au fascinat, în ultima vreme. De fapt, am ajuns la el printr-o antologie de poezie pe care a editat-o și care este, cel puțin din punctul meu de vedere, una dintre cele mai bune de acest gen: *A Book of Luminous Things. An International Anthology of Poetry (Cartea unor lucruri luminoase. O antologie internațională de poezie, 1998)*. E o selecție de trei sute de poezii scurte, alese de Milosz și grupate pe câteva secțiuni tematice (epifanie, Natură, Secretul unui lucru și altele). E o selecție superbă, cu accent pe poeții din Europa Răsăriteană, Asia și Statele Unite. Sunt incluse câteva poezii chinezești excepționale, care par scrise ieri, dar au 1000-1500 ani. Milosz scrie undeva în carte că „multe dintre poeziile chinezești din antologie pot fi explicate ca o încercare a [sa] de a sări peste barierele construite de timp între ele și noi.”

Pomind de la această antologie, am mers atât spre poezia lui Milosz cât și spre cărțile în care explică traseul lui în lume, dintr-un cătun lituanian până în Franța, iar apoi în Statele Unite, pentru a se întoarce în Europa, în Polonia, după '89. El face acest lucru în special în *Native Realm. A Search For Self-Definition (Ținutul natal. O încercare de autodefinire, 1968, U. of California Press, 1981)*, în *Gândirea captivă*, (1953, Humanitas, 1999), *Conversații cu Czeslaw Milosz* (1981) și în corespondența sa dintre anii 1958-1968 cu un călugăr trapist din Statele Unite, Thomas Merton, strânsă în volumul *Drumul spre ființă* (1996). Desigur, și în textele poetice sunt numeroase trimiteri la acest traseu.

Născut într-un sat minuscul (Șeteniai are cam 30 de locuitori), care se află, în prezent, în Lituania, dar era în Imperiul Rus, atunci când s-a născut poetul. În plus, așa cum scrie și el, a trăit într-o familie în care s-a vorbit limba polonă, timp de trei sute de ani, drept pentru care s-a considerat întotdeauna poet polon. De aici se naște o primă tensiune între el și un văr de-al său, naționalist lituanian, Oskar Milosz, el însuși scriitor și reprezentant al Lituaniei la Liga națiunilor, care-l acuza că nu știe suficient limba lituaniană și că poziția sa nu ar fi destul de fermă, pe o linie naționalistă. Cu toate acestea, Czeslaw Milosz e extrem de atașat și de mândru de originea sa lituaniană, ajungând până la o mitologizare a strămoșilor săi nordici. În Ținutul natal, el compară culturile meditareneene, care au transmis, în antichitate, generații de-a rândul gusturile lor rafinate și viciile, cu pădurile virgine ale ținutului natal, care erau vizitate, rareori, doar de vikingi. Locurile acelea, care nu se aflau încă pe hărți, „țineau mai mult de legendă, decât de realitate”. Pentru a da cititorilor săi o idee despre cum arătau acele ținuturi, el localizează, pe harta anilor '50, o peninsulă care rămăsese neschimbată, fiind aproape total izolată de lume. Acel loc ieșit din istorie „poate fi găsit azi dacă duci degetul pe hartă de la Copenhaga la limita de nord a graniței dintre Germania și Polonia.”

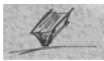
Atașamentul său față de strămoșii lituanieni are și o coordonată religioasă. Milosz n-a fost niciodată un om care să accepte dogmele de orice natură, politice sau religioase, fără a le cântări și a le trece prin filtrul conștiinței sale. Ca elev, de altfel, era convins că drumul său în viață urma să fie acela al cercetării științifice. În clasa a patra de liceu, prima sa prezentare a fost despre Darwin și selecția naturală. Pe la 1200,

însă, Lituaniienii deveniseră „scandaloși, pentru lumea creștină”. Nu numai că acele provincii nu fuseseră încă pătrunse de învățătura creștină, dar luptele de gherilă pe care le ducea îi și înspăimântau pe vecinii din vest. „A avut și Europa pieile ei roșii”, spune Czeslaw Milosz. Rezultatul a fost că prințul polon al Mazoviei, înspăimântat de raidurile lituaniene, i-a chemat în 1226 în ajutor pe cavalerii teutoni, adevărate tancuri ecvestre, pentru a se apăra de atacurile dinspre Răsărit. E interesant însă de comparat hărțile regiunii baltice la 1200 și la 1300: triburile sunt toate înfrânte de teutoni, astfel încât teritoriile locuite de ei devin parte a statului monastic teuton, dar granița teritoriilor lituaniene rămâne neschimbată. Dimpotrivă, lituanienii vor avea un rol mai important de jucat, încă multe secole, în partea de Răsărit a Europei.

După cum ziceam, frământările lui Milosz nu țin doar de origini și de religie (ar merita menționat că înmormânarea sa în Polonia, la Cracovia, nu a fost deloc bine primită de catolicii radicali), dar și de politic. Ca licean și student, poziția sa a fost una preponderent marxistă. Dar el făcea o distincție clară între marxism și stalinism. Mai mult, el găsește asemănări între autoritatea absolută a „Hamsterului”, a profesorului său de religie din liceu (înainte de cel de-al Doilea Război Mondial) și cea pe care o vor avea profesorii de „marxism-stalinism” în Europa Centrală și de Est.

Foarte interesant este, însă, modul în care era percepută poziția sa politică din perioada în care a funcționat ca atașat cultural la Paris, după război (fără a fi, totuși, membru de partid, ceea ce Milosz explică prin faptul că, pe de o parte, după război, schimbarea a venit treptat în țările din Est, iar pe de altă parte scriitorii făceau parte din „noua castă privilegiată”). Pentru intelectualii francezi de stânga, cu simpatii comuniste, de cele mai multe ori, Milosz era un burghez care nu pricepe schimbările profunde prin care trecea lumea. Pentru diaspora poloneză sau din Est, poziția lui era prea de stânga (Milosz însuși se descrie ca socialist, pe model Suedez), ba chiar era suspectat ca posibil spion sovietic. Oricum, avea mulți prieteni printre cei sosiți la Paris din diferite colțuri ale lumii, pe vremea când era „un tânăr barbar de-abia sosit în capitala lumii”, în special din România, dacă ar fi să ne luăm după niște versuri din „Trecând pe lângă strada Descartes”, unul din poemele sale intens traduse și antologate: „Eram mulți, din Iași și Cluj, Vilnius și București, Saigon și Marrakech.”

Felul în care se raportează la lumea fizică, la cea spirituală ori la jungla politică e rezumat de Milosz în motto-ul de la *Gândirea captivă*. „Un bătrân evreu din Galicia” afirmă: „Dacă cineva are, cu adevărat, 55% dreptate, e foarte bine și nu are rost să mai discutăm despre asta. Iar dacă cineva are 60% dreptate e minunat, e un noroc nemaipomenit și Dumnezeu trebuie lăudat. Dar ce putem spune despre cei care au 75% dreptate? Înțelepții spun că e suspect. Dar atunci, cei care au 100% dreptate? Oricine zice că are 100% dreptate e un fanatic, un derbedeu și un șarlatan de cea mai joasă speță.”

Nicolae CREȚU

Joaca de-a... profețiile

Pentru oricine are o cunoaștere mai îndepăroape a lumii literare, o imagine a ei percepută nu global și aplatizant, ci în reliefurile, „rolurile” și măștile, mișcarea ce-i sunt proprii, nu poate fi nimic prea surprinzător în spectacolul, involuntar în mare parte, dar nu mai puțin strident, al atâtor vanități și orgolii exacerbate, ale scriitorilor. Și nu de pletora simplilor veleitari e vorba, ci de ceilalți. La urma urmelor, dacă nu ar crede în ei înșiși, și-ar găsi altceva de făcut, nu? Așa că autoevaluările adesea hiperbolice nu trezesc cine știe ce uimire, fiind cel mult clasate la capitolul aceluia dram de nebulie benignă și comprehensivă de care are nevoie, ca autosugestie, cel angajat într-o competiție deloc facilă. Sigur, conștiinței proprii valori i s-ar potrivi și mai bine căi de manifestare mai puțin zgomotoase, absorbită, implicită în *poiein*-ul (facerea operei) însuși, dar câți au tăria unei atare rețineri, cea a unui altfel de orgoliu, nu al bătlăilor date împotriva altora, pentru un loc mai sus în efemere „ierarhii”, ci cu propriile limite?

Mai curios pare, din capul locului, să dai peste astfel de răsfățuri și ameteți, înclinări și apucături autoidolatre tocmai la aceia de la care firese ar fi să ne așteptăm la echilibru și măsură în evaluare, inclusiv cea de sine. Da, de critici e vorba: pentru că, în cazul acestora, ca să le acorzi creditul presupus, prin definiție, de statutul breslei, e obligatoriu să crezi în capacitatea lor de a „cântări”/judeca/ evalua argumentat, deci rațional, chiar și când își devin obiect de examinare și apreciere în for interior, însă lucid. Altfel, narcisismul, euforia autoadmirativă, cu „discursul”, aerele și gesticulația aferente, necontrolate și abuzive, alunecă ușor în ridicolul și grotescul pozei, ale grandilocvenței inconștient-caricaturale. De obicei nu se cade încă de la început în așa ceva, totuși semnele unei posibile asemenea evoluții viitoare apar de timpuriu. Va fi mai cu seamă o emfază a opiniilor categorice, apodictice, fără nici cea mai slabă urmă de surdinizare, de măcar minimă relativizare a „verdictului”, cel puțin din rațiuni de tact și politețe ale participării normale la orice dezbateră în curs. Dimpotrivă, totul aruncat magnanim, de la înălțimea unui solo de „tenor” înamorat de el însuși și de tremolo-ul vocii sale... „critice”. Argumente? Dar de ce să se mai piardă inutil timpul cu ele? Și unde mai pui că desfășurarea lor ar însemna *ipso facto*, expunere la contra-argumentele altor puncte de vedere, ale unei eventuale critici a criticii, așa că se plusează cu seninătate, ca de la o atitudine „olimpiană”, mizându-se pe sugestia de imbatabilă „certitudine” venind din tonul unei rostiri ce se crede fără replică: ca și cum premisele și demersurile altor abordări ar fi fost deja bănuite, inventariate, cântărite și respinse. Contur și design al sofismelor țafnei.

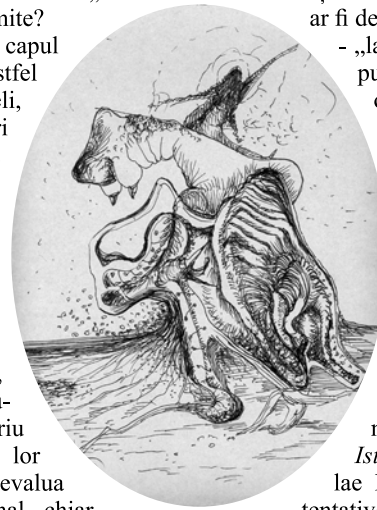
La toate acestea mă gândeam la recenta lansare a volumului secund, de încheiere a sintezei *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române* (Polirom, 2017), consacrat *Interbelicului* (1919-1944), văzut ca „până astăzi cea mai fastă perioadă a literaturii noastre” de către autor, universitarul bucureștean Mihai

Zamfir, prezent în fața noastră la Librăria „Oreste Tafrali” (UAIC), în dialog cu nesățiosul întrebător *Antonio Patraș*, cu această ocazie. Frapează, cred, ușoara tensiune semantică: *istorie* (literară) vs. *panorama* (a cărei accepție curentă a legată nu de diacronie, ci dimpotrivă, de sincronie), când pe ansamblul celor două volume se merge de la Conachi până la Mircea Eliade. E drept însă că tectonica/ organizarea întregului cărții nu stă sub semnul procesului istoric, ținându-se altceva, definirea și decantarea valorică, la fiecare autor, a ceea ce îl distinge durabil din perspectiva *esteticului*, încă mai precizat: a individualității *stilistice* inconfundabile. Dar despre abordările și evaluările autorului, ca și despre, aș spune, tâlcul „alternativei”, voi scrie, poate altundeva, aici și acum preferând să mă opresc asupra unei neașteptate, dar instructive relații a unui moment de mondenitate culturală cum este, în fond, orice lansare (ca să devină mai mult decât atât, condiția firească și rareori îndeplinită

ar fi deschiderea dialogului autor - „lansator(i)”, mai larg, către publicul astfel implicat într-o autentică, doar atunci, dezbateră) cu tema mea de acum, cea a dezinvoltelor „profeții”, chipurile, critice, dintre care una anume - „infirmită” de fapt prin simpla realitate a apariției editoriale care tocmai făcea obiectul lansării în discuție.

S-a spus și s-a scris (nu numai la Iași) că, după *Istoria critică...* a lui Nicolae Manolescu și alte câteva tentative de același ordin, vremea

Istoriilor literare, a unor astfel de monumentale sinteze, a trecut. „Profeții” cu pricina erau așadar siguri de cel puțin un lucru: că ei înșiși nu au pic de apetit pentru genul acesta de proiecte, de elaborări dificile, laborioase, ba și riscante. Și dacă ei (și colegii lor de generație, apropiații...) tot nu aveau chef de, atunci e clar, își spuneau, nici vorbă să mai apară asemenea sinteze, oarecum declarate „demodate”. O curioasă logică a ceea ce se mai „poartă” sau, dimpotrivă, dar în același spirit, „nu se mai poartă”. De unde vin oare astfel de puseuri, cât se poate de subiective și mărginite, pripeala obtuză, frapantă, ca fond mentalitar din care răsar bietele „profeții”, precare erijări în „certitudini” *absolute*, ale unor anticipări, estimări, opinii atât de șubrede? Cu siguranță, din euforia involuntar comică, rizibilă, a dilatării imaginii de sine (în propriii ochi), pornire întărită și de tot atât de lamentabile „armonii” și unanimități gregare, „monolitice”. Pomenitele „profeții” fuseseră emise cu aplomb chiar în intervalul dintre volumul întâi și cel de al doilea (ambele apărute la Polirom, nu prea departe de „profeți”) ale *Scurtei istorii...* N-ar fi fost cazul să se mai numere, să se mai potolească avântul „profețiilor” așa de lesne de spulberat? Adevărul e că este *oricând posibil* să apară noi lucrări de amploare și de substanță, totalizante, cu alte reliefări, evaluări și situări, iată, ca în cazul opticii distincte a stilisticianului și comparatistului Mihai Zamfir, deocamdată. Să fie oare speranțe de înțeleptire, cu timpul, a impenitenților „profeți”, vindecabili eventual de emfatica dezinvoltură, ajunși la un dram de modestie și măsură?

Mic tratat de horticultură a limbii române sau Cum se cultuvă florile de plastic

Prolog

Ridiculizând mentalitatea franțuzească, un autor (evident hexagonal, autoironia prinde bine în Macronia) nota: „Așa cum peștele e făcut pentru a intra în cutia de conserve, cuvintele sunt pentru dicționare”¹. Dar elevul român? Evident, pentru „performanță” – va spune orice didact cu taburet la cap², format în cultul „competenței”.

Și nu contează unde și în ce domeniu: la orice colț de stradă vei auzi vreo cumătră mândră că feciorul face „fotbal de performanță” (dacă nu e capabil de asta, măcar popice). Iar rezultatele se văd și aud zilnic la programele specializate.

Dar să-i lăsăm deoparte pe cei având vocația de „a face istorie” pe stadioane și să-i vedem pe ceilalți, care n-au primit de la Cel de Sus IQ-ul lui Mutu și cultura lui Gigi Becali. Ce le rămâne să facă, în lipsa vocației marilor destine? Fiind, în generația mea, unul din acea parte a populației și obligat să rămân în școli de la vârsta de 7 ani până la pensionare, mi-am pus de multe ori întrebarea în legătură cu soarta micilor locuitori din Bahluvia. Răspunsul l-am aflat de la niște prieteni lucrând pe tarlalele educației: orice elev care se respectă, *trece concursuri*, dacă nu o face, genitorii sunt condamnați *ad vitam eternam* la reproșuri din partea cui apucă. Și nu oriunde, ci la „școli de top”. Ce fel de concursuri, veți spune, că facultățile primesc pe baza de dosar, liceele au repartizare computerizată pe baza unui algoritm în care intră notele evaluărilor naționale și alte marafeturi...

Ei bine³, concursuri se dau pentru intrarea în clasa a V^a la liceele având în compoziție clase de gimnaziu (și cred că la ora asta, mai toate au). S-a creat (în condiții care merită studii arheologice) convingerea că acele licee constituie o pepinieră a viitoarelor clase superioare și că trebuie să fii acolo pentru a nu pierde șansa...Să nu mă întrebați când se dau acele concursuri întrucât, oficial, ele nu există. Există doar „competiții pe materii” (în afara cadrului „olimpiadelor”, altă gogoriță a „performanțelor educaționale”), organizate de școlile interesate de recrutarea „cremei” absolvind clasa a IV^a.

*Bine, bine*⁴, vei exclama, Cetitorule, dar ce legătură are asta cu titlul? *Ai puținică răbdare* – voi răspunde, pentru că suntem încă la *Prolog*.

1. Când Guță e universal, literatura devine manelistă

Evident, competitorul nu poate fi lăsat nepregătit: dacă pentru performanța sportivă e nevoie de un echipament specializat, pentru saltul în parașută spre terenul unui liceu „cool” e nevoie de manuale. E vorba de cărți conținând zeci de teste, purtând titlul anodin „Limbă română și comunicare pentru clasa a IV^a” și realizate, evident, de „cadre didactice cu experiență”.

Mi-a căzut în mână un asemenea opus (accentul pică pe O) și, după primele zece pagini (testele 11-14) m-au apucat frisoanele. Intrând în pielea unui preadolescent care încă nu și-a schimbat vocea (empathia celui alt gen e mai greu de exprimat) am fost cuprins de un fior creativ la stimulul din cerința 3 a primei părți din testul I.

Precizează partea de vorbire pe care o reprezintă în text cuvântul „turbatul” și exemplifică o altă valoare morfologică a termenului, într-o propoziție dezvoltată.

Punctul de plecare era un pasaj din nuvela lui Caragiale *Două loturi*, pe care nepricopsiții promoțiilor de liceu de pe la 69 o studiau mult mai târziu. Dar ce vrei, generațiile actuale sunt mai precoc, s-au adăpat de la înțelepciunea tocșouatei chineze Tsa-Tso-You, s-au scâldat în valurile fluviilor canaliștilor politici, au stat până la miez de noapte să vadă cine a primit premiul Oscar pentru analiza gramaticală a secvenței „Te caut

ca un nebun” (cerința 4 de la același test).

Iar dacă nu au avut timp să le facă pe toate, e din cauză că au căutat pe Internet analiza literară a pome-nitei nuvele. Și iată ce află de la adresa <https://brainly.ro/tema/72503>

Opera este scrisa de un autor cunoscut si anume Ion Luca Caragiale. Textul apartine speciei de nuvela deoarece are loc pe mai multe planuri. Acesta are o actiune la care participa personaje si anume :Dl Lefter si sotia sa care cauta doua loturi.Autorul isi exprima ideile prin intermediul personajelor in mod indirect.Opera este de mare intindere,cu o actiune mai complicata decat schita. Intre personaje apare un conflict, de aici reiese specia de nuvela.

Să fim îngăduitori cu lipsa diacriticelor, micii alumni de zece ani sunt obișnuiți cu asta din publicațiile cele mai citite în majoritatea familiilor (săptămânalele culturale ale rețelelor de supermarket). Iar fenomenul nu e nou, unii studenți de la Științele Comunicării de prin anii 2010-11 nu le foloseau nici în scris. Și pe bună dreptate: în „portofoliile” pe care le predau frecvent la școală (încă de la clasele gimnaziale), nimeni nu se uita dacă sursele sunt veridice, dacă fraza e inteligibilă, dacă semnele grafice corespund limbii în care se presupunea a fi redactat textul/colajul. Se puneau astfel bazele scrierii într-o nouă limbă, *româneza*, în care se face economie de diacritice (consumatoare de „baiți” în procesul scrierii, generatoare de semne ciudate când se trece de la un „office” la altul, de la o imprimantă la alta), dar se merge în adâncimea conștiinței generoare de enunțuri, după cum vedem din cerința 5:

Construiește o propoziție după următoarea schemă:

A	+	C	+	P	+	A	+	S	+	A
numeral card.		subst. c.		vb. + adj		adj.		subst. com.		pron.

Îți las plăcerea, cititorule/cititoare, de a te testa contra cronometru, pentru a vedea în câte minute poți obține cele 6 (șase puncte) din cele 100 (o sută).

Dar această probă, pe care nu și-au putut-o imagina nici grămaticii de meserie de la facultate pentru a tria candidații la Litere în timpurile când se „intra” pe bază de concurs, este o simplă încălzire în vederea descifrării unei secvențe abisale din poemul Magdei Isanos *Întâlnire-n noaptea de primăvară*: „și-n scoica mea mă strâng”. Micul performer al limbii trebuie să intre pe loc în istoria Eu-lui poetic confruntat cu un Sine pierdut ca urmare a maturizării și – pentru a dovedi că a aprofundat tehnicile de plonjare în apele memoriei – trece la nivelul de top. Reproduc cerințele părții a III^a, ilustrând cum nu se poate mai bine orizontul de așteptare al evaluatorilor. Îmi cer scuze pentru nerespectarea punerii în pagină, aș fi ocupat prea mult spațiu.

Imaginează-ți, într-o compunere de 15-25 de rânduri, o întâlnire cu propria persoană, aflată la vârsta de cinci ani. În redactarea textului, vei avea în vedere: folosirea dialogului și a narațiunii; exprimarea propriilor gânduri la diverse vârste (5 și 10 ani); propunerea unui titlu sugestiv; adecvarea conținutului la cerința formulată; încadrarea în numărul de rânduri propus.

Se presupune că viitorul campion al luptei pentru cultura românească are intuiții ale psihologiei vârstei – calul de bătaie al specialiștilor în „științele educației”. Că este dispus în orice moment, la cerere, fără a fi ghidat de un psiholog prin întrebări, să se scufunde cu batisciful imaginației (dispunând de instrumente infaili-

bile, *dialogul* și *narațiunea*) exact la adâncimea dorită, că nu se va rătăci (în căutarea Conținutului), menținând reperele Cerinței și se va menține în limitele resurselor autorizate (numărul de rânduri).

Dar apoteoza, punctul care – la departajarea finală – te include în lista potențialilor performeri, este „propunerea unui titlu sugestiv”. Cum rezultatele se afișează într-un timp scurt, nu văd când ar avea timp echipa de evaluatori se se pună de acord asupra unor parametri a ceea ce, după nici patru clase terminate (consursurile au loc la începutul primăverii) este posibil de imaginat ca „titlu sugestiv”.

Probabil că, în momentul preluării pachetului de lucrări, asupra fiecăruia dintre ei pogoară *duhul inspirației docimologice*, standardizat și uniform repartizat, astfel încât să nu existe decalaje între note (antrenând recorectarea, generând conflicte în cazul contestațiilor).

Practicanții diverselor forme de magie știu că astfel de duhuri nu vin oricând, nici oricum: pentru a le face să coboare trebuie să le vorbești pre limba lor, să ai cheia formulelor potrivite. Ghidurile de pregătire pentru toate treptele de examene sunt deci obligate să evite idiomul de zi cu zi, astfel încât, pe măsura antrenamentului, graiul secret al campionilor culturii (româneza) să modeleze procesorul de gânduri și sentimente al „viitorului națiunii” (cum se spune pompos sub toate regimurile politice).

Astfel, în locul formulei: „de ce credeți că, spre deosebire de copil, adultul nu mai e în stare să înțeleagă glasul naturii?”, orice copil cu scaun gramatical la cap „trebuie să-și exprime opinia” în legătură cu „imposibilitatea omului adult” etc. Astfel, el intră bine pregătit în arena „dezbaterei publice” (unde nu interesează ce crezi, ci opinia pe care o ai/afirmi/susții), unde stocul de cunoștințe asimilat nu contează (dai o „căutare” pe Internet și ai „resurse” cât nu poți gestiona într-o viață), importantă fiind „gândirea creativă”, marota binegânditorilor din sfera educațională, crezul ortodoxiei și ortopraxiei pedagogice de pe toate meridianele. Manelistul psihopedagogic s-a dezvoltat astfel cu o viteză de neînchipuit: nu vei găsi nici un românez (e vorba de vorbitorii sus-numitului idiom) care să nu protesteze împotriva încărcării *memoriei* copiilor în dauna *gândirii*. Dacă îndrăznești să spui că solicitarea memoriei (de la stocare la ordonarea datelor) face parte din procesul învățării, intri în categoria retrograzilor, a celor iremediabil deformați de „învățământul comunist”. Mai toată lumea pare a uita că o componentă esențială a mașinii de calcul este „memoria vie” (RAM), că utilajul numit „ordinador” de francezi (pentru a-l distinge de mașinile de calculat obișnuite) trebuie să aibă ce prelucra. Așa se face că, pe măsura achiziționării unor echipamente din ce în ce mai sofisticate (cu cât mai mulți „giga” la RAM, cu harduri incommensurabile), se creează iluzia că învățarea (inclusiv a idiomului matern) se realizează pe baza prelucrării unui stoc redus la *instrucțiuni de operare*. Pentru limba română, acest fenomen se regăsește în cerințele de examen. Dar despre el urmează a spune mai multe în viitorul număr.

1. Nu am să vă spun cine, când și unde a scris asta ca să nu vă furnizez pe gratis citate. Doritorii mi se pot adresa prin intermediul redacției „Expresului”, precizând scopul utilizării citatului, tirajul publicației unde va fi reprodus, lista completă a echipei redacționale cu CV-ul fiecărui membru și suma forfetară de 555 plagioni.
2. Scaunul a devenit prea scump astfel că – în propunerea de buget *pe cap de locuitor* din 2018 – comisia specializată din Parlament a propus înlocuirea lor cu un taburet. Economia de masă lemnoasă va fi dirijată pentru fabricarea de *cozi de topor*.
3. Folosesc formula pentru a mă exprima și eu în parametrii comunicării tembelvizuale.
4. *Vezi supra*.

Adrian ALUI GHEORGHE

contrapunct

„Reinventarea” cititorului

Dacă spui astăzi că prin anii '80 în România un roman al unui scriitor autohton putea să apară și în ... o sută de mii de exemplare sau chiar mai mult, riști să nu fii crezut. Erau așa de mulți cititori în acea perioadă în România? Nu e sigur că toți cei care cumpărau cărțile le și citeau, dar măcar era o investiție în cultură. În cultura română...! Bibliotecile „personale” erau o modă. Și chiar o necesitate? Posibil. Unde suntem azi? Exact în partea ... opusă. Tirajele cărților sunt din ce în ce mai discrete, chiar numele importante, vizibile, nu adună tiraje mai mari de câteva mii de exemplare. Statisticile editurilor stau măturie. Unde e răul? Unde se produce ruptura dintre literatură/ cultură și cititor/ consumatorul de cultură? Răspunsul ne e, totuși, la îndemână. La o întâlnire cu un grup de studenți de la o disciplină artistică, alta decât „literale”, am neinspirăția să întreb care a fost ultima carte citită. Foială în sală. Și liniște. În final, unul mai curajos, îmi spune: „Cred că eram prin anul trei de liceu, când am fost obligat să citesc volumul doi din Moromeții, ca să nu rămân corigent la literatură. O vară întreagă am chinuit cartea aia ... De atunci nu am mai avut nici timp, nici plăcere să mai citesc.” O altă studentă recunoaște că ea nu citește decît... Osho! Dezvoltare personală, adică. Eu nu prea știu cine e Osho, de asta nu duc mai departe discuția. Ce a făcut, ce face „școala” românească pentru conectarea tinerelor generații la cultura română? E greu de spus. Prea puțin, probabil. Sau, nimic?

Regulile de circulație le înveți pentru că e obligatoriu. De ce nu ar exista și obligativitatea de a învăța ceva mai mult despre literatura română? Învățarea istoriei și a noțiunilor de bază care definesc cultura română ar trebui să fie chestiuni de ... strategie națională. Despre americani se spune că nu prea au cunoștințe de istorie și geografie universale, că ignoră cultura universală. E adevărat, în același timp în SUA se înregistrează cel mai mare număr de utilizatori ai bibliotecilor publice, cu un procent de peste ... șazezi la sută! Numai că americanii citesc/ consumă, în cea mai mare parte, literatură și autori americani. Patriotism local? Posibil.

Am să reiau, în context, o „poveste” lăsată de Fănuș Neagu, care spune ceva/ totul despre „autoritatea” lecturii și a scriitorului: „Mă obsedează ideea (cumplit, devastator de enervantă): cită inteligență, cîste și devotament cheltuiim noi, scriitorii, pentru ființa neamului? Pentru lume? – nici nu îndrăznesc s-o spun. Întîlnindu-mă cu o doamnă în jur de 40 de ani, mamă a doi copii, unul de 15 ani, celălalt de 9 ani, am schimbat, după salutul de rigoare, obișnuitele banalități: ce mai faci? cum o duci? etc. Doamna, pe care o știu de pe cînd era fetiță în scutece, m-a pus în încurcătură cu: – Tu ce mai scrii Fănuș? Nu știu ce mi-a venit să răspund tot cu o întrebare: –Tu ce mai citești, M?... – O, dar eu nu mai am cînd să citesc! Soțul, tot timpul cu pretenții, copiii extrem de ocupați, mama bătrână... Am dus citirea mai departe: – Copiii tăi ce citesc? Răspuns: – Naiba să-i ia, nu citesc decît plătiți, în rest stau tot timpul la calculator. – Îi plătești să citească? am continuat. – Douăzeci mii ora de lectură. Și nu-i pot reține decît o oră, una și jumătate! – Te costă, am calculat eu, cam 60.000 (șazezi de mii) lei o partidă de lectură. – Noroc că o fac numai o dată pe săptămînă! De asta, acum stau și zac asupra unei întrebări: merită să mai duc romanul pînă la capăt? Nu mai vreau să scriu. Nu mai vreau și gata. Nu mai vreau. Nu mai vreau să urc muntele. Și cred că e dreptul meu (parafrazîndu-l pe Delavrancea) *să nu mai vreau să vreau*. Să mă uit în trecut și să ridic din umăr. Să mîrîi neputincios. Și să nu mai vîd nimic în viitor. Altădată m-aș fi îmbătat. Acum pînă și beția mă plictisește”.

Există, însă și alte „fațete” ale acestei lipse de interes a cititorului pentru literatura momentului. Umberto Eco povestește undeva că la un curs cu studenții săi descoperă că aceștia erau „tobă” de lecturi din scriitori străini, alții decît scriitorii italieni contemporani. Îi întreabă, contrariat, de ce nu îi citesc pe scriitorii italieni...!? Răspunsul unuia, acceptat și de alții, cei mai mulți, îl pune pe gînduri: proza italiană a momentului e plicticoasă, inabordabilă, de ocolit. Umberto Eco, cel care vorbise convingător despre „opera apertă” rămîne pe gînduri și se decide să scrie un roman care să placă tuturor, să facă atractivă literatura momentului. Și scrie „Numele trandafirului”, un roman care s-a vîndut în sute de mii de exemplare în Italia și în lume.

Reiau, aici și vorba părintelui Baștavoi: scriitorul român scrie, prea adesea, de parcă ar vorbi cu capul sub apă, adică bolborosește, o face pe-a neînțelesul de dragul de a fi considerat profund cu orice preț. Scriitorul român trebuie să facă vocalize înainte de a ieși în lume, să aibă vocea limpede...!

„Reinventarea” cititorului este o necesitate, numai el poate „căra” dintr-o generație în alta „povara de cultură”. De pe la 1800 înceace problema aceasta apare/ reapare în spațiul public românesc, asumată de școală, de politic, de societate în general. Acum am intrat/ reintrat pe orbita europenității. Dacă nu luăm și cultura română cu noi, ca semn de identitate și de identificare, riscăm să ne topim în spațiul vid, confundați în vreo noapte cu o ploaie de stele care lasă niște dîre din categoria „sfîrîi-acului” lui Creangă.

noiembrie, 2017

Corespondență ce luminează istoria

Minunat este că mai putem admira și valorifica scrisorile unor personalități, în general epistolele păstrate pe îngălbenite hârtii. Peste puțin timp, urmașii noștri nu vor mai avea un asemenea privilegiu. Să nu uităm că multe scrisori aparțin patrimoniului național, reprezentând o sursă de cunoaștere a ceea ce a fost odinioară. Desigur vor exista, pe suport electronic, scrisorile transmise prin internet, mult mai sumare, fără culoare, fără suflet. Veți spune – fiecare epocă cu specificul ei!

Aserțiunea noastră este prilejuită de volumul de corespondență dintre George Moroianu și Alexandru Vaida Voevod¹. Apariția acestuia în seria *Istorie. Documente. Mărturii* (coordonator prof.univ.dr. Nicolae Bocșan) argumentează faptul că scrisorile reproduse în volum luminează o etapă istorică, în cea mai mare parte aceea imediat următoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Astfel, 15 epistole din totalul de 36 datează din anul 1919, an în care au început lucrările Conferinței de Pace de la Paris.

Alexandru Vaida Voevod, participant la Marele Adunare Națională de la Alba Iulia, a fost ales membru în Consiliul Dirigent (1918-1920) și în delegația care a dus mesajul Unirii la București. Cooptat în noul guvern, în martie 1919, l-a însoțit pe primul-ministru Ion I.C. Brătianu la Conferința de Pace de la Paris, în calitate de reprezentant al Ardealului și vicepreședinte al delegației României, rămânând în capitala Franței o perioadă mai îndelungată.

George Moroianu, în calitate de secretar general, responsabil cu chestiunile externe, transmite lui Vaida Voevod, conform celor menționate de dr. Gheorghe Iancu în *Prefață*, „informații despre starea de spirit din Transilvania, despre activitatea partidelor politice din țară, despre alegerile parlamentare din noiembrie 1919, primele ținute pe baza votului universal, despre alegerea lui ca deputat” (p. 7), ori despre triumful armatei regale române în Budapesta. Toate aceste informații aveau un rol deosebit de important, ajutându-l pe diplomatul român în demersurile extrem de dificile pe care le desfășura la Paris. Cu un asemenea conținut, corespondența pare a fi strict oficială, chiar dacă unele părți poartă o amprentă personală determinată de relațiile profunde de prietenie dintre cei doi oameni politici.

Întregul corp epistolar editat în volum se păstrează în *Colecțiile Speciale* ale *Bibliotecii Județene* Brașov, din anul 1991, donație a doamnei Valeria Căliman. Realizarea acestui volum reprezintă desigur o datorie de onoare a celor doi îngrijitori de ediție, Ruxandra Nazare și Daniel Nazare, vrednici trudituri în ogorul binecuvîntat al *Bibliotecii Județene „George Barițiu”* din Brașov. Volumul respectă rigorile unei lucrări științifice, cuprinzând *Notă asupra ediției*, *Scurte schițe biografice* ale celor două personalități, George Moroianu (1870-1945) și Alexandru Vaida Voevod (1872-1950), *Abrevieri*, *Lista documentelor* prezentate într-un rezumat, *Corespondența* trimisă de George Moroianu lui Vaida Voevod între anii 1895-1934 și *Indici* (de nume și geografici).

Schițele biografice ale celor două personalități precum și notele, prin bibliografia utilizată, dovedesc rigurozitatea îngrijitorilor de ediție.

La fiecare scrisoare este indicată cota documentului și informații bibliografice din *Fondul de corespondență „Alexandru Vaida Voevod”* aflat în biblioteca menționată. Deși toate scrisorile sunt prezentate în rezumat în capitolul *Lista documentelor* (p.23-28), fiecare rezumat luat separat se regăsește (absolut în aceeași formă) înaintea scrisorii pe care o prezintă. Reluarea rezumatului înaintea fiecărei scrisori a fost gândită probabil pentru o mai bună înțelegere și aprofundare, deși considerăm ca nefiind necesară. Practic același text se găsește în două pagini diferite din volum.

Transcrierea unor texte manuscrise vechi ridică,

întotdeauna și la orice nivel, o serie de probleme de redactare. În cele 151 de pagini, format A5, la o primă lectură totul pare corect. Totuși s-au strecurat unele neglijențe de redactare. Una ar fi aceea a ortografierii numelor unor personalități. Frații gemeni Alexandru I. Lapedatu (1876-1950) și Ion I. Lapedatu (1876-1951) sunt originari din Săcele-Brașov, ca și George Moroianu. Dacă în cuprinsul scrisorii cu nr.31 nu se intervine asupra ortografierii numelui, scris Lăpedatu, respectându-se probabil textul autorului, la *Note* și la *Indice* (p. 128, 132, 146), apare Alexandru Lapedatu, istoricul, și Ioan Lăpădatu (!?), economistul. Un alt exemplu, la *Indice* (p. 150), aflăm numele scriitorului B. Șt. Delavrancea la litera Ș - Ștefănescu, când oricine știe că numele cu care este definitiv fixat în literatura română este Delavrancea (de văzut orice istorie a literaturii române).

Prezența a numeroase nume de personalități politice și culturale în cele 36 de scrisori a impus, fără îndoială, un efort deosebit pentru editori. În general, fiecare nume este menționat în *Note*, cu o prezentare mai mult sau mai puțin sumară a activității și a contribuției la istoria și cultura României. Ne oprim

la o singură *Notă*, aceea de la p. 131, privind personalitatea lui Ioan Teculescu, născut în Covasna (1865-1932) – sunt menționate contribuțiile la realizarea Marii Uniri, ca președinte al Consiliului Național Român din Alba Iulia, ca protopop de Alba (1901-1922), ca președinte ASTRA, Alba Iulia, ca senator în Parlamentul României după 1918 și, călugărit sub numele de Justinian, ca episcop de Cetatea-Albă și Ismail. În legătură cu această personalitate a Transilvaniei, nu trebuie uitat faptul că Justinian Teculescu a fost primul episcop al *Armatei Române* și că acceptă înalta funcție timp de un an și opt luni, perioadă în care a întocmit și pus în aplicare *Regulamentul de funcționare a clerului militar*

și a organizat aducerea de la Mărășești și reînhumarea, în *Parcul Carol* din București, a rămășițelor pămîntești ale Eroului Necunoscut, în 1924, fapt ce a produs un emoționant efect în sufletele militarilor și în sufletul țării.

În *Notă asupra ediției*, găsim specificarea că „scrisorile s-au transcris conform ortografiei actuale”, cu mențiunea că s-au „păstrat unele forme specifice, precum interviuuri” (p. 20). Ne întrebăm cum poate fi specific cuvîntul menționat când, în aceeași scrisoare (nr. 25), întâlnim trei notații diferite ale cuvîntului: interviuurile (p. 103), interviurile (p. 104) și interview (p. 105). Firesc ar fi fost să se fi transcris și acest cuvînt conform ortografiei actuale, ca în situația altor cuvinte.

Neglijențe ale tehnoredactării sunt și cele referitoare la trimiterile bibliografice, unele greșite (ex. p.108) ori note duble (p. 114-115, 119). Cu toate aceste minusuri, multe provenind din neatenția tehnoredactorului, lucrarea prezentată are valoarea ei, deoarece, prin conținutul epistolelor redade circuitului public, sporește lumina asupra unor aspecte dintr-o perioadă istorică deosebit de importantă pentru România.

Așa cum declară editorii, cartea „aduce un plus de informații pentru epoca abordată și va trezi interes în rândurile publicului avizat și nu numai” (p. 20). Pentru publicul avizat și pentru cercetători, la o viitoare ediție, ar fi binevenită prezentarea facsimilelor acestor scrisori, în paralel cu transcrierea lor. A scoate la lumină cât mai multe și valoroase documente de acest fel este o datorie pentru noi, cei ce ne pregătim să întâmpinăm Centenarul Marii Uniri.

¹ *Corespondență. George Moroianu – Alexandru Vaida Voevod, 1895-1934*, ediție îngrijită și note de Ruxandra Nazare și Daniel Nazare, prefată de Gheorghe Iancu, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2011

Florin FAIFER

Preumblări și pățanii în Istanbul

O călătorie la Istanbul nu credeam că o să mai am când să întreprind. S-a ivit acum un an sau doi o ocazie, dar așa cum a apărut așa s-a dus. Am rămas cu nostalgia – și cu seriilele turcești.

Acum, dacă prilejul s-a repetat, am zis să nu persist în mofturi, că nu se știe când o mai fi să fie. Hai s-o fac pe pelerinul, fie și mai pe fugă! Că și timpul ticăie tot mai grăbit. Aventura poate să înceapă.

Dinspre Stambul, însă, vești rele. Dezastru, cum trâmbează întruna reporterii tv. S-a zbârlit natura, ba chiar s-a smintit de-a dreptul și a lovit cu înverșunare, transformând străzile în râuri și pe localnici în naufragiați. Pe noi, care mergem într-acolo, ce ne așteaptă oare?

Mă încercă, de ce să mă ascund, niște emoții. Febrele plecării... Nu-i de mirare. S-a scurs multă apă pe Dunăre de când n-am mai umblat prin lume. Plus că pe atunci eram, oricât, mai în formă.

Ca să mă întorc la mărturisirile de început... Ispitit fiind, n-am putut să rezist. Și apoi, de ce să nu contemplu la fața locului ce urmăresc, cu asupra de măsură, la televiziuni? Dacă o țin tot așa o ajung pe soră-mea, Magda, mare cinefilă, dependentă de peliculele turcești. Filme pe care le-am ignorat multă vreme și nu de alceva decât dintr-o prejudecată. Or, dacă nu ești blocat într-o idee fixă, sunt acolo destule de admirat. Veșminte lucrate cu rafinament, în culori care îți fură ochii, edificii plămădite cu mare artă (te întrebi cum de acest popor cu sabia într-o mână, angrenat în bătălii distrugătoare, găsia răgaz și vigoare și pentru a mânuși pana sau penelul), palate, ca o hieroglifă a măreției, exhibându-și trufaș personalitatea arhitectonică.

Nu toate îmi plac, nu mă dau în vânt după balcanisme pe care le priza cu nesăț conu' Alecu, Alexandru Paleologu. Nu mă împac, dacă e să mă iau după unele scene, nici cu excesul de violență, violență care duce la crimă, iar răzbunarea, ca temă obsesivă, încarcă povestea cu tensiuni negative. Și se și plânge, deși nu chiar ca în kitschurile indiene. Una două, ochii se scaldă în lacrimi, lacrimi care curg șiroaie. Jale mare!...

Altfel, sunt creații ancorate în cotidian, în ele pulsează viața în ritmuri și expresii ce își au pecetea lor și numai a lor. Cât despre actori, ei sunt duium și jocul lor atinge adeseori pragul de sus al performanței.

Ca filolog, tresar la anumite vocabule din rostirea celor din țara lui Osman: *ioc*, *ciubuc*, *dușman*, *haidé*, *of*, *vai*, *iavaș-iavaș*. Mângâie plăcut auzul muzicalitatea finalurilor de frază, cu grația lor suitoare. Până și sultana Hürrem (din filmul *Suleyman Magnificul*), roșcata Roxelana, pe care aș fi vrut s-o văd făcută bucățele-bucățele, avea, în alternanță cu tonul dominator, accente serafice, care te puteau surprinde.

Revin la orele dinaintea plecării. E trecut de miezul nopții. Vreau să ațipesc; parcă pot? Am pus ceasurile să sune, dar dacă ele nu-și fac datoria? Se duce pe râu în jos excursia asta care îmi dă neliniști. În noaptea ce se scurse un singur ornic a țărâit, și încă așa de zgometos, că mi-a trezit, cred, vecinii. Tehui, bâjbâind, i-am luat piuitul, și, scăpat de o grijă, am adormit la loc... Nu cumva să se repete! Mai bine mă chinui să stau treaz. Mă ajută oarecum și ropotele de ploaie, cu fulgere pâlălaie și bubuituri ca la Verdun.

Spre dimineață, fenomenele s-au calmat. Rămânea totuși o problemă care mă făcea să mă frământ. Cum să-mi car din Podu-Roș până la Palat cogeamite valiza? Stați liniștiți, s-a rezolvat și asta. Bunul amic, Costel Ghițescu, cu problemele lui de sănătate, n-a putut să vină. (Îl voi regăsi la întoarcere, în noapte, așteptându-mă la Palat). Mi-a sărit în ajutor, cu o promptitudine care dovedește că am fost un profesor simpatizat (cer iertare dacă par lipsit de modestie!), un fost student de la actorie, Vasile Marin, căruia îi urez noroc în carieră, norocul de care va avea nevoie.

Mai stăm ce stăm, că încă n-a venit autocarul. În sfârșit, dă Dumnezeu (suntem, doar, în pelerinaj!) și demarăm. Nici nu vreau să mă gândesc cât avem de mers. Oare o să rezist? Barem, privind pe geam, să ne clătim ochii cu niște priveliști mai de Doamne-ajută! ...

Se luminează și noi purcedem prin prăfăria peisajului moldav. Case mărunțele, necăjite, copăcei, grădini cât de cât procopsite, emanând un spectru de culori în care verdele precumpănește. Deodată, rumoare amuzată în mașină. Pe partea stângă, un sat de țigani, sălaș cam de operetă. Șoferul, șugubăț, apasă pe claxon cu apăsare. N-a ieșit nici un baloacheș să ne boscorodească. Or fi fiind locuite căsuliile alea?

Trecem prin Roman și facem o scurtă oprire. Coborâm din autocar, să ne mai dezmoșim, să bem o bere sau o cafea. E bine să profităm, căci aici (n-am reținut localitatea) încă se vorbește românește. Pe urmă...

Conducătorul expediției noastre, să-l numesc așa,

impropriu, e un om al Bisericii, încă tânăr, chiar dacă părul a prins să-i albească. Gabriel Roman intervine în răstimpuri cu un glas timbrat, decent, care nu te face să gîndești cu păcat nici atunci când istorisește (citește, de fapt, dintr-o broșurică) isprăvi celebre ale nu prea sfinte Teodora, care mult și pre mulți i-a iubit.

Curând, în vehiculul care ne transportă urcă o femeie care se vede că e în elementul ei. Silvia Nuță, aflăm că se numește, și ea ne va fi un ghid foarte bun. E o profesionistă cu un discurs consistent și competent, pigmentat cu glume care stârnesc hohote de răs.

Alte informații le ascultăm cu luare-aminte. De pildă, despre Giurgiu. Denumirea cică ar proveni de la cetatea genoveză San-Giorgio. Aici s-a construit, la noi, prima cale ferată. Apoi, în Bulgaria, zărim din fuga mașinii cele cinci coline de la Veliko Tărnovo, omologate ca patrimoniu UNESCO. Cetatea lui Petru și Asan în al doilea țarat bulgar, apoi a lui Caloian și Ioan Asan al II-lea. Ne-am întors în timp... Aflăm date despre Podul Prieteniei, o realizare importantă la vremea când a legat un țărm de altul pe o distanță de 1224 de metri. Față în față cu Giurgiu (unde câinii ne-au lăsat în pace), orașul Ruse. Aici s-a născut Dimitrie Basarabov, protectorul Bucureștilor.

Pătrundem în Turcia... La Edirne s-a semnat, la 1568, Pacea de la Adrianopol. Doamna care ne ghidează ne ține atenția mărită cu fel de fel de istorii, amintiri, anecdote.

Ne aruncăm privirile pe fereastră. Păduri, păduri nesfârșite, în care omul nu pare să fi pătruns. Ici și colo se ivesc zidiri din străvechime, pe care secole le-au măcinat. Stau, cât pe ce, să se prăvale, dar un fior de istorie le mai dă viață.

Împresurați de codri, intrăm repezător în noapte. Urcăm și coborâm, coborâm și urcăm pe drumeaguri cotite. În autobuz pare să fi urcat, când noi n-am fost atenți, Moș Ene. Carnetul în care încerc să mai notez câte ceva îmi scapă din mână. Filele, vai, se împrăstie și de aici impresia, pe care n-o s-o prea pot înlătura, de

alandala. Și mai avem, mai avem...

În fine, descindem în orașul-țintă. Istanbul. Dar, *buchuc*. Am sosit înainte de ora convenită și abia peste un ceas sau două ne putem lua camerele în primire. Sau, în varianta cea mai neplăcută, mâine. *Kaya Hoteli* ne așteaptă, dar parcă n-are chef să ne primească. Fac un mic atac de enervare. Nici în țările române nu pășete una ca asta călătorul încărcat de bagaje și de iluzii. După ore și ore de hurducare în duruțul monoton al vehicolului, stăm pâlă la intrarea hotelului ca niște pui de bogdaproste. Îmi vine să mă întind pe o bancă până s-o crăpa de ziuă. În voiajul ăsta, în momente mai grele, pasămite o să-mi dea târcoale resemnarea.

În fine, punem stăpânire pe camerele care ne așteaptă. Atenție la buletin și pașaport! Într-un oraș ca acesta n-ai voie să lași să-ți slăbească vigilența. Nu-i de glumă, după cum aveam să mă conving.

Somn adânc, recuperator; acuș-acuș e dimineață. Chiar începe să se lumineze. Lute, o igienă sumară, echiparea ca la armată și *haidé-haidé* la micul dejun. Mic într-adevăr. N-ai ce alege. O grămăjoară de măsline negre (sau verzui, după dorință!), câteva felioare de roșii... turcești, deci fără gust, o tartinută-două cu un strat poate de unt. Și o reconfortantă limonadă rece. Asta da! E capul de afiș al ospățului. Aș fi sorbit și-o cafea, dintr-alea cu aroma locului. Turcească, vasăzică. Dar, să nu-ți vină a crede, cafeluță *ioc*. *Halal!* Dar cine nu se teme de riscuri poate servi, controlându-și pulsul, un nes...

Și hai prin imensa metropolă! Cătând în jur, ce te izbește? Îngemănând precaritatea și semeția, splendoarea și sordidul, luminozitatea și cenușiul, Istanbulul este un oraș al contrastelor, care nu vrea să semene cu sine însuși. Cartiere de blocuri înalte și masive (cam băgate unul în altul) impun prin alinierea perfectă, exprimând mândria unei nații de neînvinș odinioară. Așa cum în ochii alungați ai trăitorilor în Istanbul licărește nostalgia după vremile când otomanii erau stăpânii lumii. La *mahala* (alt cuvîntel binecunoscut), pâlcuri de locuințe în care viețuiesc sau vegetează berechet de turcaleți. N-au stare, se mișcă de colo-colo, meșteresc una sau alta; alții, apatici, în haine ponosite, se lasă într-o rână și, cu ochii mijiți într-o zare nebulosă, beau ce-or fi bînd dintr-un șip în care e mare minune dacă găsești și altceva decât apă plată. Bere, nici pome-neală, vin nici atata.

Atât cât poți să distingi, sunt două lumi care se întrepătrund. Lumea mahomedană, preponderentă, și cea creștină, pe care o regăsim cu un sentiment de familiaritate. Istoria s-a încrustat în zidurile de piatră care par suspendate în văzduh. Cum Dumnezeu (cum... Allah sună anapoda) găseau resurse purtătorii ăștia de turban și pentru război și pentru artă? Cum cumpăneau ei, cu atâta spor, sabia și unealta făuritoare? Întrebarea, la drept vorbind, privește și alte împărății, care au lăsat semne ale puterii lor. Semne, adică sfărâmatuiri evocatoare.

Și în Bulgaria și în Turcia, că te uiți la dreapta, că te uiți la stînga, ruine ca un decor de epocă. Rămășițe din timpuri de glorie. Stambulul, de care ne-am apropiat prin întuneric, își are mrejele lui. Te domină, chiar dacă nu ești înclinat să hălăduiești în trecut. Te intimidează. De a doua zi, sub cerul senin, contururile scenografiei de pe înălțimi, firesc, se clarifică. Oriunde întorci capul, piatră și iar piatră. Șoferul autobuzului, un basarabean hătru, nu pare impresionat de priveliște: „Numai chetroatie!”. O țară de piatră, de piatră veche, de piatră încastrată în beton, conturând profilul unui oraș ce împletește trecutul și viitorul. Un oraș configurat din mai multe orașe, cu biserici, geamii, moschei, palate.

Serile, când reveneam frînți la *Kaya Hoteli*, nu mai aveam puterea să ieșim, după mărșăluiala de peste zi. Urcam în camerele nu prea grozave, cu așternuturi neschimbate, și ne tolăneam în paturile largi adormind fără bulinele de somn. Eu, cel puțin, în prima noapte cred că am emis sonorități apocaliptice.

(Continuare în numărul următor)

Adrian Dinu RACHIERU

„Tare ne zgîndără/ soarta cea luzără:/ unde
mai sîntără/ ăia dă fusără?”

(Șerban Foarță, *Viața lumii*)

După ce, vreme de decenii (vreo patru și mai bine, după socoteala noastră), Nicolae Gheran acceptase – ca editor și istoriograf – „șerbia literară” la *uzina Rebreanu*, odată lăsat la vatră, iată, se demască. Rămăș în „solda d-lui Gutenberg” și mănă, irepresibil, de nevoia scrisului, octogenarul își dezvăluie harul de *prozator tănuț*. Nu e vorba, însă, de o convertire și nici de un debut tardiv. Să ne amintim că, prin 1955, tipărea în *Tânărul scriitor* o încercare prozastică. În plus, dovedise certe afinități față de Gh. Brăescu, un prozator satiric, căruia îi dedicase, pe lângă câteva ediții, și o monografie (1962). Iar acum, continuându-și aventura epică, împlinită printr-o tetralogie (*Arta de a fi păgubaș*), se alătură „confrăților de călimară”, oferind, cu forță și culoare, „fresca unei lumi apuse”. Dacă *Târgul Moșilor* (2008), o carte circulară, de „forfotă policromă”, constata Ioan Adam, reconstituia, prin cele 12 nuvele („legate”) un *perimetru magic* (1936-1946), *Îndărătul cortinei* (Biblioteca Bucureștilor, 2012) se plasează, aflăm din *Cuvântul înainte*, „la hotarul dintre Epoca de Aur și actuala Epocă de Arginți”. Martor credibil, de neîndoiește vocație, N. Gheran propune un hibrid. Evocator „lucid și înduioșat”, deopotrivă (cf. C. Stănescu), el lasă faptele „să vorbească”. Conferă, așadar, acelor *vremuri tragicomice* girul realității, pe temelia memorialisticii, dar nu refuză haloul fictiv. Posibil roman, *Îndărătul cortinei* nu se rezumă la o depoziție din exterior. Nicolae Gheran, învățând alfabetul meseriei, mereu descurecăr, înșurubat în ierarhie (la vârf, o vreme), înrolat „ostășilor cărții”, era, de fapt, în *miezul lucrurilor*, având discuții de taină cu dregătorii culturali ai epocii. Trăia în lumea culturală ca *ispravnic de stat*, cunoștea multă lume și ne oferă acum – generos și meticolos – o colecție de întâmplări, pensate de o memorie fabuloasă. Încât nume grele (altădată) defilează în paginile sale, încercate de mutații politice, de sorocul schimbărilor, de bruiatul ideologic, de momentele de „dezgheț”, de nenumărate referate, discuții, avize, memorii „la foruri” și, inevitabilele ședințe plictisitoare. Protagonist în lumea „cărțarilor”, martor inteligent, lucid, sceptic etc. al atâtor evenimente, Gheran, deseori colțos, cochetează cu anecdoticul și reconstituie, prin astfel de schițe memorialistice, o lume care a fost. Și care, fatalmente, coboară în irealitate.

Cu vână de prozator satiric, excelent portretist, recuperând *trăitul* cu percutanță literară, Nicolae Gheran face figură de comediograf. Ne plimbă într-o lume dispărută, plină de evenimente, populată cu „oameni și javre”, cum își botezase volumul al doilea (2010). Se mișcă printre prelații partidului, reface, cu umor păstos, o anecdotică savuroasă (folclorizatul Al. Piru, un ironist cordial, „prelucratul” Fănuș, Popescu-Dumnezeu, zis „motanul încălțat”), ne reamintește atmosfera epocii: de la „slugărnicia sanctificată” la aberantul cult al personalității, aducând în scenă o galerie bogată: Aurel Mihale, președintele obștesc al Consiliului, Ion Bănuță, Vasile Nicolescu, C. Marin, Nae Munteanu, printre alții.

Trebuie să remarcăm că Nicolae Gheran este o prețioasă *mină de informații*, chiar dacă „excesul de talent”, cum observase temător Al. Cistelean, riscă să atenteze asupra credibilității (e vorba, firește, de filonul memorialistic, abundent). Fanfaronada, vizitele de lucru, clasamentele de cafea în viesparul scriitoricesc, înghesuiala „nobelizațiilor”, viața în „insuportabilă” Capitală, șiragul de întâmplări (cu Sabin Bălașa,

Ștefan Bănică, Ioșca Naghiu ș. a.), prezența femeilor, aducând, zice hârșitul și mucalitul prozator, un „plus de cunoaștere” („polisând” un bărbat), toate întregesc atmosfera unei epoci, cu bunele și relele ei, sumbră, dar cercetată cu seninătate cordială. Fără încrâncenare, refuzând scrisul acrit și curajul (post festum!, al) anticomuniștilor vocali de azi. Un *prozator policrom*, cum l-a definit (exact) Ioan Adam, N. Gheran este delicios în paginile care cercetează culisele puterii: printre ispravnici, trepăduși și politrucii (mulți „orfani de carte”), oameni școliți (unii, dar lepădături), practicând „lătrătura de partid”, curtea orientală, cultul „Marelui Pitic”, instituționalizarea fricii, nesiguranța, hinghereala, rotația cadrelor, teroarea restructurărilor. Scos din distribuție de la CSCA (Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă), Gheran, o vreme pe „derdelușul puterii”, își află, după „execuție”, liniștea; și poate să se consacre unui legământ, adâncindu-se cu devoțiune în arhiva Rebreanu. Deschizând *șantierul Rebreanu*, adică un sinuos drum „fără întoarcere”. Gheran a înțeles iute că „mai onorabil” ar fi să ucenicească în atelierul lui Rebreanu. „Epopeea” editării marelui ardelean (examenul textologic, aparatul critic, plus cărțile complementare) este impresionantă și epuizantă. Avem, astfel, o ediție critică *terminată*; slalomând printre supărări și compromisuri, înfruntând dregătorii de ieri și de azi, sentimental și acid, pedant și pitoresc, sobru și mucalit, Gheran, cheltuind erudiție și talent detectivistic – printre atâtea pățanii, narate cu ton amar – cade, uneori, în pamflet. Dar se dovedește, în pofida lamentărilor, un învingător.

Editorul lui Rebreanu, neobosit, „tras pe linie moartă la Bistrița” (aflăm), a îmbătrânit frumos. Nu acceptă ideea că *ai vechi* („expirați”, așa răsfățați, se știe, de noii veniți) ar trebui depuși „la depou”. „Trezierea” Oborului îi oferă prilejul revanșei. În filosofia lui Herșcu Rudel, personaj inventat (bănuim), Gheran se regăsește: da, viața-i o iluzie, trece fugos, dar rămân faptele! „Citatele” din Herșcu-boccegiul, un „personaj de limbaj” (cf. Al. Cistelean), comentariile privind Revoluția-carnaval ori seisme ierarhice din ispravnicia de partid (de altădată, dar nu mai puțin din ziua de azi), falsa înmormântare a lui Puiu Matache (o „nebuie curată”), întregesc profilul unui prozator vânos, frecat de viață, hârșit, bonom, pitit strategic „îndărătul cortinei”, îngăduindu-și luxul de a gândi liber. „Păgubașul” oborean nu are astâmpăr, explorând și cețurile tranziției, știind prea bine că „domnul Caragiale ne-a scris istoria și în perspectivă”. Dincolo de harul epic, doldora de întâmplări, dincolo de elanul ficționar, paginile lui Gheran sunt o prețioasă și cre-

dibilă mărturie. Fiindcă, ne reamintește C. Stănescu, la Gheran „ficțiunea nu trădează memoria”.

Vehemența devine de-a dreptul pamfletară când poposim în *raiul democrației*. Încheind tetralogia, *Bordel nou cu șteoarfe vechi* (2014) se transformă în rechizitoriu. Nicolae Gheran denunță jaful și crasa nepăsare din „țara cu înlocuitori”, ura viscerală și lupta neghioabă, „frizeria forestieră” și pe cei „cu mintea în două lunturi”, rătăcind în „bezna tranziției”. Intră în vizor, îmbălsămat în vorbe grele, Ciobanul (miruind poporeni cu bani) și, negreșit, „marina călăreață”, o mulțime de alte figuri („VIP-uri de tinichea”), adulmecând „bucătăria de partid” sau ademeniți de „hârdăul puterii”; bineînțeles, cei răspopiți, dând „la întors” hainele părinților și „boierii minții”, lesne identificabili, transparentizați sub nume de împrumut: Andu Pleșea-Dilemache (mereu la butoane), Herpes Papion, Gogu Moftologu, Tudorică Băscoces și atâtea alții.

Retras la Breaza, fugind, precum – altădată – Rebreanu, din „cazanul bucureștean”, *păgubașul* ne asigură că privește lumea cu ochi lacom, curios, dar instalat „îndărătul cortinei”. Să fie „un fel de Procopius?”, se întreba G. Dimisianu, constatând că N. Gheran a fost atât *protagonist* cât și *spectator*. Oricum, un martor avizat; și asumându-și profesia de martor. Ironismul său cordial devine, deseori, realism sarcastic. Observator de fibră valahă (nota, esențial, Gh. Grigurcu), devotul lui Rebreanu se „scuză” pentru această tiranică pasiune, invocând tinerețea neștiutoare, nebănuind atunci chinurile aventurii editoriale, dusă la capăt, totuși. Pornită „într-o doară”, aflăm, ediția de *Opere* (23 de volume) a fost „clădită

în furtună”, recapitulează, „cu bune și cu rele”, memorialistul, considerându-se o „călfă” a marelui ardelean. Cercetând dipticul *Rebreniana* (Editura Academiei Române, 2017), adunând „studii, articole, documente”, risipite în timp, Nicolae Gheran, valorificând copiile epistolarului, ne face părtașii acestor „însemnări de front” (v. *Cuvânt înainte și înapoi*) și, îndreptățit, se întreabă: unde or fi „viitorii gherani”? Într-adevăr, N. Gheran – nota N. Manolescu – ar fi „unul dintre ultimii mohicani” și, constată criticul, „după ei, nu vine nimeni” (v. *Rebreniada lui Nicolae Gheran*, în *România literară*, nr. 26/2017, p. 9). Dar sarcasmul său jovial se revarsă, după „deconspirare”, în această – posibilă – „nouă Țiganiadă”, răscumpărând anii de trudă, cinstind „țintirul lui Gutenberg”.

Fiindcă tetralogia sa este un savuros roman de „memorialistică ficțională”, utilă documentaristic și agreabilă la lectură, acroșând cititorul, încă sperând (iluzorii?) că, în gloriosul *Ev Media*, bătălia nu e pierdută.

ZIGURAT

Nr. 4, decembrie 2017

Expres cultural

Supliment

Apare trimestrial

Liviu PAPUC

Petre P. Carp - la 180 de ani de la naștere

Statura celebrului P.P. Carp (1837-1918), conu Petrache, se înalță vânoasă dintr-o grupare de corifei, „o adevărată școală de gust și de onestitate literară”, după cum considera G. Ibrăileanu. Vorbind direct despre boierul de la Țibănești, criticul afirma fără șovăială: „el a fost unul dintre acei care au contribuit mai mult la crearea sensibilității critice în sânul *Junimii*, adică în acel mediu unde s-a format literatura noastră vreme de vreo douăzeci de ani, în cea mai decisivă epocă a dezvoltării ei” (G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, 1920, p. 246, 247).

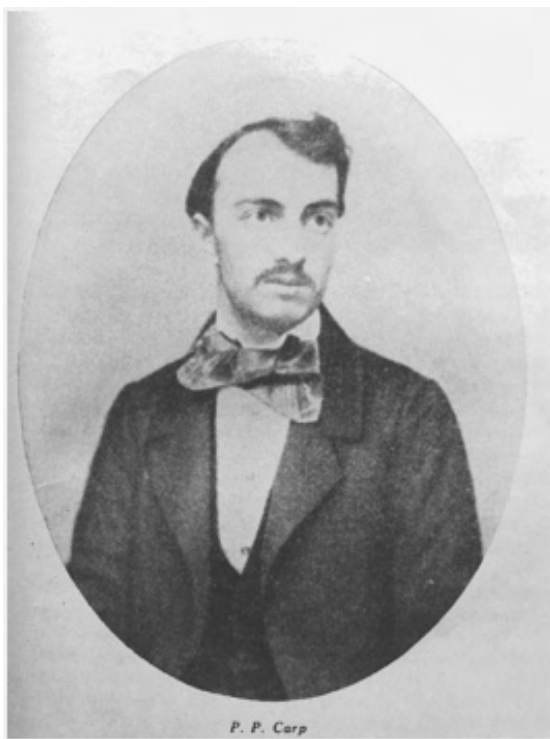
S-a discutat mult despre aportul lui P.P. Carp la literatura română, cu luări de poziție diferite, unele extrem de laudative, altele de-a dreptul răuvoitoare, cum este cea a lui G. Panu, care n-a fost în stare să depășească interesul politic în favoarea onestității: „În societatea *Junimea*, d. Carp nu a jucat niciodată un rol însemnat [...], a figurat printre aceia care vorbeau, dar niciodată nu scriau. Dacă *Convorbirile literare* ar fi rămas să fie alimentate de scrierile d-lui Carp, ele riscu să apară sub formă de hârtie albă” (G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, 1893, p. 25).

Și totuși! La acea dată P.P. Carp se făcuse deja cunoscut prin două volume traduse din Shakespeare (*Macbeth* – 1864 și *Othello* – 1868) și prin câteva articole apărute în cadrul revistei „*Convorbiri literare*”: *Răsvan-Vodă, dramă istorică în cinci acte de B.P. Hasdeu* – 1867, *G. Sion, Una sută una fabule* – 1869, *O nouă poemă și un nou poet: Ronetti Roman* – 1878 (trei piese critice de întâmpinare, care-au făcut vâlvă în epocă), și o traducere din Al. Humboldt, *Despre stepe și pustii* – 1875, după ce anterior, în același an, publicase un fragment *Din Othello*. Mai târziu, această zestre avea să se îmbogățească printr-un *Extras din Albumul Societății Junimea* – 1892, *Aforisme* – 1906 și, postum, *Aforisme din cuvântările sale* – 1925.

Dar acestea numai în revista ieșeană. Pentru că, în înfruntarea estetică pe care-a avut-o cu Hasdeu, „criticul impetuos, care se năpustea asupra adversarului și-l lovea drept, fără să-și reție întru nimic mâna” (G. Panu, *Amintiri de la „Junimea” din Iași*, 1971, p. 39) a mai „comis” încă trei „epistole deschise”, foarte savuroase, de altfel, în „*Cugetarea*” (București), nr. 3/1865 (sub semnătura P. Bătașul), „*Revista Dunării*” (București), nr. 2/1866 și „*Gazeta de Iasi*”, nr. 77 și 78/1867. Să ne oprim asupra câtorva opinii, exprimate de nume mai mari sau mai mărunte ale literaturii române, referitoare la calitățile artistice ale scrisului marelui politician.

Încă în 1870, într-o scrisoare din Berlin, A.D. Xenopol îi exprima lui I. Negruzzi opinia: „Critica lui Carp e foarte bună. Alta nu e de spus: numai

limba lui e uneori grozavă”. Ceea ce-i prilejuiește lui I.E. Torouțiu comentariul: „Adevărat: limba lui Carp ieșea din spiritul timpului și se situa cu 60 de ani mai târziu; ea a devenit abia acum actuală. [...] Carp a contribuit la purificarea și renovarea limbii literare” (I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, București, 1932, p. 433). Opozantul său de mai târziu, pomenitul G. Panu, este obligat să recunoască: „D. Carp găsește totdeauna mijlocul, dacă nu de a fi original, cel puțin de a evita banalitatea; la d. Carp găsești mai multe paradoxe decât locuri comune. De acestea

din urmă se servește mai cu seamă când voiește să atragă aplauzele majorității, căci este știut că nimic nu împinge palmele auditoriului de a se lovi unele de altele mai mult decât *locurile comune* nimerit întrebuițate. Auditorul parlamentar se găsește atunci în țară cunoscută..., la largul lui..., înțelege...”.

Nu este de mirare referirea la politică, atâta vreme cât P.P. Carp mai ales aici a strălucit. Dar nu fără influență directă a culturii și artei. Iacob Negruzzi deplângea, la 1870, faptul că „Pe Carp (păcat!) îl ia politica pe dinainte, deși el era cel mai aspru critic și cel cu cunoștințele mai întinse din cercul nostru” (Scrisoare către A.D. Xenopol, în I.E. Torouțiu, *op.cit.*, III, p. 409). Ulterior aflăm, din aceeași sursă, că în Iași doar P.P. Carp avea un Shakespeare în engleză. Însă, această trecere cu arme și bagaje în altă tabără este văzută cu totul altfel, mai târziu, de Eug. Ciuchi: „Carp a dus și în politică însușirile strălucite pe care le dovedise în începuturile sale literare: sobrietate

și concentrare, simț neînfrânt pentru adevăr, simț al formulării clare, pitoresc în prezentarea imaginilor, caracterizare aforistică a situațiilor politice sau moral-politice; apoi un fermecător umor, răcorit uneori de o ironie tăioasă, fără cruțare” („*Convorbiri literare*”, 1937, p. 754).

Omul politic P.P. Carp a fost unanim respectat în epocă, poate și pentru că aducea cu el în câmpul arid, de multe ori, al dezbatelor seci, bagajul cultural, imensa informație a unei biblioteci bine pusă la punct, pe care, la 1913, N.D. Cocea încă o găsea la moșia sa tradițională (N.D. Cocea, *La Țibănești*, în „*Adevărul*”, XXVI, nr. 8519, 2 iun. 1913, p. 1-2), precum și un spirit viu, în continuă căutare de formulări exemplare. Chiar și străinii, printre care a avut ocazia să se afle în repetate rânduri, cu misiuni oficiale (prim titular al Agenției diplomatice a României la Roma, la 27 aprilie 1873, agent diplomatic la Viena, Berlin, Petersburg), știau să-l caracterizeze în cunoștință de cauză, la 1900, atunci când ajunge prim-ministru: „El este o aparițiune neobișnuit de interesantă. Nu e natură de boier primitiv, ci fire spirituală. De statură mijlocie, prin ochiul său viu, fața sa deschisă trădează că sub fruntea lui înaltă se află idei și că chelia sa foarte înaintată aparține unui cap deprins cu eforturi ideale” (Reproducere din „*Neue Freie Presse*”, în „*Era nouă*”, XI, nr. 500, 9 iul. 1900, p. 3).

Dar ceea ce se știe mai puțin este faptul că P.P. Carp a fost în stare să impresioneze atât de tare, încât să devină personaj de ficțiune. Iată ce-i împărtășește Ion Grămadă lui Simion Mehedinți, într-o scrisoare din 11.VI.1913, pe când își desăvârșea studiile la Viena: că în vacanță îi va trimite, pentru „*Convorbiri literare*”, niște amănunte biografice despre Eminescu și P. Carp. Ambele sunt legate de numele Baudius, actrița căreia poetul nostru i-a închinat o poezie și care s-a căsătorit ulterior cu directorul teatrului Curții, Adolf Wilbrandt. „În casa lor – așa mi-a povestit D-na Baudius, acum văduvă – umbla foarte adese d-l P.P. Carp, pe atunci, prin 1883, ministru al României la Viena. Personalitatea d-sale a făcut o impresie deosebită asupra scriitorului Wilbrandt, care a făcut din dl. P.P. Carp un personaj de roman [...] bineînțeles însă că sub alt nume” (I.E. Torouțiu, *op.cit.*, IX, 1940, p. 175-176).

Adolf Wilbrandt, născut la Rostock în 1837, mort în 1911, a fost poet, prozator și dramaturg. La noi s-au făcut, în perioada interbelică, câteva traduceri din proza acestuia, pe care le bănuim romane prescurtate, la Editura „*Adevărul*”. Într-una dintre acestea, *Omul tare*, 1932, în transpunerea lui R. Deșliu, credem că regăsim figura impresionantă a lui P.P. Carp, chiar în debutul scrierii, și e bine s-o mai citim o dată: „Confe-

rința se sfârșise. Consilierul secret de Stat Albert Ruland vorbise despre *Sistemele administrative ale diferitelor state culturale*, cu un succes care se datora poate, pe jumătate, personalității sale. Capul cu trăsături precise, aproape regulate, frumos și atrăgător, pe o statură puternică și îndesată; vocea clară, liniștită dar stăruitoare, conducând cu totul nesilit, firesc și sigur la bun sfârșit fiecare din frazele acelea adesea lungi, dar bine arhitectonizate – acest dublu efect armonic asupra ochiului și urechii captivase publicul, mai cu seamă pe cel feminin, desigur mai mult decât conținutul conferinței, nu totdeauna «amuzant». De aceea s-a răs cu recunoștință la fiecare glumă presărată îndemânatic. La sfârșit Ruland se închină cu grație bărbătească. Era poate încă cel mai tânăr consilier secret în marele oraș; în orice caz, cea mai plăcută și de asemenea și cea mai cunoscută apariție dintre ei. Când sala se goli, mulți din prieteni și cunoscuți se apropiară să-l felicite. Ruland avu pentru fiecare din ei un scurt, adesea fericit găsit cuvânt de mulțumire sau una din privirile lui cordiale”.

Până aici portretul fizic și modul de prezentare publică par să se potrivească. Să vedem, însă, cu cine avem de-a face și în intimitate:

„Într-un colț mai intim, și despărțit, al salo-nului principal, îl și așteptau trei din prietenii lui becheri, apropiindu-se cam de vârsta de patruzeci ca și el, la un vinișor bun de Mosela, pe care-l obișnuia și el. Îi auziseră conferința, se transportaseră apoi direct încoace. Îl întâmpinară cu exclamări și strângeri de mână și cu unele vorbe bune, dar simple și cumpătate, căci știau că Ruland, «armoniosul», cum îl numeau câteodată, nu putea suferi laude exagerate sau revărsări de vorbe multe. Îi plăcea în toate, și așa și în judecăți, în discuții, în aprobări și contraziceri, o oarecare temperatură medie, pe care era sigur de a o găsi aici, în conversația și voioasă și serioasă a amicilor săi”.

Aceeași atmosferă intimă, aceeași plăcere a discuției libere, pentru a nu ne referi și la alte amănunte, o găsește și N.D. Cocea în articolul citat mai sus. Atunci bătrânul P.P. Carp îi declară ritos: „Să știi, la Țibănești nu există interviuri. Aici nu sunt decât *convorbiri* (s.n.)”.

Recunoscut șef politic al partidei junimiste, boierul P.P. Carp a fost atras de tânăr de activitatea publică, chiar dacă a cochetat și cu literatura. Activitatea politică și-a început-o încă sub Vodă Cuza, având ulterior mai ales misiuni peste hotare. Ministru și prim-ministru, deputat și senator, în 1907 ajunge șeful partidului conservator, fiind înconjurat dacă nu de simpatia, cel puțin de recunoașterea cvasi-unanimă a calităților sale în acest domeniu. Chiar și G. Panu, care n-a scăpat ocazia de a fi „rău” cu foștii săi confrăți junimiști, nu poate spune decât că „D. Carp are temperament de om politic, are și pasiunea, în aceasta se deosebește de d. Maiorescu. Și când cineva are inteligența, averea și pasiunea politică, desigur că izbutește a ajunge un personaj” (G. Panu, *Portrete și tipuri parlamentare*, 1893, p. 25).

Bun organizator, cu principii ferme, știind când să se retragă într-o izolare semnificativă, își făcea apariția pe câmpul de luptă atunci când treaba era coaptă. Ceva de genul acesta reiese și dintr-un mănunchi de scrisori adresate lui Petru Th. Missir, 7 la număr (Arhiva BCU Iași, Fond P.Th. Missir, Dosar 113 – publicate de noi în *Marginalii junimiste*, Editura „Timpul”, Iași, 2003, p. 193-197).

Un de altfel destul de incomod analist, Pamfil Șeicaru, îi face, în anul morții, un impecabil portret, în mai multe articole din ziarul „Bucovina”, care apărea la Cernăuți în 1919. În nr. 45, din 14 mai, Șeicaru articulează deja (sub semnătură proprie) un editorial intitulat *De la Petre P. Carp la Dr. Iancu Flondor*, în care spune cu hotărâre:

„Din lungul șirag al oamenilor politici, singura figură luminoasă care ne rămâne e Petre P. Carp. Intransigent până la paroxism, inteligență tăioasă ca un scalpel, convins de superioritatea operațiilor radicale, urând anestezierea răului și dorindu-i suprimarea. Bruscând evenimentele și oamenii, Petre P. Carp nu și-a iertat nici partizanii, cum nu și-a iertat nici adversarii. A izbit cu voluptate unde a văzut răul, așa cum ținesc pușcașii dibaci într-un vânat de preț. [...] L-am iubit toți fără nici o deosebire. Naționaliști sau socialiști, potoliți sau revoluționari, am avut cu toții un cult pentru superioritatea morală a omului politic Petre Carp”.

Două zile mai târziu (nr. 47), la rubrica „Eftermeride”, sub titlul *Impietate*, nu ne îndoiim că tot Pamfil Șeicaru înfierează ancheta la care procedează un comisar regal la patul bolnavului de la Țibănești: „Pe când atâția delincvenți de drept comun se plimbă nesupărați sub ocrotirea celor atotputernici, fiindcă au o respectabilă suprafață electorală, unii din puținii veterani ai luptelor politice oneste îndură și cea din urmă insultă a societății noastre în care nimic nu e respectat de noroiul intrigilor mărunte. Se va fi făcut poate vinovat de convingeri străine de sufletul nostru. Va fi chemat pentru aceasta la răspundere, căci societatea are legi care nu-și cruță dușmanii. Dar se cuvenea mai multă pietate în camera unui muribund”.

În sfârșit, în nr. 78, de miercuri 25 iunie 1919, fostul luptător în tranșee articulează (sub pseudonimul *Mefisto*) unul dintre cele mai impecabile necrologuri, *A murit un om*, plin de substanță dar și combativitate, deferență și apropiere umană, în care sintetizează ideile din precedentele intervenții:

„În țara pasiunilor mărunte, a patimilor fără flacăra, a ideilor fără contur, în țara spinărilor încovoiate, a murit un om care nu s-a plecat nicio dată în fața evenimentelor, ca și în fața oamenilor.

A murit un om care a adus în viața noastră politică o convingere, un sistem de gândire, o judecată echilibrată, un caracter de stâncă și o cinste care îl ridica deasupra tuturor, dându-i posibilitatea de a-i ține sub umilinta eternului lui dispreț.

Rând pe rând toți oamenii politici au primit judecata lui Carp, fără să-i poată opune decât acea conspirație grozavă a răului, care a eliminat aproape din viața politică a țării unul din cei mai puternici factori de prefacere morală a vieții politice. Un izolat care a trebuit să-și limiteze acțiunea lui politică la o luptă sterilă cu oamenii, cu principiile, fără să poată prăbuși oamenii și sfărâma principiile. Și era fatal să fie așa, când

în spatele lui Petre Carp nu stăteau masele compacte ale energiilor populare, care ar fi dat cuvântul autoritar, puterea de realizare a unei adeziuni unanime.

Individualitate puternică, Petre Carp a fost un reacționar prin instinct, prin acea groază pe care o avea de mulțimea anonimă și mediocră, prin cultul pe care îl avea pentru individualitățile puternice, în care vedea adevărații factori de progres. Reacționar în politică prin oroarea pe care o avea de anarhie, de orice turburări ar primejdui organizația de stat, Petre Carp a fost totuși un revoluționar prin introducerea în viața noastră socială a unui spirit de o aspră intransigență morală. Un om de dimensiuni prea mari silit să lupte cu oameni prea mici, Petre Carp a evitat acea îndârjită opunere din care ar fi răsărit o fecundă activitate. [...]

Iar în urma lui a lăsat dăra luminoasă a unei inteligențe superioare și a unei uriașe personalități morale.

Piticii nu i-au iertat nici una, nici alta. Leul a trebuit să suporte în agonie prezența măgarului”.

Dar ar fi, poate, momentul să aruncăm o privire asupra anilor de formare a celui care avea să se impună puternic pe scena politică și culturală, pentru că acolo sunt de găsit germenii alcătuirii unei personalități de excepție. Născut la Iași, pe strada care-i poartă numele, la 29 iunie 1837, fiul biv vel stolnicului Petre Carp are parte de o educație aleasă, la 13 ani fiind trimis (pe ruta: Suceava – Cernăuți – Lemberg – Cracovia – Breslau) la liceul francez din Berlin, în care lecțiile se predau în limbile franceză și germană. *Primus omnium* în toți anii, inclusiv la bacalaureat (das Abiturium), în 1858, din toamna aceluiași an frecventează Facultatea de Drept și Științe Politice din Bonn, dar a mai urmat și cursuri de filozofie, literatură, sociologie, istorie, artă. Este acceptat în societatea studentescă de top „Borussia” sau „Preussen” (Prusacii), în care „se înscriau fii de prinți, de regi, mai târziu chiar feciorii împăratului” (după cum zice C. Gane), și își stabilește relații strânse, amicale, la vârf, care vor dura toată viața și îi vor deschide, la nevoie, porți altfel închise. Am putea spune că a fost, astfel, cel mai infiltrat român în lumea europeană de nuanță germană, contraponerea de necontestat a influenței franceze.

Referitor la anii de studenție, N.A. Bogdan pune în circulație o informație care sună cam așa: „Carp, în tinerețea sa, fusese trimes să-și completeze studiile în străinătate, și mai ales în Germania. Fiind însă că germenul mândriei personale rodea și în sufletul lui Carp, ca în al mai multor fii de nobili moldoveni din acea vreme, el, ca să-și illustreze persoana față de nemți, își tipări biletele de vizită cu o coroană princiară, dedesubtul căreia se citea: *Fürst Peter P. Carp!* Cât l-o fi costat titlul său în timpul șederii sale la Berlin, ca prinț, și ce efect va fi făcut față de ceilalți români ce studiau și ei pe acolo, nu se știe. E destul că, revenind în Iași, el părăsi cu totul titlul de Prinț și nu mai păstră, din eleganța sa de student, decât doar monoculul, de care nu s-a despărțit până la moarte” (*De haz și de necaz. Miș-maș literar-artistic*, Iași, 1929, p. 158-159).

Posibil adevărată, istorioara nu aruncă vreo umbră de suspiciune de snobism, ci accentuează doar dorința unui tânăr eminent de a fi asimilat fără rezerve de o castă restrictivă, din care făceau parte colegii săi de la renumitul (și restrictivul) liceu și de la facultate. Dealtfel însăși societatea germană în care trăia îl trata ca atare, ca pe un nobil, odată ce pe cărțile primite ca premiu figurează destinatarul: „Pierre de Carp”, „Petro de Carp” sau „Peter von Karp” (tot după C. Gane).

Un fapt aparent banal, aproape anecdotic, aruncă lumină asupra efectelor în timp ale legătu-

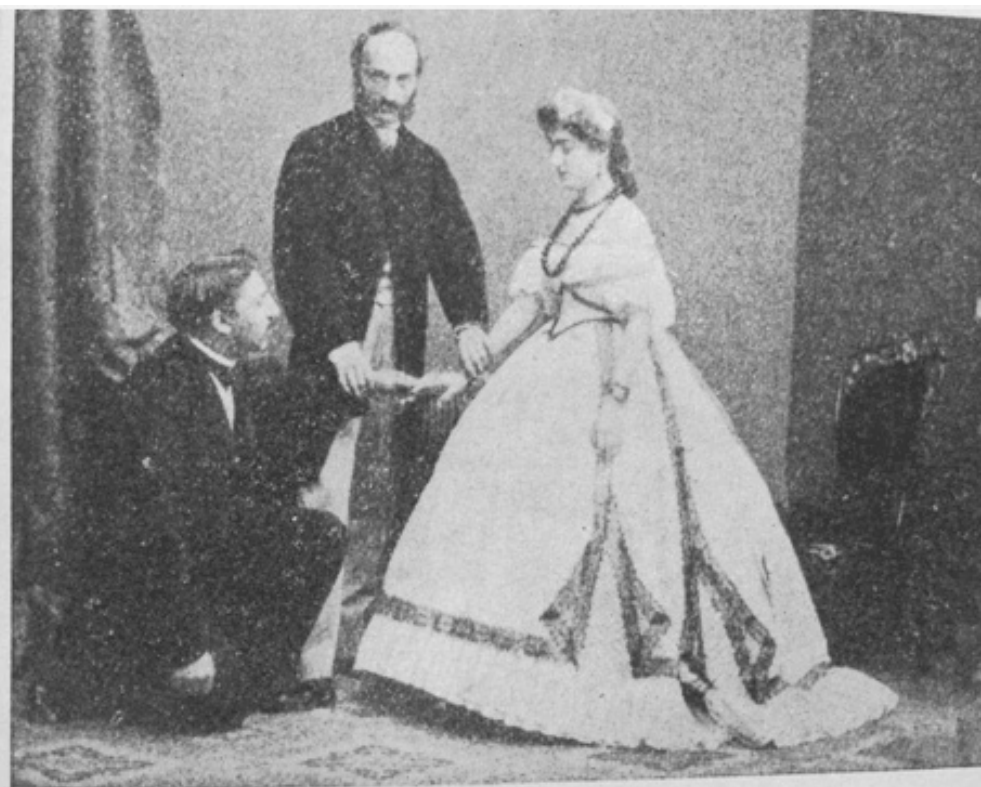
rilor din vremea studenției. Mai puțin știută (sau deloc) este prezența pe meleagurile ieșene a unui constructor european vestit, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea (în afara celebrilor Gustave Eiffel sau arhitecților vienezi Fellner și Helmer): Conte Zeppelin, constructorul foarte cunoscutelor (și înspăimântătoarelor, în timpul Primului Război Mondial) obiecte zburătoare ce i-au purtat numele. Despre acesta și relațiile cu unul dintre fruntașii noștri întemeietori (antemergători) ni se face cunoscut într-o relatare pusă sub semnul „In memoriam P.P. Carp”, al cărei titlu cuprinzător spune cam tot ce ar fi fost de spus: *Contele Zeppelin a făcut lângă Iași pe inginerul hotarnic, la moșia lui P.P. Carp, cu care era intim prieten.*

Pornind de la o întâlnire cu Nicu Carp, fiul proeminentului om politic, anonimul R.D., cum este semnată relatarea, efectuează o incursiune în trecutul politic, cultural, social etc., al lui P.P. Carp, reliefând personalitatea ieșită din comun a celui respectat chiar și de către adversarii săi. „Amintindu-ne că Petre Carp și-a făcut educația de mic copil în școlile germane, fiul fostului prim-ministru ne relatează amănuntul prețios că tatăl său, pe când era student și membru al unei societăți studențești, a strâns legături de prietenie cu Conte Zeppelin, inventatorul de mai târziu al dirijabilului. Conte Zeppelin făcea parte, împreună cu Petre Carp, din societatea *Borussia*. Terminând studiile, fiecare dintre ei s-a pus pe lucru: Cucul Petrace de agricultură, iar Conte Zeppelin de inginerie” (aici prietenul Mircea Platon ne trage de mânecă și ne arată cu degetul către relatarea lui Ollănescu-Oscanio, din debutul secolului XX, care se mândrește cu faptul că, la Expoziția Universală de la Paris, din 1900, grăul lui P.P. Carp de la Țibănești a fost considerat *cel mai bogat în gluten din lume*).

Ca inginer, Conte „a lucrat linia ferată a Bagdadului (Asia Mică). Clima din aceste ținuturi nefiind prielnică, a cauzat Contelui Zeppelin o zdruncinare puternică a sănătății”. Revenind spre Germania, în trecere prin București, s-a întâlnit cu P.P. Carp, căruia i s-a plâns de sănătate și de faptul că trebuie să se retragă undeva la odihnă, pentru întremare. „Petre Carp l-a confiscat, luându-l la Țibănești pentru a-l curarisi de friguri și debilitate”, unde a stat mai mult timp. „Drept mulțumire către c.c. Petrace, a găsit cu cale să ridice planul moșiei Țibănești, reușind să-l termine în câteva luni, cu o exactitate uimitoare, față de mijloacele tehnice din timpul acela. Planul este făcut în 1875, septembrie 5, semnat de mâna Contelui Zeppelin. Când s-a făcut exproprierea și ulterior cadastrarea moșiei Țibănești, inginerul însărcinat cu această operațiune s-a condus după planul Contelui Zeppelin și la toată suprafața (câteva mii de hectare) a găsit o eroare de câteva sute de metri” [„Lumea” (Iași), An. XIV, nr. 4016, 1 nov. 1931, p. 2-3].

Spiritul de camaraderie, de apartenență la un grup de elită, își pune amprenta asupra lui P.P. Carp și-i dictează atitudini insolite și după revenirea în patrie, în 1862, așa cum ar fi, de exemplu, aceea din timpul procesului înscenat lui Titu Maiorescu, în 1864. Împreună cu Iacob Negruzzi (sau separat), eroul nostru cutreiera saloanele

Iașului făcând propagandă în favoarea colegului de *Junime*, amenințând, la caz de opoziție, cu provocarea la duel. (În ceea ce-l privește pe Negruzzi, știm din *Jurnalul* său că acesta avusese parte și de câteva săptămâni de închisoare, în studenție, pentru participare la o astfel de

Iacob Negruzzi, Petre Carp și Natalia Mavrocordat (Soutzo) la Iași într-o piesă de teatru de salon

„afacere de onoare”).

Dacă tot am pomenit de *Junime*, să dăm curs unui amplu fragment din cartea *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, datorată lui Constantin Gane, care ne sugerează un alt istoric al înființării celebrei Societăți, centrând evenimentul pe figura boierului de la Țibănești. Așadar, atunci când se întoarce la Iași: „O fericită întâmplare făcu să-i răsără în cale, de la început, Pogor și Maiorescu. Ca la liceul din Berlin și ca la Universitatea din Bonn, el întâlnește în ei mentalitatea teutonică și mentalitatea galică ținându-se de mână.

Titu Maiorescu, fiul cunoscutului ardelean Ion Maiorescu, își făcuse studiile la Viena și la Berlin, completate, în urma numai și scurtă vreme, la Paris. Avea inteligența pătrunzătoare și analitică, cultura vastă și variată și judecata limpede și metodică, unită cu ceea ce numim gestul și măsura.

Pe aceste două din urmă, gustul și măsura, le posedă și Vasile Pogor tânărul, foarte bogat, care și făcuse toate studiile în Franța, atât cele secundare cât și cele universitare. Dar ce deosebire era între firea lui și a lui Maiorescu! Ce zburdalnică îi era inteligența și ce neînfrântă imaginația și ținuta! Ce pasionat era de istorie și de artă, ce disprețuitor de formele sociale, ce amestec de boem și de *grand seigneur*.

În tovărășia acestor oameni cu temperamente atât de deosebite – o pilă electrică în mișcare și

un răsărit de soare pe o mare liniștită – Carp se simți în sfârșit, în societatea ieșeană, mulțumit.

De fapt, din ziua când acești oameni s-au împrietenit, *Junimea* era fondată.

Tres faciunt collegium.

Așa încât vorba ce merge, că originile acestei societăți «se pierd în noaptea timpurilor», este îndreptățită. *Junimea* nu s-a născut în cutare zi în fața cutărui felinar, și nici nu s-a născut în cutare toamnă, când s-a înapoiat Negruzzi din Berlin. Ea a luat ființă în nesiguranța unor clipe din imponderabila împreunare a unor inteligențe... poate înainte, poate mai târziu de data când a fost fondată.

La începutul anului 1863 apare, în această grupare de trei, un al patrulea personaj: Theodor Rosetti, cumnatul lui Vodă. Era un bărbat serios și ponderat, posedând o cultură variată. Studiile și le făcuse în Germania, împrejurare care l-o fi apropiat și mai mult de Carp și de Maiorescu, fiindcă, oricum, între oameni care și-au petrecut tinerețea în același mediu și și-au asimilat aceeași cultură există o afinitate din care se zămislesc mai ușor prietenii. Cât despre Pogor, cu educația sa franceză și felul său de a fi, el se asimila oricărei mentalități, numai dacă emana de la oameni

deștepți, cu știință de carte, și înainte de toate lipsiți de prejudecăți și de pedanterie. [...]

Desele întruniri ale celor patru, care nu aveau nimic pretenția de a forma o «societate», dădura naștere la o comunitate intelectuală, din care va răsări în curând și fatal *Junimea* literară, iar mai târziu, și tot fatal, *junimismul* politic”.

Odată cu sosirea din străinătate a proaspătului doctor în drept Iacob Negruzzi, „Prima lui grijă a fost să reînnoiască cunoștința cu Carp, acel pe care-l zărise doar în treacăt la Berlin și care-i făcuse o atât de bună impresie. În salonul cel mai de vază pe atunci în Iași, al Didiței Mavrocordat, din strada Săulescu, se întâlniră tinerii amândoi la o serată. Foștii *Corpstudenten* de la Bonn și de la Heidelberg se împrieteniră repede, o prietenie care ținu toată viața, până la adâncile bătrânețe la care ajunseră amândoi” (C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, volumul I, București, 1936, p. 75-79).

Intrat serios în politică, bătaios (și temut, ca atare), susținut de o inteligență și o cultură mult superioară altora, P.P. Carp a fost autorul a nenumărate vorbe de spirit, calambururi, paradoxuri, puneri la punct fără putință de replică –

nemenajându-și nici amicii, atunci când era vorba de principii. A făcut ocolul țării secvența parlamentară din 1901, pe când era prim-ministru și când deputatul Grigore Triandafil declară ritos:

„Pentru împăcarea Partidului, eu ofer capul meu”. „N-am ce face cu el, răspunse în zeflema Carp”. Cu altă ocazie, în Adunarea Deputaților de la 20 ian. 1871, liderul junimist își declară peremptoriu poziționarea pe alt palier al clasei politice, față de majoritățile (ca și acum) semidocte, interesate, lipsite de ideal:

„P.P. Carp: D. ministru de rezbel este o dovadă pipăită a adevărului conținut în faimoasele versuri...

O voce: Iar cu versuri, iar cu stihuri (ilaritate).

P.P. Carp: *Je suis jeune, il est vrai, mais aux âmes bien nées,*

La valeur n'attend pas le nombre des années.

Voci: Românește, românește.

P.P. Carp: Domnilor, în parlamentul englez se fac citațiuni în toate limbile și niciodată nu s-a ridicat un membru al Parlamentului, care e presupus că are toate cunoștințele, ca să ceară traducerea lor; și mă mir cum d. Ionescu nu v-a făcut un mic *vade mecum* parlamentar extras din istoria Angliei, ca să nu veniți în toate zilele să mă întrerupeți, când nu fac decât a mă conforma acelor uzanțe care sunt luate de exemplu în toate zilele de ilustrul D-voastră orator, D. Ionescu”.

Figură celebră la vremea lui, nu numai prin înaltele funcții ocupate în stat, ci și (sau mai ales) prin urmărirea cu obstinție a unor principii proprii, de la care nu a abdicat nicicând, chiar cu riscul pierderii unor poziții privilegiate, numit „Excelență” de toată suflarea politică românească, fie din respect, fie în derâdere, boierul de la Țibănești a știut să rămână vertical, consecvent propriilor credințe, chiar și atunci când a riscat să-și piardă parteneri de drum de o viață.

La 1895, după una din plecările de la Minister, Petru Th. Missir, dirigitorul gazetei „Era nouă” de la Iași, oficios junimist, are ocazia să consemneze câteva gânduri ale Excelenței, care nu fac decât să confirme cele spuse mai sus, din care extragem cele ce urmează:

„N-am interviewat pe dl Carp, ci ne-am luat de vorbă cu d-sa despre modul cum a fost primită în țară retragerea sa din cabinet. Fiindcă dl Carp nu spune între intimi lucruri pe care să nu le spună și în publicitate, credem a nu comite o indiscreție publicând răspunsurile sale, care lămuresc pe deplin retragerea partidului conservator de la guvern.

Îi spuneam șefului, pe care ne-am deprins de mult a-l numi în intimitate *Excelență*, că au fost unii care nu-și puteau explica retragerea sa din minister fără a bănui că există vreo înțelegere ascunsă, fără vreo tragere pe șfară. La aceasta d. Carp ne-a răspuns:

De 30 de ani fac politică și n-am înșelat pe nimeni, am spus totdeauna ce gândesc. Mă mir că mai sunt oameni care să nu știe aceasta. Este un principiu de înaltă moralitate ca un partid să nu stea la cârma țării până-și sleiește toate puterile și până ce aduce la disperare pe adversari. Această datorie morală puținii o pricep. Am văzut semne de descompunere în partidul nostru și aceasta ne-a dat indicii că a venit momentul să ne îndeplinim datoria noastră depunând puterea.

Aceasta este toată explicarea retragerii noastre.

Am mai întrebat pe Excelența sa ce este adevărat din informațiile ce circulă prin ziare, că va urma în curând o fuziune între conservatori și junimiști și că va fi recunoscut de șef în urma a însăși dorinței d-lui L. Catargiu.

Știți – ne-a zis d-l Carp – *ideile mele în această privință, că șefii nu se aleg, ci se impun. N-a urmat deci nici un demers din partea noastră pentru fuziune și sunt străin de orice tratative în acest sens*” (*O convorbire cu Dl. Carp*, în „Era nouă”, An. VI, nr. 316, 22 oct. 1895, p. 2).

Peste mai mult de un deceniu, P.P. Carp își

arată detașarea față de încercările meschine de deturnare a atenției de la lucrurile importante și canalizarea spre derizoriu: „Mi s-a zis, de amici partinitori, că dv. (partidul liberal) ați spicuit din lanurile mele și că v-ați hrănit din fructul semănăturilor mele. Eu cred că ei exagerează. Eu cred că dacă ați adoptat unele din lucrurile puse înainte de mine, nu le-ați făcut pentru a-mi lua ideile, le-ați făcut pentru că în mare parte ideile mele nu erau decât un bun comun al acestui popor, care se gândește la interesele lui. Și v-ați găsit în acest gând cu mine, iar eu nu vă acuz că mi-ați luat bunul” (discursul de la 4 dec. 1909).

La stingerea din viață a venerabilului junimist, *Convorbiri literare* își face datoria unui necrolog, din care merită reținute câteva fraze: „...relevăm că P.P. Carp a dus cu sine în politică eminente calități literare. Alături de Kogălniceanu și Maiorescu, a fost cel mai mare reprezentant al tribunei parlamentare. Pe când unii își puneau nădejdea în ațâțarea pasiunilor prin mijloace retorice, iar cei mai mulți se bizuiau pe meșteșuguri avocațesti, discursul lui P.P. Carp era o demonstrație în care oricine putea urmări lesne firul judecăților de la premise până la concluzie. Clasica lui simplitate nu l-a oprit însă de a întrebuința imagini și caracterizări care au stăpânit atenția tuturor contempo-

ranilor. Definiția omului politic: «Corect în viața privată, dezinteresat în viața publică» a devenit aforism. Tot așa precizarea hotărului între talentul oratoric și cinste: «Talentul nu justifică toate incarnațiile, după cum frumusețea» („Convorbiri literare”, An. LI, nr. 6, iun. 1919, p. 472).

Mergând pe aceeași linie, să mai apelăm o dată la C. Gane, care încearcă o sintetizare a „stilurilor” oratorice: „A existat în România oratoria sincerității, care a fost strălucit reprezentată și foarte gustată: a lui Carp, a existat oratoria frazeologică, fără răsunset în cercurile competente, a lui Blaremburg; a existat oratoria entuziastă, a lui C.A. Rosetti; oratoria vânjoasă și colorată a lui Barbu Catargi; oratoria erudită și inimoasă a lui Kogălniceanu, oratoria fină a lui Ion Brătianu, oratoria estetică a lui Juvara, oratoria parlamentară a lui Marghiloman, oratoria populară a lui Delavrancea, oratoria scânteietoare a lui Take Ionescu, însă monopolul oratoriei elegante l-a ținut Maiorescu”.

Un moment de cotitură în recuperarea (pomenirea), readucerea în actualitate a omului P.P. Carp și ideilor sale a avut loc acum 80 de ani, atunci când directorul de pe atunci al *Convorbi-*

rilor literare își face o datorie de onoare din a comemora două dintre figurile emblematice ale culturii române, *Petre Carp*, *Ion Creangă* (după cum îi este intitulat editorialul), prin punerea la dispoziție în cvasi-integralitate a unui număr dublu, noiembrie-decembrie, al revistei ce împlinise deja 70 de ani. Din ampla evocare a celui dintâi, semnată Al. Tzugara-Samurcaș, reținem câteva fraze semnificative:

„Aparent învins de împrejurări, el rămâne totuși biruitor prin logica impecabilă a nestrămutatei sale convingeri. Dreptatea judecății sale apare tot mai evidentă, iar în perspectiva mai îndepărtată a istoriei se va dezvălui și căldura patriotismului său, ascuns în formulele reci ale gânditorului rectiliniu, disprețuitor al demagogiei șovăitoare după interesele momentului. [...] Natura însăși a avut grijă să răzbune, cel puțin *post mortem*, pe acest ales sol al ei, a cărui măreție crește în măsura în care sunt dați uitării ponegritorii săi. [...] El rămâne un genial și îndrăzneț precursor. Cu multe din preținsele lui utopii se fălesc generațiile de azi, aducându-se astfel un suprem, deși întârziat, omagiu realei sale superiorități [...].

Din păreri străinătății asupra lui P. Carp vom cita numai pe ale veșnic nemulțumitului Principe Bernhard von Bülow, fost Cancelar al Imperiului German, în ale cărui *Denkwürdigkeiten* șeful Junimiștilor este astfel caracterizat: *Ein Ehrenmann durch und durch. Er war eine vornehme Natur, grundzuverlässig, mutig und aufrichtig* (IV, p. 622). Pe niciunul din contemporanii săi nu l-a stimat mai mult, prea severul judecător de oameni”.

Iar vorbind despre discursurile șefului, directorul revistei consideră că: „Pe lângă valoarea lor politică, ele mai sunt prețioase ca modele de puternică artă oratorică, sub netăgăduită formă literară. Prin conținutul lor bogat și variat, de o concizie ferită de ieftinele floricele retorice ale vremii, discursurile lui ne redau un crez politic, în parte încă nerealizat”.

Să ne oprim, din același număr dublu omagial al revistei, la articolul lui C. Gongopol (*O sută de ani de la nașterea lui P.P. Carp*), care, după ce-i face un portret fizic („... în pieptul celui bărbat înalt, subțire, chel, cu lungi mustați cărunte, cu monocul parcă crescut la ochi, cu ultimii nasturi de la vestă desfăcuți, cu privirea rece, gestul sobru, atitudinea distantă, bătea o foarte bună inimă”), trage concluzii de genul: „Avea oroare de reformele împrumutate de aiurea. Din 1874 spusese: «Am uitat că, odată cu ideea și legea, ar fi trebuit să introducem și mediul care le-a creat... A introduce de-a gata ideea este a planta flori pe un pământ de nisip. La umbra acestui import străin se ascunde la noi lipsa de muncă...»” – o reformulare a formelor fără fond, nu-i așa? – sau: „Se poate spune că personalitatea intelectuală și politică a lui Petre Carp a avut o caracteristică de căpetenie: a cugetat pentru timpuri cărora nu le sunase ceasul” – idee îmbrățișată de mai tot omul cugetător – insistând pe lozincă permanentă: „Onestitatea publică și privată nu este un merit, ci o datorie”.

La circa șase decenii după apariția tomului junimist, contemporanii noștri s-au mai gândit (mai mult la ei, dar și) la emblematicul politician și i-au înălțat la Țibănești, în preajma conacului, aflat în refacere pe atunci, și a mausoleului din impunătorul parc, două (nu unul) busturi – ca să se vadă că două partide, aflate sau nu la putere (pe atunci reprezentate de Petru Movilă și Dan Voiculescu), îl iubesc în continuare pe inflexibilul gânditor și practician care știa să intre în casele țaranilor și să încerce să le aducă alinare. Europeanul Petre P. Carp știa să fie, în același timp, și un român autentic!

Daniel CORBU

portrete literare

Cu Cezar Ivănescu pe străzile imperiale ale Poeziei

În ziua a șasea a lunii august, poetul CEZAR IVĂNESCU ar fi împlinit șaptezeci și șase de ani. De asemenea, s-au împlinit nouă ani de la trecerea sa la poporul stelelor. *Fugit irreparabile tempus!*, spunea, pentru noi toți, Virgilius. Stau deseori și mă reculeg la mormîntul său din cimitirul „Eternitatea” din Iași, în timp ce în minte îmi vin, ca și acum, momentele și întâmplările care mi-au adus apropierea de acest mare, original, sfîșietor poet de limbă română: dintr-un octombrie 1980, pe cînd eram student la Universitatea din București și i-am încredințat un grupaj de versuri pentru revista „Luceafărul”, unde era redactor și pînă în aprilie 2008, înainte cu trei zile de la misteriosul accident, cînd m-a invitat în biroul său de director al editurii „Junimea”, parcă pentru înfrînirea de adio. Era un apărător al dreptății, al valo-

rii și al demnității scriitoricești ca nimeni altul. Și mărturisesc, cu mîna pe inimă, că n-am cunoscut om care să trăiască cu atîta pasiune atît *iubirea* cît și *ura* venită din sentimental dreptății, precum Cezar Ivănescu.

L-am cunoscut pe Cezar Ivănescu (cărui i-am spus mereu Don Cezar, cum îi plăcea Domniei Sale) imediat după publicarea Bibliei lirice numită „*La Baaad*”, carte care dezvoltă extraordinare și originale energii lirice și care l-a

impus total în poezia românească. *Doina, Rosarium și cărțile Muzeonului*, pînă la *Sutrelle muțeniei*, aveau să întregască o construcție lirică de neclintit, care-l înfrîșează ca pe unul dintre cei mai mari poeți tragici ai secolului european douăzeci.

Venind în linia lirică metafizică moldavă, linia de aur a poeziei române, Cezar Ivănescu este cel mai aproape de Eminescu dintre poeții generației șaizeciste. Cum se poate observa, poezia sa e o poezie nesofisticată, fără franjuri și dantele, o poezie a fondului ancestral, a cântecului primordial. Specialiștii în textul liric, criticii literari în speță, ar putea urmări la Cezar Ivănescu *muzica, revelația, ecoul*. Cuvintele întrerupte, rostirea sugrumată în stilul vechilor incantații se dezlănțuie autentic, parcă sub forța unei magii, a unui extaz. Rafinamentul lingvistic, construcția originală și spectacolul ideatic al poemului cuceresc lectorul din prima clipă. Pe de altă parte, oricine își poate da seama că Cezar Ivănescu e încă unul dintre poeții pentru care a scrie fără inspirație e un păcat, o lipsă de bun simț.

Prin minte îmi trec în acest moment multe întâmplări, dialoguri, adevărate divanuri la București, la Bojdeuca țicăoană, la Pogor, la Bolta Rece sau la Junimea, cu Don Cezar ca magistrul,

adică *maestru de ceremonii*. Întâmplări ce nu se pot povesti în spațiul parcimonios al unei tablete. Mulți dintre cei care-au fost de față vor povesti. Poate altfel. Deh, fiecare cu Cezarul lui!

Acum, cînd poetul a plecat prin satele cerului (îl vom ajunge repede din urmă!), cel mai mare omagiu adus lui Cezar Ivănescu, care a trăit numai pentru literatură, este să-l citim și să-i sărbătorim creația.

Petre ISACHI

Credo quia absurdum est Sub stigmatul lui „curat-murdar” sau triumful kisch-ului

Ne amintim, Aristotel a folosit termenul „katharsis”, pentru a semnifica purificarea de emoții indezirabile, prin trăirea estetică a compasiunii și a milei. Întrebarea este dacă omul postmodern, care viețuiește cu iluzia că poate accede la valori, fără a depune vreun efort pentru asimilarea lor, care urmărește relevarea și promovarea aspectelor derizorii, comode, banale ale cotidianului, fiindu-i specifice platitudinea și superficialitatea, mai poate trăi cu adevărat frumosul, care – se știe de la Kant – reprezintă „simbolul moralității” și este/ ar trebui să fie „obiectul unei satisfacții dezinteresate”. Aceeași stare agresiv activă provoacă – aparent paradoxal – frică, complexe, nostalgii, stări conflictuale, mirări, interogații etc. De ce și cine ne provoacă aceste stări de disconfort sufletesc? În ce ne privește, credem că anxietățile în fața frumosului au existat dintotdeauna și vor exista, atîta vreme cît aceeași frumusețe poate mîntui lumea (opinia lui Dostoievski). Cîteva succinte definiții ale frumosului confirmă complexitatea și inefabilul acestei categorii estetice: „cheia porților închise” (Saad), „scurtă tiranie” (Zenon), „simbolul simbolurilor” care revelează totul, pentru că nu exprimă nimic (O. Wilde), „iluzie ce ascunde virtuțile, născînd viciul” (Ch. A. Demoustier), „armonia hazardului și a binelui” (S. Weil), ce depășește chiar Geniul, nefiind necesar să se demonstreze ca acesta. Lectura unor capodopere precum „Luceafărul”, „Faust”, „Maestrul și Margareta”, „Necuvintele”, „Poemele luminii”, „Crimă și pedeapsă” etc. confirmă această ultimă opinie.

Paradoxal, tocmai chemarea frumuseții naște simulacru și nefericire. Se știe, o femeie frumoasă este nefericită tocmai pentru că este frumoasă, admirată, dar nu este iubită pentru sufletul ei.. Omul kitsch-ului – care a existat în toate epocile - nu se mai vrea protejat de blestemul frumuseții, care suscită frica, dezdăcinează, înstrăinează, creează un pod aruncat peste abis, aduce o insultă inadmisibilă Vieții - este convins, omul-kitsch - în care predominante sunt „florile de mucigai”/ „florile răului” și nicidecum „florile sacre”. Fatalitatea și chemarea frumuseții provoacă – paradoxal - fuga de ea! Putem fugi de o chemare? Dacă putem, cîți o fac și cu ce preț? Putem fugi de chemarea iubirii, frumuseții, lumii, propriei mîntuirii etc? Răspunsul ni-l oferă „**Biblia**” în mitul lui Iona transfigurat și de Marin Sorescu în tragedia cu același nume. Dar să ne întoarcem la frumusețe definită în „**Calbală**”, drept prezența divină în lucruri. Atunci de ce acest prim „element ce leagă oamenii între ei” (Montaigne) de-

vine, în timp, o catastrofă pentru om? Oximoronică, fatală, când excesivă, când insuficientă, „înșelăciune mută”, cum o numea Teofrast, acest „bun al altuia” (Bion), adică frumosul, ne judecă și ne ucide umanitatea – metaforic vorbind -, probabil că murim din Frumusețe!/? Ea rămâne pentru noi, prima ademenire, prima ispită a începutului continuu... Chemarea frumuseții, mută („ochi căsați și gură mută”, Minulescu) fiind, se adresează tuturor, diferită fiind receptarea și viziunea asupra ei, vocație atribuită aleșilor, o ridicare, o provocare spre a fi întru frumos – singurul domeniu fascinant al poeziei existențiale. Și totuși, prin transverbalizare degradăm frumusețea și creăm kitsch-ul, care se predă, după expresia lui Malraux, „aparenței”, spre deosebire de „artele de satisfacție” ce se supun lumii acceptate, chiar când vor să o înfrumusețeze sau să o idealizeze, deși funcția Artei nu a fost niciodată, idealizarea realului, ci realizarea Idealului – în esență, o iluzie asolută, o utopie a utopiilor. Se știe de la Nietzsche: niciun Artist (în orice om trăiește un artist nedescoperit!) nu tolerează realul! De ce? Pentru că Arta este un Mare Refuz (vezi Marcuse, „Omul unidimensional”), o ruptură cu lumea mediocră. Chemarea mediocrității este la fel de puternică/ fatală ca și chemarea frumosului divin/ absolutului (v., de pildă, „Luceafărul” lui Eminescu). Ei bine, în kitsch dispare ruptura! Stilul de viață al omului lipsit de stil nu mai înseamnă ruptură, refuz, revoltă contra lumii așa cum e, cum merge ea, cum o percepem, ci acceptare necondiționată: „Lumea-i cum este și ca dînsa suntem noi”, conchide sceptic, Eminescu.

Kitsch-ul creează o falsă conștiință estetică, o parodie a katharsis-ului, în care serializarea Artelor, a produselor culturale generează pseudocultura, aparenta accesibilitate, mediocritatea, adică omul-kitsch unidimensional, în terminologia lui Marcuse. De remarcat, clonarea propriuzisă a omului a fost precedată de o clonare spirituală a omului-masă în care domnește un vid axiologic profund, o absență totală de valori. Divorțul dintre estetică și etică naște kitsch-ul și anulează funcționalitatea frumosului, deși există o nevoie absolută de frumos, considerat de Platon, „splendoarea adevărului”, iar de romanticul V. Hugo, „singurul lucru care nu există pe jumătate”. **Binele, frumosul, adevărul**, funcționalitatea acestora dispare sub efectul afrodisiac al kitsch-ului, încât postmodernitatea ludică creează o lume a aparenței și nu a esenței, o lume în care senzația este mai puternică decât reflecția, emoția, decât gândirea, ornamentul – inutil, eclectic și grotesc –

decît substanța, jocul decît seriosul, masca decît identitatea, cultura semnelor, decît semnele culturii, într-o expresie succintă, o lume amnezică, euforică, care emite/ omite negativitatea destinului.

Triumful kitsch-ului înseamnă degradare ontologică, părăsirea frumuseții divine, parodiarea katharsis-ului, abandonarea idealului inaccesibil, în schimbul imaginilor care ne fletează narcisismul și sunt autosemnificative. Am ajuns să facem „selfie cu Dumnezeu” (Laurențiu Belizan). Iată orgoliul omului-kitsch! Eliberați de responsabilitatea de a mai fi oameni și de a mai comunica cu Dumnezeu, căreia îi răspundea adevărata Artă, adică frumosul, devenim omul unidimensional, nederanjat de aripa ucigătoare a idealului, gata pentru „negarea absolută a mizeriei”, ca să folosim expresia aproape matematică a lui Kundera. Adăugăm kitsch-ul este inofensiv politic – naște absenteism, indiferență, resemnare, pasivitate, banal, derizoriu -, „deoarece adoarme conștiința și scutește mulțimea să mai gîndească. Comportamentul maselor încapă în fraza: Noi muncim/ iubim/ petrecem/ emigrăm etc., nu gîndim. Postmodernitatea ludică corespunde unei lumi a jocului, a aparențelor, unde Forma plutește vidă pe un ocean de semnificație. Vă imaginați revolta lui Maiorescu împotriva proliferării fără precedent a formelor fără fond? „Artă a fericirii” (Moles), kitsch-ul este, în opinia noastră, iluzia tuturor iluziilor („poveștilor” și „minciunilor”), este enigma malefică?! a părții noastre de umanitate, căderea noastră în sentimentalism – sentimentalismul înseamnă obsenitatea sentimentului - , în mulțumirea de sine, într-un cuvînt, „*plăcerea prostului*”, leacul nostru împotriva spleen-ului și a insinuării absurdului/ tragicului. Să nu fim însă prea severi cu această „artă a fericirii”/ cu Celălalt devenit om-masă. Nu ne dă nimeni acest drept. Cine ne împiedică, pe fiecare dintre noi să cultivăm frumosul „despre care mai ușor se poate spune ce nu este, decît ceea ce este”?

Credința lipsită de măsură, uitarea apollinului, exacerbară dionysiacului, iluzia că „Dumnezeu a murit”, pierderea conștiinței tragice, spaima în fața frumosului, transverbalizarea sacralului, căderea inexplicabilă în ignoranță, disoluția elitelor etc. creează condiția oximoronică a Lumii. Trăim sub stigmatul lui „curat-murdar”! Genial Caragiale! Pristanda suntem noi fugind de chemarea frumuseții..., cu o privire ipocrită, cinică, fără nici o iluzie, slugi perfecte, ce se întreabă toată viața și toată moartea: „eu cu cine votez” și repetă la infinit „noi muncim, nu gîndim”. Și totuși există alternativa frumosului...

Ioan ȚICALO

O, oame!...

Oprește-te din alergare! Din alergarea cea fără sens. Orice clipă pentru tine poate fi o răspântie, însă la un moment dat poate fi și ultima. Iar dacă o pierzi și pe aceea, apoi e de rău. Oprește-te și, vorba celebră a Poetului, *Te întreabă și socoate/ Ce e rău și ce e bine*. Nu, viața nu e, sau n-ar trebui să se desfășoare pe o scenă de teatru, căci tu, *oame*, nu joci un rol, ori n-ar trebui să joci un rol. Tu ești o ființă irepetabilă și menirea ta e să lupți (*o luptă-i viața*, nu?) pentru a nu muri, în viață fiind, și a muri întru viață. Întrebatu-te-ai vreodată ce/cât reprezintă o sută de ani (gândind că acesta ar fi intervalul zbaterii tale pe pământ) în fața veșniciei? Și mai departe: ce aspect va avea veșnicia pentru tine? Te deplasezi spre $+\infty$ sau, vai (e doar primul vai), spre $-\infty$? N-ai vreme să citești *Biblia*, ori nu te interesează *Cartea cârților* (Cartea vieții!), însă îți faci timp fie să devorezi în fiecare zi câteva ziare, fie să-ți înfigi ochii în tot felul de ecrane, devenind robul acestora, cu impresia că în felul acesta îți manifesti libertatea. Doar ai dreptul să alegi! Fără să-ți pui problema că toate îți sunt permise, dar nu orice îți este de folos. N-aș zice că te doare-n cot de biserică, având în vedere că vîi la Paști o oră și iei lumină, după care, în timp ce se slujește Sfânta Liturghie, nu știi cum să ajungi mai iute în fața mesei încărcate cu de toate. „Hristos a înviat” a devenit pentru tine o lozincă ce azonează ciocnirea oului roșu. Da, Hristos a venit pe pământ în umilință, intersectând istoria cu eternitatea, a propăvăduit iubirea, a îmbrățișat întreaga omenire răstignit pe cruce și a înviat, lăsându-ne bucuria, fericirea și mărturia din *Sfintele Evanghelii*. Dar tu, *oame*, de ce încă nu ai înviat? De ce lași să te devoreze aceeași inerție (dulcea somnolență duhovnicească) și nu faci pasul întru schimbare? Nu e ușor, dar nici prea greu, mai ales că, dacă te-ai hotărât să faci un pas către Dumnezeu, Atotțiitorul, în mila Lui, va face zece pași către tine. Zici că ai fost pe la niște mănăstiri și ai lăsat câteva pomelnice? Nu e rău deloc. Văd și eu, în preajma bachelatului, o oarecare năvală a absolvenților pe la biserici cu hârtiute în mână. Chiar crede cineva că Hristos, lăsându-se de bună voie cusut pe cruce pentru păcatele noastre, acceptă soiul acesta de troc? Atâta face sângele vărsat pe Golgota? Atâta vreme cât ai călcat în biserică pentru a lăsa doar o cerere, e jale! Porunca e clară pentru oricine: *Rugați-vă neîncetat*. În casa ta și în Casa Domnului, rugăciunea fiind o necesitate a sufletului fiecăruia dintre noi. Dacă îi vom da hrană numai trupului și-l vom ferchezui în toate felurile, nu ne vom alege cu nimic. Heine, care visa într-o vreme să aibă dinaintea ușii niște copaci unde să fie spânzurați câțiva dușmani, recunoaște în *Romancero*, dacă nu mă înșel, că s-a reîntors la Dumnezeu ca Fiul cel risipitor. O situație fericită, diametral opusă celei dorite de barba albă a lui Marx, cel ce vedea suprema fericire în nimicirea religiei. Și știi, *oame*, de ce? Pentru că omul religios își iubește aproapele, iar ura de clasă nu-și mai găsește locul. Care din ele duce la mântuire e lesne de priceput. Patronul unora, închipuit cu coarne, nu se va mântui niciodată, chiar dacă *și el crede în Dumnezeu și se cutremură* (Iacov 2, 19), hiba lui fundamentală fiind aceea că el e incapabil de iubire. Ascultă și reflectează la ce afirmă, în acest sens, teologul Dumitru Stăniloae: *Egoismul, invidia, teama sunt forțe care îi mărginesc libertatea și suveranitatea. Subiectul e subiect numai în comuniune cu alte subiecte. Astfel subiectul deplin este subiectul purtător de dragoste, subiectul deplin este o intenționalitate nerefinută după comuniune. (Iisus Hristos sau Restaurarea omului)*. Citatul pare o mai largă explicație la cuvântul concentrat al Sf. Ap. Pavel în *Epistola către galateni* (6, 7-8): *Cel ce seamănă în trupul său va secera stricăciune, iar cel ce seamănă în Duh va secera viață veșnică*. A, știi, *oame*, ce urmează? Cutremură-te la cel puțin șapte grade pe scara Richter. E ceea ce a decretat Sf. Ioan Gură de Aur, numit așa pentru că rostea (Ioan Rostul, în scrierile vechi) adevărul: *Mai bine să nu fi venit pe lume, decât să auzi glasul Mântuitorului „Du-te de la Mine, blestematul!”* Cutremură-te, reflectează cu responsabilitate și ia hotărârea cea mare care te va elibera din sclavia necesității.

condurul cenușăresei

O întrebare...

Primesc, din când în când câte un telefon, de la câte un amic, din altă localitate și, după o scurtă conversație, de o banalitate fără de margini, din care înțeleg imediat din ce motiv m-a sunat, sigur nu ca să afle dacă sunt sănătos, așa brusc mă întreabă: *Ei, și ce mai este prin Iași?* Trebuie să spun că din totdeauna această întrebare alături de aceasta: *Ce mai faci?* mi-au fost total insuportabile.

La prima întrebare ar trebui, cred eu, să-i fac amicului o descriere amănunțită despre toate întâmplările, la care am participat sau nu, depre toți oamenii, și nu puțini la număr, care locuiesc sau trec prin oraș, să vorbesc despre proiectele edililor, despre accidente de mașină, despre cine știe ce cancanuri, reale sau fictive, cu diverse persoane sau personalități, despre....Și, desigur, șirul lung al posibilităților de a mă confesa cât mai corect și de a răspunde acestei întrebări ar fi precum coloana infinită a lui Brâncuși. Sunt pus, cel mai adesea într-o stare de reală muțenie, că maxilarele mi se încheștează brusc.

Răspund, destul de sec, și mai ales fără chef: totul este așa cum știi și, comentariul lui vine spontan: păi, eu nu am mai fost de foarte mult timp prin Iași și nu mai știu mare lucru. De asta te-am și sunat, să aflui ce mai nou prin orașul adolescenței mele, acolo unde am cunoscut prima mea dragoste și unde am debutat ca poet, sau ca prozator, sau ca... Șirul motivelor de a afla ce mai e nou prin Iași este foarte lung și el, răbdător, mi-l expune. Mărturisesc faptul că brusc, rămân perplex.

De unde să știu eu ce prieteni, ce dușmani, ce cunoștințe pasagere, sau vechi, ce iubiri adolescentine sau de plină maturitate, ce relații are cu scriitorii din acest oraș, cu edili sau cu medicii, are insul? Ba, din argumentele lui adeseori aflui eu niște noutăți cu care nu

eram pus la curent la timp.

Încerc, cu suficientă delicatețe, să depășesc penibilitatea situației, inventând câteva scurte propoziții de complezență, dar insul, nu și nu. Repetă întrebarea considerând că nu am înțeles ce mă întrebase: ei, și ce mai este prin Iași? Am senzația că mă aflui în plin Caragiale. Și dată fiind această senzație îmi vine să-i spun *Mon char, ești idiot?* Dar nu o fac, dintr-o slăbiciune căpătată prin educația primită în cei 7 ani de acasă.

Cu cât înaintez în vârstă, și eu dar și prietenul meu, întrebarea este tot mai acută, tot mai des repetată iar răspunsul meu este tot mai anemic, tot mai evaziv, tot mai discret.

Ce aş putea oare să-i răspund? Rămân blocat ca într-un fel de congelare bruscă, o încheiere a gândurilor. Deși ar trebuie, prieten fiindu-mi să-i spun de la obraz să nu mai insiste cu această întrebare, nu o fac, fie și dintr-un sentiment de jenă, dar și dintr-o delicatețe excesivă.

Și ca să nu rămân chiar dator, pentru că am urât cel mai mult să rămân dator, îmi vine să vă întreb la rândul meu: *Oare ce o mai fi nou prin Iași?*

De ce oare, oameni, normali, fără nici un fel de probleme, se simt obligați să te întrebe: *Ce mai este nou prin Iași?*

Lată o întrebare pe care am ajuns să o detest. Nici dacă m-ar întreba ce mai e nou pe strada Privighetoarei, din Valea Lupului, nu aş putea să răspund cu precizie. Sunt atâtea lucruri noi, și vechi totodată încât nu sunt nici cel mai îndreptățit și nici cel mai bun analist să pot răspunde. Mai ales că eu sunt un tip retras în propria mea cochilie, în propriile mele gânduri și nu mă interesează dacă lucrurile sunt noi sau vechi, nici pe această stradă și nici în Iași.

Naivitatea marilor artiști naivi

Încă de departe, înainte de a intra în orașul moldav, pitit între dealuri, prins ca într-un clește de spart nuci, sau a unui fierar (faur) iscusit, când nourii, vâlătuci, vâlătuci, începeau a se risipi care încotro, un parfum puternic de sâmburi de struguri striviți sub tălpile gingașe ale fecioarelor, sau în marile budane, de zdrobitori și de teascuri pneumatice, se simțea în aer, spărgând pereții de tablă a microbuzului. Se împânzea această aromă invadând universul ca o pânză păianjen sau ca mătasea broaștei pe o apă liniștită a unui iaz bătrân de așteptare, un parfum puternic, abundând într-o savoare își făcea simțită prezența. Microbuzul nostru,, un fel de dubiță cu geamuri, înainta, scârțâind din toate încheieturile, parcă vâslind, printre aceste arome și aburi de toamnă serafică, anume să ne ațâțe și mai mult așteptările, dar și poftele de care nu por spune că duceam lipsă. Grupul de scriitori devenise deodată vesel, deși până acolo era într-o amortire, aproape de somn. Limbile se dezlegară ca prin farmec. Veselia venea nu pentru ceea ce urma să se întâmple într-o clasă cu care trebuia să ne întâlnim, într-o sală de clasă cu miros puternic de motorină, cu elevii, căroră urma să le citească din creațiile lor, mai noi sau mai vechi. Scrășnind din roți dar și din încheieturi, mașina frânează brusc în fața Casei de cultură unde eram așteptați de un grup de prieteni în fruntea căroră se aflau poetul Ion Alexandru Angheluș și Emil Pascal, directorul case de cultură și prietenul statornic al nostru, ca și poetul. Îmbrățișări, pupături, întrebări de rutină și punerea în temă a programului ce urma să-l avem acolo. Nu mai intrăm la cafea ci, ne îndreptăm, cu pas grăbit spre școala unde urma să ne întâlnim cu un grup de elevi și profesori. Acolo, programul a fost unul normal. Am

citit fiecare câte ceva, am răspuns, pe scurt la niște întrebări de mare plătitudine și am plecat. Fiind vremea aproape de prânz și ajungând soarele în dreptul stomacului, așa ca în Amintirile din copilărie ale lui Ion Creangă, și nările noastre fiind invadate de parfumul strugurilor striviți, auzind înăspăreașă și să devină vin... de viață lungă, ne pregăteam pentru o masă la una dintre cantinele unde, probabil, se vorbise deja. Dar surpriza a venit de la Emil Pascal cel care ne invită să mergem într-o vizită la un personaj deosebit, un personaj de-a dreptul mitologic, după cum afirma el. Din zvonuri, dar și de la cunoscuți aflasem că Hușii se mai numeau, pe vremuri, și *Târgul trăsnișilor*, pentru că astfel de personaje își făceau mereu simțită prezența pe aici. Unul dintre ei, notoriu, de altfel, *Pictorul Viorel Huși* (pictor de notorietate mondială), fusese un asemenea personaj. Zis și făcut. Ne încolonăm cuminiți, dar și nerăbdători, în urma ghidului nostru și, după ce traversăm calea ferată de două ori, ajungem la locul cu pricina. Deși nu erau telefoane mobile pe acele vremuri, totuși gazda noastră era, îmbrăcată în costum popular, cu o vioară sub braț, așteptându-ne în poartă. După binețele de bun venit, și de bun găsit, gazda noastră, Moș Frențu, cu pasul grăbit, o ia înaintea noastră. Sfătos, ne poștește să urmărim imnul casei, compus chiar ce el și cântat, desigur, tot de el, trasat ca brâu pe un portativ, cu notele ițindu-se de sub ocrul peretelui. Mai jos, un alt brâu cu motive folclorice din diferite zone ale țării, pictate tot de Moș Frențu. Stăpânul casei, săltă vioara sub bărbie și, solemn, nici că se putea altfel, începu să intoneze imnul, urmând notele, una după alta, înșirate, ca mărgelele, pe portativ, în jurul casei. Acordurile

imnului se răspândeau în toată vâlceaua, ca și cum și-ar fi luat zborul, să se amestece cu aromele de struguri și de prune coapte. Era toamnă adâncă. Frunzele arâmii năpădiseră pământul. Dar soarele, destul de prietenos, nu se lăsa învins. După terminarea aceluia ritual cu care își întâmpinase musafirii, și nu puțini la număr, după cum aveam să aflăm de la Emil Pascal, suntem poștiți în mijlocul viei, într-un foișor înalt de vreo 3 metri, unde, pe masă tronau niște ulcele de lut, pline cu vin vechi, tocmai scos din beci, dar și o ulcică plină cu must proaspăt. Soața lui Moș Frențu, în zor mare, adusese pe masă, învelită într-un ștergar țesut de mâinile ei, o mămăligă aburindă, pe care o tăie, zor-nevoie cu o ață de papiotă. La scurt timp adusese niște străchinițe de lut, achiziționate din iarmaroc, și linguri de lemn. Ca prin minune, în mijlocul mesei poposi un ceaun de fontă, și o altă strachină mai mare, cu brânză de oi. Moș Frențu, un mare artist naiv, sfătos și hâtru, ca un personaj din *Hanul Ancuței* de Mihail Sadoveanu, ne fascina cu poveștile sale, mai ales cele despre târgul Hușilor, cu toate misterele lui, despre truda și îndemânarea sa în cioplitul lemnului, despre pictura sa, despre muzica sa și, mai ales despre vioara cu care ne încântase și pe care o construise chiar el. O mângâia cu palma lui aspră, bătucită de vreme și de timp și se bucura de răbdarea și de interesul nostru de a-l asculta.

Era într-o zi de toamnă târzie, când lumea căpătase chip de parfum de strugure copt, și de prune și de gutuie, și cerul mirosea a sărbătoare cioplită de Moș Frențu, cu uneltele sale, dintr-un ulm.

Asistasem, acolo în foișorul din mijlocul viei, la o lecție de... Naivitate a unui mare artist naiv.

Emilian MARCU

Cornel GALBEN

Centenar Viorel Alecu

14 octombrie 1917, în Iași - 27 mai 2000, la București

Uitat de lumea literară, criticul, prozatorul, profesorul, redactorul și autorul de manuale Viorel Alecu a fost fiul profesorilor Eliza (n. Dimitriu) și Ioan Alecu. O bună parte din copilărie și-a petrecut-o în curtea Școlii Normale de Băieți din Bacău, unde tatăl său, în calitate de director, își avea locuința. Cursurile primare le-a urmat însă la Școala de Aplicație a Școlii Normale de Fete din Bacău (1924-1928), singurul bărbat în colectivul de cadre didactice fiind dramaturgul Ion Luca, titularul catedrei de religie. Clasele gimnaziale și cele liceale sunt continuate la Colegiul „Ferdinand I” din Bacău (1928-1936), unde printre profesori i-a avut ca îndrumători pe Alfred Klug (germană, traducătorul lui Ion Luca), Gheorghe Ionescu (franceză), Gheorghe Gavrilescu (latină), Grigore Tabacaru și Ernest Stere (filozofie), Gheorghe Botezatu (științe naturale). Coleg de clasă cu viitorul critic Alexandru Piru, s-a impus prin sârguință și conștiinciozitate, absolvind ciclul preuniversitar ca șef de promoție. Are preocupări literare încă din liceu, debutând în numărul din martie 1935 al revistei acestuia, **Năzuinți**, cu o recenzie la volumul „Mite” de Eugen Lovinescu. După o primă aventură ca student medicinist, se înscrie la Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din Iași (1936-1940), în ultimii doi ani frecventând și cursurile Școlii Normale Superioare ieșene. Fascinat de personalitatea profesorului și criticului G. Călinescu, participă începând din 1938 la ședințele cenaclului „Junimea nouă”, mentorul său promovându-l ca recenzent la **Jurnalul literar**, în paginile căruia va redebuta, la 4 iunie 1939, cu o recenzie la volumul preotului C. Mătasă, „Movila haiducului”. Deși ilustrul istoric literar vorbește în **Istoria** sa de „discretul și blajinul Viorel Alecu” ca de o speranță a criticii, ucenicul va fi silit de împrejurări să ia calea profesoratului.

Înainte însă de a debuta ca profesor de limba și literatura română (secundar, limba latină) la Liceul Industrial din Iași (1943-1944), viitorul romancier a mai urmat Academia Pedagogică București (1941), susținându-și examenul de capacitate în 1943. Avatarurile celui de-al doilea război mondial i-au tulburat și lui existența, ajungând cadru didactic la Școala Normală „Carol I” din Câmpulung Muscel (1944-1945), localitate în care va reveni după un scurt periplu băcăuan, ca profesor la Liceul „Ferdinand I” (1945-1946), activând ca inspector școlar (1946-1948), ca inspector-șef (1948-1950) și apoi ca profesor la Liceul „Dinicu Golescu” (1950-1951). În urma unui transfer neașteptat, la schimb cu o profesoară care, din motive de sănătate, avea nevoie de aer de munte, a fost numit director al Școlii Generale Nr. 67 din București (1951-1955). De aici a fost detașat ca redactor la **Gazeta învățământului** (1955-1957), revenirea la catedră făcându-se la Liceul Nr. 29 (1957-1958). După un deceniu de directorat la Liceul „Emil Racoviță” (1958-1967) a intrat în munca de cercetare, ieșind la pensie în 1982 de la Institutul de Cercetări Pedagogice. În această perioadă și-a susținut doctoratul cu teza **Opera literară a lui George Călinescu** (1972), confirmat de comisia superioară de diplome la 24 februarie 1973. Între timp, urmând pilda marelui său profesor, a publicat studii și articole în **Bacăul**, unde publicistic s-a afirmat începând cu 15 septembrie 1941,

Moldova, Ateneul cultural, România literară, Luceafărul, Ramuri, Convorbiri literare, Ateneu, Gazeta învățământului ș.a. Editorial a debutat în 1966, când a publicat, în colaborare cu Al. Piru și Vladimir Dogaru, **Literatura română. Manual pentru clasa a X-a de liceu** (Editura Didactică și Pedagogică), sub aceeași egidă și cu aceeași coautori editând apoi **Literatura română. Manual pentru clasa a X-a de liceu și anul II liceu de specialitate** (1971) și **Literatura română. Manual pentru anul II de liceu** (1977). Tot la EDP vede lumina tiparului **Literatura universală. Manual pentru liceele de filologie-istorie, clasele a XI-a și a XII-a** (1981), de data aceasta în colaborare cu Cristina Ionescu și Gheorghe Lazarescu. Un rezumat al tezei de doctorat a fost publicat de Centrul de multiplicare al Universității bucureștene (1972), peste doi ani lucrarea văzând lumina tiparului, în întregime, la Editura Albatros. Evenimentul se pare că l-a deranjat pe G. Ivașcu, directorul **României literare**, care și-a pus «toată șlehta de „dulăi” să mă latre», după cum mărturisea peste ani cel ce nu avea decât vina că îndrăznise să scrie și să publice o carte „despre Călinescu înaintea lui”. Noțițele „anonime din publicații cunoscute sau obscure” au dus însă la epuizarea în mai puțin de o lună a celor 10.000 de exemplare, tiraj extrem de generos chiar pentru acea perioadă. Volumul **Curentele literare în literatura română** (Editura Didactică și Pedagogică,

1971), care a precedat cele două apariții, a fost urmat, la aceeași casă editorială, de **Studierea literaturii române în liceu** (1977), scrisă împreună cu Gheorghe Lazarescu, și, ca o aprofundare a cercetării impuse de susținerea tezei, de volumul **G. Călinescu și „Jurnalul literar”** (Editura Minerva, București, 1989). În volumele colective **Sinteze de literatură română** (Editura Didactică și Pedagogică) au văzut, de asemenea, lumina tiparului studiile sale **Natura și dragostea de la preromantici la Eminescu** (1982) și **Curentele literare la începutul secolului al XX-lea. Sămănătorismul** (1984). Ca prozator a debutat cu romanul **Împăcare** (Editura Junimea, Iași, 1985), urmat la apogeul carierei de un alt roman, **Ultimii ani** (Editura Corgal Press, Bacău, 1999). Mai puțin răsfățat de colegii de breaslă și de oficialități – a beneficiat doar de un stagiul de documentare la International Sonnenberg Asociaction (1-7 iulie 1986, Germania) –, scriitorul a trăit în ultimii ani cu nostalgia locurilor copilăriei în suflet, dorind să fie util până în clipa din urmă și să lase după el o dâră de lumină, punând prin ultimul roman o punte între generații și militând pentru revigorarea literaturii române.

Așa cum a făcut-o, bunăoară, în cadrul întâlnirii de la revista **Ateneu**, când parteneri de idei i-au fost scriitorii Sergiu Adam și Vlad Sorianu, ori la revenirea pe băncile Colegiului Național „Ferdinand I” și ale Școlii Normale „Ștefan cel Mare”, unde a dialogat cu elevii de azi ai celor două prestigioase instituții de învățământ băcăuane. Celei din urmă, de altfel, i-a donat, în anul 2000, manuscrisele și 58 din valoroasele cărți ale tatălui său, din creația căruia a îngrijit volumul **Două studii istorice** (Editura Egal, Bacău, 2000). La Centenarul nașterii sale i se cuvine măcar acest gând de aducere aminte.

Douăzeci de ani fără Horațiu Ioan Lașcu

Hil, așa cum îi spuneam cei apropiați, a trecut prin viață meteoric, lăsând urme pe care doar unii prieteni i le mai știu, familia și cam atât. Lumea lui s-a compus din cei dragi: din Bica, din bunicul I-D.Marin, eminescolog redutabil, cu o bibliotecă de care Horațiu, nepotul lui preferat, nu s-a desprins niciodată, din surorile lui, Cătălina și Afrodita, din profesorii lui de la Botoșani, în special profesoara de română, poeta Maria Baciuc, care i-a îndrumat primii pași spre poezie, pași pe care i-a îndreptat spre revista „Amfitrion”, pe care o îngrijeam la Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani, unde lucram pe atunci, poetul Val. Guraliuc, care l-a prezentat, deschizându-i astfel drumul spre poezie. Drum care a continuat la Iași, unde s-a transferat pentru a-și continua liceul (el fiind născut la Iași în 1964, la 8 mai, unde locuia pe atunci familia) și apoi studiile superioare la Filologia Universității „Al.I. Cuza”. Acolo s-a orientat spre cenaclurile ieșene, unde l-a cunoscut și apreciat pe Daniel Dimitriu, pe Lucian Vasiliu, cu care a avut o relație de excepție, el fiind Cupidonul, nu cu săgeată, ci cu bilețele de dragoste scrise de poetul îndrăgostit de liceana Iolanda, colega lui Horațiu și viitoare soție a poetului care semăna leit cu actorul care juca rolul principal din serialul în vogă atunci, *Linia maritimă Onedin*. Și de aici o întreagă lume studentască despre care Horațiu vorbea cu admirație și o mereu nostalgie: Ovidiu Nimigean, căruia i-a botezat, din câte știu, un copil, Gina, soția lui Ovidiu Nimigean, Iulian Doroftei și, cum nu se putea altfel, lumea bogată și colorată a boemei ieșene, unde a învățat de toate. Acolo au început iubirile lui, pe care le pierdea cu o frecvență regulată, iubiri pentru care suferea și își îneca amarul în lumea care nu avea altă metodă de terapie decât alinarea în alcool.

Repartiția guvernamentală l-a trimis în comuna Todireni din județul Botoșani, unde a profesat pînă în decembrie 1989. Prietenii de acolo, cu medicul Migdan, cu o doctoriță care, la fel ca celelalte iubiri, l-a părăsit, au fost trecătoare. Pînă la cele de la Botoșani, unde a revenit cu gândul să se împlinească în pasiunea lui de bază, în harul lui adevărat, cel de poet talentat și predestinat. Aici pașii au fost anevoioși. Prietenii mulți și fără selecție. Joburile obținute, redactor la „Gazeta de Botoșani”, slujbă făcută cu anevoie printre „rechinii” de profesie, el fiind comod și deloc agresiv cum cere această me-

serie, în care, așa cum se profila, nu puteai avea mamă, nu puteai avea tată, ci doar poziție de luptă, de ofensivă pe un front care nu asigura, în fond, nici o victorie, ci doar cuie în tălpi sau mici gloriole pe cîte o micuță bombă de presă, cale deschisă de democrația noastră originală și de capitalismul sălbatic în care totul era posibil numai binele nu. Slujbă părăsită curînd, după un pic mai bine de un an, cînd, cu ajutorul unor prieteni, a intrat ca suplinitor la Liceul de artă, instruindu-se pentru aceasta la Școala Populară de Artă din Botoșani. Dar n-a ținut. Catedra, programul sever de acolo, condiția de a fi prezent zi de zi – or el avea o vorbă despre această frecvență: „Domnilor, serviciul nu este crîsmă, să merg zilnic la el, nici biserică, să merg și duminică!” –, lehamitea, programa școlară, lumea oboșitoare din jur altele și altele, toate la un loc plus condiția lui de om total independent și liber l-au dus spre o boemă, care-i agrava nu numai existența, ci și sănătatea, care dădea semnale grave de la o zi la alta. Și astfel, l-am luat de mină, l-am prezentat lui Constantin Lupu, directorul instituției la care lucram, și a fost încadrat ca referent la compartimentul arte plastice al Centrului pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, domeniu pentru care avea o adevărată înclinație. Și timp de aproape cinci ani a dovedit cu asupra de măsură că se pricepea la acest lucru, organizînd cîteva tabere de pictură în județ, el însuși pictînd. A devenit din acel moment și redactor al revistei „Hyperion”. Se înscrisese pe o linie existențial-socială bună. S-a și căsătorit cu Cristina. Părea a merge totul bine. Dar lumea pe care o frecventa, ca om independent și liber, una de o factură ce nu-i venea bine, l-a scos ușor-ușor din această situație. Devenise și membru al Societății Culturale „Agora” a tinerilor poeți botoșăneni, din care făceau parte, printre alții, Cristian Bădiliță, Dan Lungu, Nicolae Corlat, care i-a adunat pe toți sub un ideal cultural reformator, care, însă, nu a ținut prea mult, Gabriel Alexe și alții. Existau toate premisele să meargă mult și bine așa, în aceste cercuri culturale din oraș. Dar soarta l-a chemat spre altceva și i-a scurtat viața la doar 33 de ani, așa cum mereu repeta că se va întîmpla. Și cînd îți programezi așa ceva, urmînd calea unei sinucideri lente, chiar se și întîmplă. Și la el s-a întîmplat.

La Hotațiu Iona Lașcu finisul rapid s-a întîmplat și dintr-o atitudine față de o lume care nu mai privea, nu mai privește

nici acum, cu ochi buni soarta creatorilor. Cei care ar trebui să privească cu atenție spre valorile autentice contemporane nu o mai fac, ba mai mult decît atât au o indiferență soră cu biciuirea, cu scoaterea din rîndul lumii a celor care au nevoie de sprijin real pentru a-și face cunoscut talentul. Scriitorii contemporani, că despre ai vorbesc aici, fiind vorba și de Horațiu Ioan Lașcu, cei care aleg să-și ducă viața departe de centru, într-un loc cum este Botoșanii sau oriunde la marginea țării, se afirmă foarte greu. Din cauza așteptărilor fără sfîrșit ajung în depresie, în disperare și fie renunță la ceea ce au avut în menire să facă, fie capătă o idiosincrasie față de scris și toate belele și fericirile lui. Și poate mult, după dispariția lor cei care diriguiesc valorile posterității, așa cum se întîmplă și la Botoșani acum cu Eminescu, Enescu, Iorga, Luchian, își vor întoarce privirea și spre cei plecați și le vor descoperi valoarea. Așa s-a întîmplat după douăzeci de ani de la plecarea lui Horațiu Ioan Lașcu, despre a cărui operă antumă și postumă m-am ocupat, edificîndu-i trei cărți postume, printre care și o ediție definitivă, după care, cu prietenie și afecțiune, Nicolae Corlat a scos la Editura Junimea din Iași o antologie structurată pe o temă și o idee desprinsă din poezia lui Horațiu Ioan Lașcu – tema abandonului, a însingurării, a iubirii și morții: „N-am fost niciodată al vostru.”, vers concludiv al regretatului poet.

Comemorarea care a avut loc la Botoșani în ziua de 21 octombrie 2017 a adunat un grup de prieteni și familia, fără a avea și ecoul pe care-l așteptam instalat și în urechile celor care, vremelnic, se află la cîrma destinului culturii botoșănene. Nu s-a auzit mai nimic, urechile acestora fiindu-le înfundate de nepăsarea de care dau dovadă cînd este vorba de valorile culturii contemporane botoșănene, care, pe plan național sunt evidente și intrate în conștiința celor care știu să valorifice și să pună în pagină numele care contează. Un popor care nu-și respectă valorile culturale devine o populație munciturizată, ca să parafrazez pe unul din filosofi noștri, a cărui comemorare la 30 de ani de la moarte revista „Hyperion” a marcheat-o prin cîteva intervenții de marcă.

Fie ca lui Hil posteritatea să-i ofere o lume mai bună, mai atentă cu valorile autentice. Prin poezia lui el este o valoare adevărată, poet încă viu și în așteptarea cititorului de poezie.

G.D.

Constantin ARCU

Însemnare a călătoriei mele în America de Sud

(Fragment dintr-un jurnal de voiaj în contratimp)

27.03.2017 – Santiago de Chile –
Valparaiso și retur

Anularea zborului spre Santiago ne-a dat peste cap programul, obligînd ghizii să concentreze obiectivele fixate pentru două zile într-una singură. Însă agențiile de turism au experiență la ajustările din mers și le rezolvă fără să bagă de seamă. Interesul lor este ca tranzitul să funcționeze normal și să elimine turistul prin celălalt orificiu al circuitului, la termen, fără complicații inutile.

Dacă am clarificat acest fapt, pot să intru direct în cestiunea zilei. Și sînt nevoit să admit că am început să fac gafe chiar de la prima oră. Numai ce am coborît la micul dejun și mă învîrteam ca de obicei printre galantare pentru a-mi face o idee despre oferta de meniu din acea dimineață, cînd am văzut-o pe Suzana intrînd în sală. Fără să stau pe gînduri, am făcut o întoarcere de 180 grade, care mi-a ieșit cum scrie la regulament sau, cu siguranță, mult mai reușită decît cele pe care le executam în armată.

Acum, judecînd la rece, îmi este clar că am schimbat brusc direcția de mers pentru a nu da ochii cu Suzana și ca să nu fiu obligat s-o salut. Dar mă mir cum reușește cineva o astfel de performanță în lipsă de antrenament. După îndelungată chibzuință, fac o presupunere. Iau în calcul situația omului care doarme neîntors toată noaptea, în timp ce subconștientul său muncește la greu pe întineric și, astfel, se extenuază. Iar dimineața, fără să aibă habar de eforturile și zbuciumul din adîncurile obscure ale ființei sale, omul se trezește bine mersi și, în lipsa oricărui simptom de boală la cap, numai ce-o ia razna. Pur și simplu reacționează într-un mod la care nimeni nu s-ar fi așteptat în veci. Asta ar da o explicație logică multor fapte bizare ce se petrec sub ochii noștri.

Probabil cam așa ceva s-a întîmplat și în cazul de față. În seara de dinainte am coborît în holul hotelului pentru cină, la ora anunțată, ca de obicei, de Suzana. Eram cu domnul Camil și l-am descoperit pe Florian afundat într-un fotoliu, printre plante ornamentale. Nu părea încîntat că am coborît și nu am luat cina în cameră, cum se mai întîmpla uneori. Pentru a evita pesemne conversația, încerca să se țină în umbră și butona preocupat telefonul. Cum fetele nu apăruseră, eu și Camil ne-am învîrțit încolo și încoace prin hol, trăgînd cu ochiul spre barul din capăt. Curînd s-au ivit pe scări Suzana și Ilona, iar avocatul s-a ridicat din fotoliu și au schimbat cîteva cuvinte.

Dar, dintr-o privire, mi-am dat seama că tipele aveau destinații diferite. Ilona era îmbrăcată sumar, asta însemnînd că intenționa să ia cina în hotel. Suzana, în schimb, coborise în geacă și cu rucsacul în spate, semn că intenționa să iasă în oraș. Mi s-a părut evident că escapada fusese plănuită dinainte. Aveam senzația că aranjamentul fusese făcut pe la spatele meu, dacă pot spune așa. Și numai gîndul ăsta m-a scos din sărite și m-am decis pe loc să-i arunc în neagră mizerie. Trebuia să fac ceva, însă inspirația e de obicei capricioasă și nu-mi trecea nimic prin cap.

Așa se face că sub impulsul furiei m-am așezat pe un scaun înalt de la bar, decis să nu plec nicăieri. Cocoțat acolo, dădeam de înțeles că aș fi intenționat să iau una mică înainte de cină, deși turbam de minie. Țineam sub observație grupul pe care-l socoteam ostil, la care se alăturase și Camil acum, însă încercam să par lipsit de interes față de intențiile lor. Păreau să fi hotărît ceva totuși, pentru că Suzana a ieșit să fumeze, iar Camil a venit să-mi transmită că avea de gînd să iasă cu ei în oraș. M-a bucurat decizia sa, deoarece, în imensa mea bunătate, speram să le strice seara romantică pe care, din cîte presupuneam eu, și-o proiectaseră.

Nu mi-a picat bine că n-au trecut pe la bar să-mi propună vreo variantă, dar probabil se săturaseră de mofturile mele. În orice caz, alegerea fusese făcută. Nu mai puteau da înapoi și au ieșit să caute un taxi. Situația ar fi aruncat pe oricine într-o grea depresie, însă eu m-am ținut tare. Prefăcîndu-mă în vervă, am intrat cu Ilona în restaurant. Tipa nu păru să bage de seamă tulburarea de care eram totuși cuprins și ne-am așezat la o masă. Urma să iau cina cu blonda aia plăcută, cu figură de mops.

De îndată ce un chelner ne-a adus tabelele cu meniul,

Ilona a început un interogatoriu prin învăluire. Inițial mi s-a părut o conversație amicală, pentru ca treptat să-mi dau seama că eram supus unui tir parșiv de întrebări. Pus în gardă, mă distram urmărindu-i exercițiile de virtuozitate detectivistică, dînd răspunsuri ce aveau menirea să-i confirme părerea pe care și-o formase despre mine.

Bănuiam că îmi aflase deja trecutul, prezentul și viitorul din Spovedania întîi a Năzdrăvanului către fiica pierzaniei, cum îmi intitulasem eu destăinuirile făcute preacuvioasei Suzana în microbuz cu numai cîteva zile în urmă. Părea indicat să păstrez în linii mari informațiile despre ilustra mea persoană, aplicîndu-le totuși o tușă de senzațional. Dar era nevoie să fiu cu băgare de seamă, pentru că tipa era trecută prin viață și, în ciuda unei prejudecăți despre blonde, care persistă nejustificat în mintea bărbăților, stătea bine la capitolul istețime. Nu puteai să-i îndrugi gogoși, pentru că și-ar fi dat seama și era greu de presupus cum va reacționa.

Așadar am reluat ceea ce-i relataseam Suzanei, numai adevăruri sută la sută, dar am adăugat cîteva informații pe care le păstrasem sub tăcere pînă atunci despre Evenimentul din viața mea, care se va petrece negreșit spre sfîrșitul anului 2033. Știam că tot ceea ce e miraculos le dă gata pe femei și eu țineam să-i sugerez ceva. Nu imaginea unei luminițe la capătul tunelului sau vreo altă bazaconie de acest fel; nici pomeneală, ceva cu mult mai strălucitor. În acel punct se condensează ursita și temeiurile unei existențe, cam atît pot spune deocamdată.

Prevăzător, nu am oferit detalii, pe care de altfel numai eu le dețin. O parte din ele le-am aflat din gura unei ghicitoare și a doi astrologi, iar, în plus, de-a lungul anilor imaginația mea a forat o largă autostradă în imensitatea întunecată din față și am reușit să văd amănunte ce nu se vor arăta mai înainte oamenilor. Pe care acum le trec sub tăcere. Și nu dintr-o falsă modestie procedez astfel, cît pentru a mă proteja de pizma semenilor. Mi-a produs destule necazuri invidia unora pentru lucruri mult mai puțin însemnate, nu vreau să le-o mai alimentez cu altele ce se vor petrece în viitor. Acum înțelegă fiecare ce poate, eu nu mai insist.

În acel moment chelnerul a adus o sticlă cu vin alb și, după un pahar numai, am simțit cum mă cuprinde inspirația. Am asigurat-o pe Ilona că pentru mine nimic nu-i mai presus decît adevărul și că nu-mi permit să-i ofer date de care nu sunt mie-n sută sigur. „Mi-e prieten Platon, dar mai prieten îmi e adevărul”, am citat, cu entuziasm, din Aristotel. Iar după ce am degustat și din al doilea pahar, ca s-o dau gata, am adăugat pre latinește: „Amicus Plato, sed magis amica veritas.” Ce putea să mai spună?!

Reușisem să-i sugerez că sunt un tip citit, însă am observat că Ilona zîmbea. Pe figura ei de mops se citea o vagă neîncredere. M-am abținut s-o asigur că dacă un lucru nu s-a petrecut în realitate nu înseamnă că nu este adevărat, cum ar fi spus Steinbeck. Nici nu părea atentă, pentru că în fața noastră tocmai au fost așezate farfurii cu scoici, creveți, măsline și legume, pe care le preferam amîndoi în aceeași măsură. Ne simțeam în largul nostru și am ciocnit din nou paharele. *Cheers!* Începuse să-mi fie dragă tipa, deși numai frumoasă nu se putea socoti. Dar, cu siguranță, era *altfel*: o blondă naturală, cu figură rotundă și nas borcănăț. Și colțurile gurii ridicate într-un permanent surîs. O figură interesantă.

Înșirasem destule despre mine și, deși fusesem tentat s-o fac, am renunțat să-i vorbesc despre îngerul păzitor Gabriel care avea misiunea să mă conducă la întîlnirea cu anul 2033, cum fusese scris în catastifele cerului. Dar m-am lăsat păgubaș. Nici eu nu știam ce era real și de unde începuse să lucreze imaginația, dar eram sincer. Era ca și cum aș fi pictat un tablou. Iar tonul patetic și mesianic ar fi picat prost peste vinul alb și fructele de mare. Printre îmbucături mestecate civilizate, pe îndelete, am îndemnat-o să-mi vorbească despre ea cu toată sinceritatea, așa cum procedasem și eu însumi.

Ilona nu avea nimic împotriva să-și expună viața pe tarabă în fața mea și am reușit să aflu că, după 1990, a lucrat la un post de televiziune, apoi a ajuns șefa unui lanț de magazine turcești. Ceva s-a întîmplat pe parcurs și, de cîtva timp, liftele păgîne o puseseră pe liber. Nu mi-a oferit amănunte și, ca de fiecare dată, a intrat în

joc imaginația mea pentru a întregi unele goluri. Am dedus rapid că despărțirea de turci îi lăsase un gust amar și, gîndindu-se la o acțiune judiciară, l-a cunoscut pe domnul avocat Florian. Dar trebuia să-și cîștige cumva existența, nu putea sta cu mîinile în sîn, așa că și-a creat la repezeală un job pe cont propriu, din care îi ies bani pentru excursiile costisitoare. Ipoteza mi se părea foarte probabilă, pentru că dădea răspunsuri la toate întrebările ce mi se aglomerau în cap.

Ciudățenia consta în faptul că însăși Ilona îmi sugera să fac asemenea presupuneri, ba chiar am avut senzația că mă socotește un viitor client. Cum inițial nu bănuisem așa ceva, n-am fost atent în ce context a adus vorba de Suzana, dar imediat a dat din mîna: „Nu, Suzana e ocupată definitiv. Dar puteți lua în calcul și altă variantă. Mă gîndesc la Ema, de ce nu? Ea vine cu tinerețea, iar dumneavoastră...” Sigur că discuția era învăluită în umor, nu însemna negocieri aspre, așa că fiecare avea posibilitatea să se replieze la adăpostul vreunei glumițe. Însă fondul lucrurilor era de necontestat. Doamna Ilona putea fi suspectată de multe, numai de naivitate nu. Mă deranja însă că nu accepta să mă tutuiască, deși insistasem s-o facă.

Fusesem adus într-un punct în care eram îndreptățit să fac presupunerile pe care le făcusem și pînă atunci, dar cu unele îndoieli, deci puteam să iau în serios varianta cu vacanța în doi (avocat plus Suzana) planificată dinainte. Cam asta a fost în seara aceea. În continuare nu știu ce lupte istovitoare a dus subconștientul peste noapte, cît timp eu am dormit neîntors, însă dimineață eram în stare de multe nerozii. Iar ca să mă port ca un copil idiot, nici nu mai spun, mi se părea floare la ureche. Astfel îmi explic întoarcerea spectaculoasă la 180 de grade în momentul în care am dat ochii cu Suzana. Dar în timp ce mă îndreptam spre automatul de cafea, primul obiect care îmi sărise în ochi după stupida și neașteptata schimbare de direcție, mi-a trecut prin minte că nu voi putea să fac sărituri din astea toată ziua. Iar pe Suzana urma s-o tot întîlnesc de-a lungul zilei, pentru că aveam același drum.

Făcusem o gafă și trebuia s-o repar de urgență, n-aveam încotro. Eram totuși un grup și păstrarea aparențelor reprezenta o chestiune de bun simț. În rest, dincolo de aparențe, ne doare drept în cot de toate. Cam asta înseamnă buna creștere pentru oamenii civilizați din zilele noastre. Așa că, fără să pun la socoteală că-mi dăduseră cu tifla în seara trecută, mi-am făcut drum pe lîngă masa la care se așezase Suzana și am dat bună dimineața. A fost un salut în aer, spre întreaga lume, dar a însemnat ceva. Suzana a răspuns la salut, deși părea imposibil să nu-și fi dat seama că știu mai multe, iar eu m-am simțit ușurat, gîndindu-mă că mă achitasem de obligația de a-i vorbi pentru toată ziua.

Imediat după micul dejun am pornit într-un tur de forță prin acest splendid oraș care este Santiago de Chile. Ghidul, un blond cu rădăcini nemțești, ne-a transmis de-a lungul drumului informații despre viața chilienilor, care pot fi găsite în orice ghid de călătorie. Notez aici numai cele care mi s-au părut mai altfel. Bunăoară, faptul că, în medie, chilienii lucrează 45 de ore pe săptămînă, dar să nu-i compătimim totuși. Pentru că, după cum ne-a asigurat ghidușul ghid, deși par ocupați pînă peste cap, nu fac nimic. Apoi am aflat că există în Chile o discriminare pozitivă față de descendenții europenilor, adică aceeași infectă diferențiere între oameni (era să scriu segregatie) pe care o întîlnim și prin alte părți. Și, de parcă ar fi vrut să mai adauge o asemănare flagrantă cu un anumit stat, ne-a vorbit de corupția la nivel înalt din țara sa.

Oprim la cîteva obiective incluse în turul de oraș, adică la Museo Colonial, fosta reședință a guvernatorului în perioada colonială, astăzi muzeu, trecem pe la Palatul Prezidențial unde are loc schimbarea gîrzii, cu trompeți și cai, prin Piața Armelor și apoi vizităm vechea clădire a Poștei. Pentru a bifa toate obiectivele din program, urcăm pe dealul Cerro San Cristobal din Parcul Metropolitan, de unde avem o perspectivă super asupra orașului.

Continuare în pagina 22

Asocieri și legături indisolubile

Mergând pe linia asocierii, ne putem duce la legături directe sau indirecte între memoria propriu zisă și unele genuri literare precum *memorii*, *memorialistică*, *memorial* și chiar *jurnal*, acesta din urmă fiind tot o specie a memorialisticii. Memoriile ca scrieri literare iau, înainte de toate, forma obișnuită de prezentare a unor autobiografii, iar ca variații tot felul de încrângături: proze de ficțiune, romane sau schițe caracterologice. Avem multe exemple la acest capitol: Chateaubriand, Guitry, Marguerite Yourcenar, de la noi Titu Maiorescu, Eugen Lovinescu, Nichifor Crainic, Sextil Pușcariu, Heliade Rădulescu, C. Negri, nemaivorbind de jurnalele de tip intelectual ale lui Constantin Noica, Mircea Eliade, Adrian Marino, Eugen Simion, Zoe Dumitrescu Bușulenga, Ion Pop, Romulus Rusan, Ana Blandiana, Octavian Paler, N. Steinhardt, Mircea Zăciu, Marin Mincu, Livius Ciocârlie ș.a. Memorialistica se află de obicei la confluența cu istoria. Dincolo de interesul documentar, acest gen este ilustrat de experiențe personale în decursul unei perioade istorice, cu condiția relevanței și a valorii semnificațiilor celor întâmplate. Ne referim aici la Goethe, La Rochefoucauld, Franklin, de pildă. Memorialul reprezintă textul cu importante cosemnări ale autorilor despre călătorii cu descrieri ale unor locuri și lucruri văzute și trăite. În memoria noastră apar volumele semnate de Dinicu Goleșcu cu a sa însemnare a *călătoriei mele*

și de Grigore Alexandrescu cu *Memo-riale de călătorie*. Exemplele pot fi numeroase.

Nu credem că este lipsit de interes să ne oprim și la câteva nume cu *lecturi erudite*, la acele figuri ilustre care au fost numite „monștri ai lecturilor”, pentru a ne da seama până unde pot să ajungă proporțiile unei pasiuni. O pasiune însă care le-a sporit legendar cunoașterea, inteligența, personalitatea, opera: Antonio Magliabecchi, Episcopul Huet, Menéndez Y Pelayo, Adolfo Banilla y San Martín, Berthold Laufer, Dimitrie Cantemir, Pico Della Mirandola, Leonhard Euler, Mihai Eminescu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Iorga.

O istorie a erudiților evident incompletă. Ceea ce s-a urmărit a fost opinia că lectura ca memorie nu este o simplă formulă prin care se demonstrează, dacă mai era nevoie, că exercițiul cititului e mult mai mult decât un „ospăț în zi de sărbătoare”. Dacă el este de mare întindere în substanță și în timp, rezultatele sunt extrem de prețioase pentru viața și opera omului. Literatura (textul) își răsplătește cititorul, iar cititorul adună o zestre care, cu șansă și har, se poate transforma în faptă temeinică, în existență superioară, în operă. Marii gânditori au ajuns, pe căi diferite, aproape unanim la ideea că existența noastră întreagă n-ar fi supraviețuit fără istoria trăită în spirit și lăsată mai departe ca mărturie în piatră, în hrisoave, cărți și mituri esențiale. Și totul plecând de la memorie.

Memoria ca lectură, lectura ca memorie.

Un alt fapt de notat este că puterea de memorare a cititorului este mult sporită și de calitatea scrisului, în primul rând de bogăția lexicului și de cadența impecabilă a frazei. Probabil că memoria noastră surprinde și reține mult mai bine atunci când există o pastă vie a stilului textual, când sunt semne ale unei vocații cu adevărat scriitoricești. Este o relaționare de neignorat, aducându-se în atenție în același timp că puținătatea substanței discursului în cultural, intelectual și în nivelul de inteligență nu provoacă acea stare de cutremurare și receptivitate a memoriei. Acestui fenomen sunt supuse mai ales acele texte care, în timp, devin un fel de inscripții inerte, golite de psihologia trăirilor redată în epocă și în care nu se mai pot regăsi propriile gânduri și sentimente. Memoria este sensibilă la toate aceste aspecte. Ea nu poate fi „impresionată” de logosul care pare lovit de un iremediabil vetust, de o debarcare evidentă din sfera interesului, mai ales al celui intelectual-spiritual durabil. Când ceva sună a artificial și a improvizatie pe seama secvențelor derulate, când temeinicia afirmațiilor și a ideilor se clatină, mai nimic nu este de asimilat și transfigurat și încă mai puțin de păstrat în labirintul memoriei. Dacă se adaugă și stilul greoi, încâlcit, despletit, intermitent în exprimarea limbajului vom avea o explicație în plus a legăturii directe dintre text și memorie.

Unii dintre cercetătorii care și-au consacrat studiile gândirii umaniste au căutat să definească, între altele, practicile memoriei și ale cugetării pentru a înțelege mecanismele care ordonează sau reordonează forța de reținere a informațiilor și apoi utilizarea lor. Un mare romancier, de pildă, nu se mulțumește să trateze un drum, el construiește un adevărat sistem, ceea ce ar putea fi numit o enciclopedie, o resursă absolută pentru oricine se întreabă asupra destinului uman. Un cititor abil știe să se folosească de întinsa cunoaștere desprinsă din textul romanului pentru a înțelege el însuși enigmele scrierii și a reține ideile supreme. Își joacă de fapt posibilitatea unei culturi a inițierii și trecerea de la particularitatea unui secret la identificarea principiilor universale. Când păstrăm memoria faptelor esențiale vom avea atunci un mai mare acces la cunoașterea prin pătrundere și percepție a operelor, să zicem ale lui Lescaux, Rabelais, Dante, Camões, Pascal sau Gerard de Nerval. Dante vehiculează mai mult ca oricine, el adună, cifrează și transmite o înțelepciune universală, el creează cel mai mare arc de cunoaștere tradițională din civilizația europeană. Cititorul fixează în memorie șansele cu care își propagă plenitudinea limbii în rezonanțele sale subterane și puterea sa de a folosi valorile textuale. Cunoștințele dobândite prin memorie sunt cunoștințe care vor rămâne, cel puțin selectiv, până la sfârșitul ființei sale.

Ion C. PETRESCU

„lașii pătimirii noastre celei mari” (1916-1918)

Expresia din titlu aparține poetului, memorialistului și jurnalistului dâmbovițean Radu Cosmin, ajuns în decembrie 1916, ca refugiat din fața trupelor Puterilor Centrale, în Iași. N-a folosit-o atunci, în momentul sosirii, ci abia la 10 mai 1917, când, „în Iașii pătimirii noastre celei mari, în sfânta cetate a durerilor și mândriei noastre neîngenunchiate , aci îmi era dat să revăd în plină apoteoză , după cumplite suferinți, armata țarei”¹. O armată refăcută după marile dezaastre din toamna anului 1916 și care nutrea speranța apărării teritoriului încă liber al țării, a victoriei finale în război și a înfăptuirii României Mari.

Vom reproduce/înfățișa informațiile pe care ni le oferă memorialistul privind starea orașului Iași la începutul lunii decembrie 1916 și vom continua apoi, în episoadele următoare, cu relatările altor persoane pentru a contura tabloul pătimirilor ieșenilor nativi și adoptivi din anii războiului întregirii, când Iașii au fost capitala regatului român pe cale de a deveni România mare, România întregită.

Cine era Radu Cosmin, cum a ajuns el în Iași, care era starea orașului Iași, ce suferințe evocă, la ce pătimirii se referă memorialistul?

Profesor de limba franceză la un liceu din Târgoviște, Nicolae Ștefănescu (Radu Cosmin) a plecat, la 15 noiembrie 1916 din gara Târgoviște cu trenul „Spital de Etape 2”, (30 de vagoane) în care îndeplinea funcția de aghiotant al medicului comandant, colonelul I. Mumuianu și a ajuns, la 9 decembrie 1916, în stația Ciurea. În aceeași zi, autorul s-a deplasat la Iași pentru a obține aprobarea intrării trenului în gara Iași, pentru a plasa răniții la spitalele din oraș. Cum i s-a înfățișat Iașul memorialistului, cunoscător și admirator al orașului de dinainte de război?

„Dumnezeule! Ce schimbare! Nu mai recunosc Iașii. Unde e curăția stradelor de odinioară, liniștea lor patriarhală, poezia de vis a acestui cuib de olimpice meditații?

De cum pornesc din gară, plutesc ca o barcă bătută de valuri, pe un ocean rusesc. Sute, mii, zeci de mii de soldați și ofițeri ruși, pe străzi, în piețe, în localuro, în trăsuri, în automobile, la răspântii, peste tot.

Au nu cumva m-am rătăcit și m-am oprit la Astrahan, sau la Vladivostok? Nici limba mea n-o mai aud vorbindu-

du-se.

Și totuși sunt în România, sunt încă pe pământul drag al țării mele. Numai că aliații ăștia căzuți ca potopul de lăcuste pe capul nostru ni-s așa de puțin dragi încât nici limba nu le-o putem înghiți. Ce barbară ni se pare. Un sentiment tainic, îndeosebi mie, îmi spune că din pricina lor, în mare parte, ne-am pierdut țara, și cine știe cât om mai pătimi! Mi-o spune inima.

Cutreier Iașii ca pe o mare rusească. Doar în piața Unirii, în jurul statuii marelui Domnitor, dau de-o insulă românească. În piața din fața hotelului Traian, pe Lăpușneanu și la Tuflă întâlnesc bucureștenii noștri fugiți de(in????) bejenie. Se scurg pribegii noștri ca un râu de ape românești ce intră și se varsă într-o mare rusească.

Trec regimentele rusești, cântând în cor pe mai multe glasuri. Cântau frumos. Ofițerii merg călări. Mitrălierele lor, foarte multe, câte 37 de regiment, sunt mari și trase pe roate, de cai, ca niște tunuri. Merg spre front, zic ei. Frontul lor! ...

Zi și noapte în tot patrulează sentinele rusești.

Pe multe clădiri falfăie tricolorul Țarului Nicolae al II-lea.

Sunt spitalele și comandamentele dulcilor noștri aliați. Îmi povestea azi un ofițer român că, într-o localitate, era să fie măcel între ei și soldații noștri. Azi dimineață, un grup de soldați ruși care se suiseră cu de la ei putere în vagonul nostru, gălăgioși și brutali nici gând s-asculte de ordinul colonelului nostru, să se dea jos din tren. N-ascultă decât de ofițerii lor. Iar ca să salute vre-un ofițer de-al nostru, ori care i-ar fi gradul, ferit-a sfântul!

Ce silă, ce silă mi-e de ei!

Doar la Traian și la Tuflă mai respir aer românesc. Întâlnesc aci toată boema și clientela cafenelelor superbe și răposatei noastre Capitale, pe toți naufragiații de elită ai Căii Victoriei, dintre Palat și Capșa.

Simpatic, și aici, elementul feminin, bine reprezentat. Aproape nu întâlnesc doamnă sau domnișoară fără eternul vâl cu cruculița roșie pe frunte, obrații tot roșii și buzele și mai roșii. Doamne, ce de cruci roșii! Îmi zic : ce îndurerată lume! Și totuși, la Tuflă ca și la Capșa, în fața ceștilor cu șocoladă, între domnișorii cu monoclu și duduile crucificate... se încinge același duel de priviri dulci, de surâsuri fierbinți sau de convorbiri ultrastrăvezii. Pe petala pulpelor, se tolesc, subțiri ca o pânză de păianjen, aceeași cio-

rapi de muselină.

Un fior de voluptate străbate toată mulțimea aceasta de Capitală ad-hoc, ca și când nimic tragic n-ar fi zguduit sufletul și măruntaiele sărmanei noastre țărișoare.

Automobilele mănâncă pământul . Cazacii și polcovnicii trec la braț și ei cu sistrițele lor, femeiuști bălane, cu șolduri bogate, obraji îmbujorați și buze pofitoare. Prin sălile restaurantelor, multe din ficele Thaliei noastre șampanizează cu veseli convivi ruși.

Politicienii, abia ieșiți de la deschiderea parlamentului (9 dec. 1916), discută surâzători evenimentele, cu aceeași încredere oarbă în Șef.

Și peste toate aceste valuri mișcătoare și nepăsătoare de ziua de mâine, de pe soclul eternității lui, Marele Cuza pare a arunca, din ochii lui metalici, fulgere de mustrare. Parc-ar întreba: Ce-ați făcut din Principatele mele Unite, ce vă lăsasem moștenire? Iar sfetnicii lui de pe pedestal, Negri, Kogălniceanu și general Florescu, pare că se fac și mai mici decum sunt, nu cumva să le zică, din trecere, colegii lor de astăzi și general Iliescu: „Salve colega!”

Și totuși, a fost deschiderea Parlamentului azi, la Teatrul Național. Grandios spectacol! Marea și impozanta oficialitate a unei mici bucăți de pământ pe care o numim încă „România”.

Sărmană Românie mică! Atât de microscopică pe lângă ceea ce visam ieri! Vis risipit în fulgerarea câtorva clipe de groază, de sânge, de flăcări și de durere!

Coșmar sinistru din care totuși, nădăjduim să ne trezim într-o frumoasă și senină dimineață de primăvară! Și așa va fi, așa va fi! Mi-o cântă inima, pe șoptite la ureche.

Aliații ne-au încredințat că, în aprilie sau mai, vom avea arme noi și muniții. Regele, însuflețit de nădejdi frumoase, a făcut azi apel la unirea sufletelor, cerând încrederea în izbânda noastră finală și a vestit țara că vom lupta până la capăt, cu toate jertfele! Țara i-a acordat noi credite pentru armată și în urale delirante a strigat: Trăiască regele! Trăiască România mare! Trăiască aliații!

Firește s-a gândit mai mult la francezi și englezi”².

¹ Radu Cosmin, *Pagini de pribegie. Exodul*, București, Editura literară și tipografiei H. Steinberg, 1919, p.278

² Radu Cosmin, *Pagini de pribegie. Exodul*, București, Editura literară și tipografiei H. Steinberg, 1919, pp. 112-115

Emanuela ILIE

În această țară numită „bătrânețe”... Confesiuni despre corpul învins (II)

Ca factor de acută degradare, ferment al angoasei sau agent al extincției, corpul feminin învins este tematizat, deși mai succint decât ne-am așteptat, doar în scrierile diaristice ale senioarelor. Elocvente mi se par din această perspectivă referințele corporale din operele confesive scrise de Vera Călin (*Târziu. Însemnări californiene 1986-1996*) și Gabriela Melinescu (*Jurnal suedez I-V*). Două scriitoare de forță, în cazul cărora putem vorbi despre o dublă experiență(m)ențială, din moment ce exilului în sens propriu (american, respectiv suedez), cu multiplele lui probe de duranță, i se adaugă, în timp, și această formă specifică de exil biologic care este îmbătrânirea. *Nota bene*: spre finalul confesiunii extinse intitulate *Jurnal suedez*, Gabriela Melinescu recunoaște direct similitudinile dintre cele două ipostaze identitare. Spre ilustrare, iată o notație datată 16 august 2008, care pregătește ieșirea din scenă a diaristei – vorbind în schimb, cu o discreție atașantă, de intrarea ei într-o vârstă biologică lipsită de aura impetuoasă: „Am împlinit 66 de ani. M-a sunat Eva (Ström), Inger, Ingrid, Micaela și Alec din Germania. Îmi amintesc brusc că la vârsta de 33 de ani mi s-a schimbat viața plecând în Suedia. Acum mi se schimbă viața din nou în deșertul bătrâneții.”¹

Simptomele intrării în această ultimă formă de exil a ființei sunt cele cunoscute: de la îngreunarea mișcărilor corporale și încetinirea generală a bioritmului până la intervențiile chirurgicale specifice. Ca să nu mai vorbim de paleta impresionantă de reacții psihologice, altminteri naturale, pe care fiecare scriitoare le trăiește, le asumă și le traduce stilistic diferit, în funcție de multipli factori, între care personalitatea memorialistei și felul în care ea trăiește experiența exilului sunt esențiali. În fond, nu trebuie să uităm că parcursul identitar al exilatului, și în special al celui matur, este o experiență interiorizată dureros, în virtutea convingerii în necesitatea conservării unei esențe intime și imuabile. Iată-o, formulată în termenii Verei Călin: „Am parcurs un itinerar (deopotrivă interior și exterior) de obicei denumit «adaptare» sau «aclimatizare». Acestea sunt vocabule foarte abstracte, care estompează până la desființare detaliile personale, demersurile cotidiene, în sfârșit, concretețea procesului. E un proces adesea foarte lent și anevoios, (...) mai ales când cel ce s-a dezrădăcinat se ostenește să prindă rădăcini într-o lume nouă, care s-a născut și s-a consolidat conform cu o dinamică istorică deosebită de cea a lumii «anterioare». Adaptarea e un proces individual, fiecare imigrant având indicele lui de acclimatizare și un prag specific lui, dincolo de care identitatea se fărâmițează. Însemnările acestea n-au fost, din capul locului, scrise pentru a fi publicate, ci pentru a limpezi confuziile aproape haotice pe care o ambianță și un sistem de coduri necunoscute mie le stârneau în biologia și în psihologia mea de imigrantă. Contactul cu alți emigranți, veniți de pe alte meleaguri, m-a convins că fiecare nou-venit își construiește propriul lui sistem de adaptare, de apărare, de integrare. Am încercat să înțeleg tot felul de reacții și de coduri și să le apreciez eficacitatea în relațiile cu oamenii societății în care intrasem. Am acceptat doar codurile care mi se părea că nu-mi fracturează identitatea. Și, dacă încerc să trag concluziile aventurii mele tardive, pot spune că, în ciuda avatarurilor deplasării mele în spațiu și în timp, am rămas, totuși, eu – cea de dinainte.”²

Un atare sistem de adaptare, de apărare, de integrare, detaliat în volumele *Târziu. Însemnări californiene 1986-1996*, respectiv *Post-scriptum. Însemnări 1997-2002*, justifică inclusiv felul în care Vera Călin abordează problematica îmbătrânirii. Un fel deviat, intermediat, căci diarista preferă camuflajul livresc în locul confesiunii directe. Emblematic sunt paginile în care comentează, cu luciditate amară, eseu lui Jean Améry, tradus în engleză sub titlul *On Aging*³. În ciuda obiecțiilor expuse lapidar („Trebuie să spun că mie *Une matinée chez les Guermentes* mi-a dezvăluit tragedia vârstei mai convingător decât speculațiile – din cale-afară de abstracte – ale lui Améry”), autoarea îi condece totuși câteva nuanțări general-valabile, a căror recunoaștere îi trezește, ei înseși, fiori electrici. Între ele, relația timp-spațiu-trup, respectiv eu-cei-lalți, o relație funciarmente dependentă de factorul biologic: „Totuși, unele observații m-au curentat. Spune, de exemplu, că pen-

tru un tânăr viitorul este plasat nu în timp, ci în spațiu. Într-adevăr, planurile de viitor implică de obicei pentru un tânăr sau, spun eu, un om la puterea vârstei, mobilitate. Îmi propun să mă întâlnesc cu cineva și întâlnirea se va produce în spațiu; îmi propun să călătoresc, să studiez, să practic o profesie etc. Pentru un om în vârstă, zice Améry, viitorul se află în timpul care s-a acumulat în interiorul lui. La capătul tunelului temporal se află invariabil, moartea. Ceva oarecum asemănător a spus Mann, în *Zauberberg*, referindu-se la bolnavii de tuberculoză, care-și petrec zilele, imobili, în șezlongurile de pe terasele sanatoriului. Timpul lor, spunea Mann, curge repede, pentru că e gol, nemarcat de evenimente care să-i dea substanță. Cufundarea în sine duce la înstrăinare de sine, la oboseala de propriile gânduri, la ireductibila spaimă de moarte. Dar nu noi ne hotărâm vârsta. Există ceea ce Améry numește *the look of others*, adică vârsta socială. Societatea ne cataloghează, ne înlătură sau ne desființează ca indivizi activi.”⁴ Asemenea constatări amare ar putea semna, firește, doar cei care, deși „loviți până-n măduvă” de bătrânețe,⁵ își acceptă cu o seninătate lucid-tristă corpor(e)alitatea de senectute și implicit condiția. Nu și cei care și-o resping, cu o agresivitate adesea extinsă asupra celor (mai) tineri, pe care-i consideră vinovați de toate relele sociale și profesionale cu putință, transformându-i în dușmani personali cărora le declară un război ignobil. *Pe scut sau sub scut* nu ar trebui să ajungă, însă, nici măcar propriul

corp învins, la fel de nevinovat ca și ceilalți de (teribila? inevitabila?) stare de fapt...

Referință uzuală în discursul sociologic pe teme asociate senectuții, eseu lui Améry conține și alt gen de reflecții provocatoare, precum cele despre îmbătrânirea culturală, pe care eseistul de origine austriacă o raportează la sistemul de coduri care, după cum am văzut, o preocupă serios și pe Vera Călin. Fundamental, autoarea însemnărilor cuprinse în *Târziu* nu este de acord cu Améry, atunci când susține că alienarea vârstnicului nu poate fi interpretată decât ca dificultate de a se orienta printr-un șir necunoscut de semne, dintre care unele cu totul noi. Ea este convinsă de faptul că propria incapacitate de adaptare la codurile (în general reprobabile) ale societății de consum e independentă de factorul temporal, depinzând, dimpotrivă, de o incongruență mai degrabă topologică: „Când mi-a împrumutat cartea, M., care o citise, m-a prevenit: «Fii atentă, este o carte care te privește de aproape». Se

cală a bătrâneții, așa cum este ea trăită de scriitoarea cu temperament „amazonic”⁸, se poate ușor desprinde din *Jurnalul suedez*, deși simptomatologia este risipită, pauper, prin paginile ultimelor două volume: femeia supranumită, pe vremea legăturii cu Nichita Stănescu, „Madona neagră” (pentru frumusețea ieșită din comun) își trăiește cu rară demnitate singurătatea radicală, este obsedată, ca întotdeauna, de descoperirea celei mai potrivite formule estetice, dar nu poate ignora semnalele de alarmă trase de propriul corp. Își recunoaște durerile constante, deși cu intensitate diferită, inițial de mâini și picioare, ulterior în întregul trup, nu își ascunde nici suferințele determinate de artroză (iar într-o însemnare datată august 2006 are chiar luciditatea de a-i recunoaște sursa și de a o exprima în termeni ce amintesc de revelația tardivă a Gloriei Steinem: „bulimia dă la bătrânețe atroza – totul se plătește – nimic nu se repară repede cum credeam în tinerețe – toate violențele făcute corpului ca unui vas de mare preț, precedând gândirea – toate rămân precum niște răni metamorfozate în altceva greu de vindecat”⁹). Nu mai suportă ca altădată zgomotele infernale din Stockholm, și în special cele din propriul cartier și propria casă, nu mai poate călători ca altădată în diferite țări din Europa, simțindu-se extenuată ori de câte ori alege, totuși, această formă de recunoaștere a rolului pe care, încă, alteritatea îl deține într-o viață dedicată în întregime artei. Și mai multă suferință îi produce conștientizarea pierderii memoriei imediate. O adevărată dramă îi declanșează, spre exemplu, faptul că nu își mai găsește obiecte esențiale pentru ritualurile creatoare, care îi sunt vitale ca aerul: „Am pierdut stiloul Pelikan, dăruit de René, cumpărat la Luzern, stilou care parcă îmi vorbește, spunând că e pe aproape, să-l caut! Dar am căutat peste tot fără să dau peste el! Și tot stiloul « vorbește » și chiar dacă asta e numai în propriul meu cap, asta mă îndeamnă să nu abandonez, să-l caut în fiecare zi. Celelalte lucruri pierdute se « comportă » altfel – de exemplu, cruciulițele pierdute – ele sunt mute, sugerându-mi că toată credința mea e înăuntrul și nu în afară. [...] Unde ești, stilou iubit Pelikan? Oare te-am aruncat la gunoi? Fratele tău mai mare, Parker, cu care desenez, îți duce dorul la fel ca și mine. Unde ești? În ce punct al casei în care locuiesc?”¹⁰ etc. etc. Neîndoielnic, ceea ce se citește în aceste rânduri epurate de obișnuitele inflexiuni livresce, de o autenticitate răscolitoare, este spaima de vidul creator, în care majoritatea artiștilor trecuți de o anumită vârstă văd un pandant teribil al efării corporale.

Ca în majoritatea autoreprezentărilor diaristice, tematizarea îmbătrânirii nu e totdeauna directă nici în *Jurnal suedez*. Reflecțiile voalate despre impactul ei psihologic *asupra celorlalți* sunt însă dintre cele mai atașante: „30 iulie 2007. A murit Ingmar Bergmar – s-a stins pe insula oilor, la Gotland. În ultimul timp a făcut un reproș grav celor mai bătrâni decât el: «De ce nu mi-ați spus că bătrânețea e atât de îngrozitoare?» Acest strigăt al maestrului trebuie luat în seamă de toată lumea: bătrânețea nu iartă pe nimeni, nici măcar pe maeștri! În ultimul timp, Maestrul a trăit foarte izolat, nu-i telefona decât sâmbăta prietenul său, actorul Erland Josephson, în rest tăcere totală, ca și cum un om bătrân e deja un mort care nu mai contează pentru viață.

continuare în pagina 22

Imaginile asociate corpului învins apar cu totul distinct în finalul operei confesive scrise de Gabriela Melinescu. Fișa medi-

Fieful lui Nicolae Iorga

În cele ce urmează încercăm să relevăm un episod din activitatea lui Nicolae Iorga la Vălenii de Munte, pe baza unor documente inedite depistate în dosarul nr 10/1938 din arhiva Judecătoriei Mixte Vălenii de Munte.

După cum se știe, în anul 1938 se împlineau trei decenii de la înființarea Universității de Vară, eveniment care urma să fie sărbătorit cu un fast deosebit.

La Vălenii de Munte, „fieful domnului N. Iorga”, în acel an, funcționau o serie de „instituții de cultură națională”, coordonate de savant și anume: Universitatea populară de Vară, Școala de misionare „Regina Maria”, Așezământul tipografic „Datina Românească”, Așezămintele culturale „Cuvântul”, „Regele Ferdinand I”, „Principesa Elena”, Secția Ligii Culturale, Muzeul de artă veche bisericească, Așezământul Tinerilor Cursiști, etc.

În vederea sărbătoririi menționate, în oraș, conform dorinței prof. Nicolae Iorga, consilier regal, au început o serie de lucrări edilitare printre care amenajarea teatrului antic în aer liber unde urmau să se joace piesele domnului Nicolae Iorga, „Răzbunarea pământului”, „Oedip Rege”, „Iisus”, etc. Pentru a ajuta acestui efort edilitar, în perioada 10-30 iulie 1938, un numeros grup de premilitari universitari din București a fost adus la Vălenii de Munte. Tinerii urmau să execute aici muncă de folos obștesc. Au fost cazați „într-un atelier al școlii de meserii, cu acordul și dorința profesorului N. Iorga”.

Premilitarii erau organizați în echipe cuprinzând atât tineri români, cât și evrei. Pe lângă activitățile fizice prestate, ei erau obligați să audieze și prelegeri, ținute la Universitatea populară, referitoare la problema națională și revizionismul european.

Menționăm că, la deschiderea oficială a cursurilor Universității populare, în ziua de 15 iulie 1938, au luat parte ministrul de interne Armand Călinescu, primul general al Bucureștiului, autoritățile județene în frunte cu prefectul județului, colonelul Arghiropol, primarul Văleniului, N. Arghir și alte oficialități locale. Încă din 23 aprilie 1938, ministrul de interne Armand Călinescu efectuase, la invitația prof Nicolae Iorga, o lungă vizită la Văleni pentru a constata cum s-au implicat autoritățile locale în pregătirea aniversării Universității de Vară. Cu acest prilej, Armand Călinescu a cunoscut în detaliu „așezămintele culturale conduse de savant” și „a admirat opera culturală înfăptuită, cu multă trudă, în decursul anilor, de către profesorul Nicolae Iorga la Vălenii de Munte și s-a interesat îndeaproape de toată activitatea culturală și economică înfloritoare a acestei localități”.

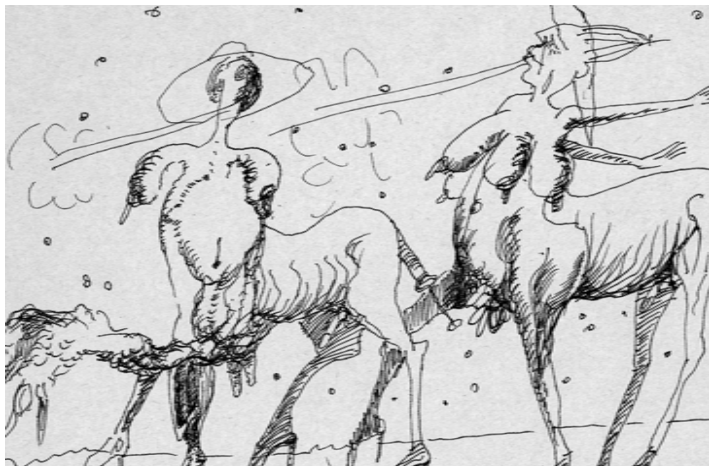
Deoarece extrema dreaptă declarase război deschis savantului, mai ales după condamnarea lui Corneliu Zelea Codreanu, ministrul de interne Armand Călinescu a ordonat Inspectoratului General al Jandarmeriei înființarea unui post

suplimentar format dintr-un detașament de 10 jandarmi la Vălenii de Munte deoarece „actualii sergenți de stradă nu pot face față în bune condițiuni”. La rândul ei, Chestura Poliției Ploiești a detașat în localitate trei gardieni.

La finalul perioadei de executare a muncii de folos obștesc, premilitarii „au făcut scandal și au distrus un portret al d-lui prof. N. Iorga”. Savantul a fost revoltat de modul în care premilitarii și-au arătat „recunoștința pentru găzduirea (acordată) acestora în așezămintele fondat de el la Vălenii de Munte”.

Directorul Școlii de Meserii, D. Dumitrescu a informat pe Nicolae Iorga despre incident. Savantul, fără a sta pe gânduri, „a înștiințat telefonic pe ministrul de interne rugându-l a nu mai trimite altă serie de premilitari și totodată a dispus cercetări”.

Ministrul de interne, Armand Călinescu a pus în mișcare întreg aparatul represiv ordonând ca, la Vălenii de

Munte, să se deplaseze primii procurori ai Tribunalului București și, Tribunalului Prahova, maiorul V. Arion, comandantul Legiunii de jandarmi Prahova, locotenent-colonelul Sava Tănăsescu, comandantul premilitarilor din Prahova, comisarul Ion Borcea din cadrul Direcției Generale a Poliției și N. Vlădescu, șeful Poliției Vălenii de Munte, pentru a efectua cercetările de rigoare și a raporta măsurile ce se impun. Obiectivul principal era depistarea presupuselor legături ale unora dintre premilitari cu mișcarea legionară și dacă aceasta intenționa să se răzbune pe Nicolae Iorga pentru rolul jucat în arestarea și judecarea lui Corneliu Zelea Codreanu.

Directorul Școlii de Meserii a avisat pe toți profesorii și maestrul școlii asupra faptelor. Aceștia au rămas neplăcut impresionați atunci când locotenent-colonelul Sava Tănăsescu a căutat să minimizeze cele petrecute acuzându-l pe directorul școlii „că dorește să însceneze contra premilitarilor distrugerea unui portret al lui Nicolae Iorga pentru a-i compromite, amenințându-l că-l va trimite sub pază la Curtea Marțială din Brașov”.

Ce se întâmplase în realitate? Din procesul verbal de anchetă, întocmit de prim-procurorul O. Varoianu de la Tribunalul Ilfov, în ziua de 2 august 1938, în urma audierii și pe baza declarațiilor directorului D. Dumitrescu și a d-lor Florian Vlaiculescu, Gh.N. Păduraru, C. Teodoru, Eugen Teodorescu, rezulta că premilitarii „au luat din peretele

dormitorului, un tablou cu chipul domnului prof. Nicolae Iorga, l-au călcat în picioare și l-au măzgălit”. Cadrul (rama tabloului) fusese deteriorat, sticla spartă, dar fotografia ce-l reprezenta pe Nicolae Iorga în uniformă de consilier regal „nu a fost călcată în picioare, nici măzgălită”.

În ziua de 6 august 1938, prim-procurorul l-a interogată pe Ionescu T. Ion, zis Nelu, din București, elev la liceul etatizat „Libros”, care a recunoscut că „am dat jos de pe perete portretul Domnului profesor Iorga și l-am rupt, fiindcă era situat nu numai pe același perete, dar și între Majestățile lor M. S. Regele Ferdinand și M.S. Regina Maria. În această cameră nu exista nici portretul Majestății Sale Regele Carol al II-lea, nici al Măriei Sale Marelui Voevod Mihai. În plus m-a intrigat faptul că acest portret era împodobit cu tricolorul național, iar celelalte două portrete ale Majestăților lor nu aveau acest ornament”.

În procesul verbal încheiat de comisarul Ion Borcea de la Direcția Generală a Poliției, premilitarul Ion T. Ionescu recunoștea faptul de distrugere a portretului d-lui prof Iorga. El își justifică gestul prin indignarea pornită din sentimente patriotice și dinastice că lipseau, din sala respectivă, portretele M.S.Regelui Carol al II-lea și al Marelui Voevod Mihai, fiind expus numai portretul d-lui Iorga împodobit cu tricolor, între tablourile Regelui Ferdinand și Reginei Maria.

Ionescu T. Ion arăta că „am simțit o revoltă sufletească văzând fotografia d-lui prof. Nicolae Iorga între Majestățile lor”. Am comis gestul, „din proprie inițiativă, pe motivul că am socotit că este o insultă adusă Coroanei, deoarece între membrii familiei regale nu pot fi așezate alte fotografii”, declara el. El considera că directorul școlii este vinovat de această așezare nepotrivită, dar că „pentru domnul prof. N. Iorga am toată admirația”.

Cazul a fost deferit justiției. Soluția a fost consemnată în Cartea de judecată penală nr 62 din 31 octombrie 1938 a Judecătoriei Mixte Vălenii de Munte privind pe inculpatul Ionescu T. Ion, acuzat „pentru faptul de distrugere a unui tablou reprezentând pe domnul profesor și consilier regal Nicolae Iorga, tablou proprietatea gimnaziului industrial din Vălenii de Munte”. Având în vedere că inculpatul nu împlinise 19 ani la comiterea faptei, i s-a aplicat pedeapsa mustrării în ședința publică.

Ministerul Educației Naționale a aplicat lui Ionescu T. Ion o pedeapsă mult mai dură, „eliminarea din toate școlile din țară pe timp de un an”.

Cercetarea documentelor menționate atestă prestigiul și autoritatea de care se bucura profesorul și consilierul regal Nicolae Iorga, în anul 1938, în fața organelor statului, dar și a unora dintre locuitorii din Vălenii de Munte, în opinia cărora era statuat la nivelul monarhilor unificatori Ferdinand și Maria.

Portret de colegă

Au trecut ani și ani de când, la Institutul la care fusesem reparatizat, am întâlnit-o prima oară pe colega Gabriela Drăgoi. Doamna Drăgoi, cum îi spuneau și îi spun mai toți. Un chip frumos, o ținută mândră, pe care le-a păstrat până în zilele de acum. Părea modestă, semn de control al lucidității, dar poate și al unei anume neîncredere în sine. Alteori, oglinda, prietenoasă, încuraja o nedeazămințită grație intelectuală.

M-a impresionat, când i-am cunoscut îndeaproape pe viitorii coechipieri din colectivul de literatură, faptul că ei pășiseră deja în lumea bună a literelor, așa cum o vedeam eu pe atunci. Nu publicasem nimic, niciodată, așa încât a deține o rubrică lunară la o revistă precum „Iașul literar” mi se părea ceva de invidiat. Iar în postura asta se găseau Dan Mănuacă, Remus Zăstroiu, Leon Volovici și, ați intuit desigur, Gabi Drăgoi. Ar fi putut fi și o profesoară de elită. Dar, din rațiuni pe care doar ea le cunoaște, a ales – acesta e cuvântul! – să se sacrifice. Chestiune de vocație, vocație care se va dovedi o șansă – și încă ce șansă! – pentru somptuosul *Dicționar General al Literaturii Române*, la clădirea căruia am pus cu toții umărul. N-a știut ce înseamnă jumătățile de măsură. S-a dăruit cu totul lexicografiei, până într-atât încât a renunțat la proiecte proprii. Probabil întrucâtva regretă, dar să nu uite că faima pe care și-a câștigat-o, dirijând roboteala cercetătorilor din București, Iași, Cluj, Timișoara și de prin țară, i-a adus o autoritate și o satisfacție pe deplin meritate. I-a conturat fizionomia, i-a pus în relief tipul de personalitate și calitățile cu care e înzestrată.

Este, har Domnului, făcută pentru așa ceva. O memorie ieșită din comun, simțul incredibil al corelării, simțul măsurii, pasiunea exactității. O tenacitate în flux continuu. O aproape exasperată putere de convingere. A avut de înfruntat multe ifose ale unora ce credeau că dețin secretul reușitei, dar acum, când cele șapte volume ale *DGLR*-ului au ajuns la final, iar ediția a doua este în lucru, se poate spune că Gabriela Drăgoi a biruit. La vârsta pe care nu și-o arată, ea este, fără doar și poate, o învingătoare.

Însemnare a călătoriei mele în America de Sud

Urmare din pagina 18

În continuare, plecăm spre Valparaiso (Valea Paradisului, cu alte cuvinte), un oraș fermecător aflat la o distanță de 120 km de Santiago de Chile, supranumit „San Francisco al Americii de Sud.” Vizităm și aici piețe și clădiri, însă parcă mintea mea a luat-o razna. Computerul personal pare să se fi dereglat. Nu mă mai interesează toate astea în amănunțime, vreau doar să admir frumusețea locurilor și să mă bucur de această zi splendidă.

Era o după amiază însorită de luni, în ziua Domnului 27 martie 2017, iar noi ne întorceam în Santiago de Chile pe autostrada scînteind sub soarele aprig. Înaintam peste dealurile cu arbuști piperniciți și, pe neașteptate, am o revelație. Eram în patria lui Pablo Neruda și a Gabrielei Mistral, eram în țara vinului și a dictaturilor. Ghizii, în față, vorbeau în spaniolă despre Pinochet și despre Dante Alighieri, iar eu nu înțelegeam ce legătură puteau face între cele două personaje, în vreme ce microbuzul gonia spre Santiago. Veneau mașini din sens opus pe toate benzile într-o goană nebună și dintr-odată mi-am amintit. Mi s-a luat vâlul de pe ochi și am văzut totul.

Am văzut-o pe Suzana într-o casă drăguță, împreună cu două copile de vreo treisprezece ani, gemene, care-i semănau leit și pe care le adora. Dintr-o privire îți dădeaai seama că singurul ei țel în viață, destul de imprecis, dar de neclintit, era fericirea acestor odrasle. Exista și o fabrică și un soț ocupat pînă peste cap cu afacerile, existau multe altele, dar toate se aflau la periferia interesului ei. Preocuparea sta-tornică privea școala, facultățile și viitorul fetelor, asta însemnînd bani, mulți bani. De care nu ducea lipsă, nereușind să se ferească totuși de o neliniște obscură că se poate întîmpla o nenorocire care să... Nu era în stare să dea chip celui dezastru, însă nu-și permitea nici o clipă de neatenție.

În acest punct își făcea apariția de fiecare dată cealaltă ființă din interiorul Su-

zanei, dublura aprigă, călită într-o copilărie cu lipsuri, însă decisă să răzbească în viață cu orice preț. Tînăra care și-a luat lumea în cap de îndată ce a terminat liceul, emigrînd în Canada cu un rucsac în spate și o sută douăzeci de dolari în pungă. Neavînd încotro, a învățat rapid că bunul cel mai vandabil este sufletul și n-a ezitat să și-l pună pe tarabă. Era nevoie de acest sacrificiu ca să ajungă acolo unde visa, pentru că nicăieri nu este mai căutat acel bun decît în așa-numita *haute monde*. O expresie pe care mulți ar fi tentați s-o traducă prin haznaua societății.

Însă Suzana a reușit să perfecționeze viciul, curățîndu-l de vulgaritate, încît nu a existat nicio piedică să se mărite cu un fost client. Un tip chiar prezentabil. Niciuna din părți n-a pus condiții, aceasta fiind singura condiție a căsnicieii lor, iar Suzana s-a alăturat unei agenții semiclandestine care oferă însoțitoare oamenilor cu bani grei. Dar evitau să discute direct despre asta. Suzana își anunța soțul printr-un mesaj telefonic de genul: Plec în America de Sud pentru trei săptămîni. Însoțesc un grăsun cu priviri sașii, sper să nu mă asfixieze duhoarea. Mi-a trimis Ilona o fotografie de tot rahatul. Cred că-i în ordine, am avut clienți mai nespălați ca ăsta. Ai grijă de fete.

Privesc autostrada netedă care se întinde sclipind în față și notez în carnet: „Mi s-a luat vâlul de pe ochi și am văzut.” Dar acceptînd că scenariul meu cuprinde măcar și numai o fărîmă de adevăr, se ridică alte și alte întrebări dificile. Cuprins de îndoieli, întorc privirile prin microbuz și descopăr figuri somnoroase. Lîngă domnul avocat se află Ilona. Ema și Suzana sunt pe ultima banchetă. Nimeni nu bănuiește ce-mi trece mie prin cap. E un lucru bun. Dacă aș fi rezonabil, ar trebui să adaug imediat: Nici mie nu-mi vine să cred în bazaconiile care îmi tot umblă prin tărtăcuța de dimineață pînă seara. Dar nu pot fi rezonabil. Stă scris în stele să nu fiu. Asta e.

Constantin ARCU

Silviu ROMANIUC

Textele primite la redacție sunt ale unui poet căruia scrierea îi provoacă inspirate motivații ale decodificării noimelor și singurătății. Emoțiile, cu mici stângăcii, și le gestionează cu ingeniozitate și dezinvoltură.

Cred că dacă va continua pe linia aprofundării uimirilor sale, semnele și înfățișările rezultate ne vor produce frumoase surprize. Întrevăd în versurile de acum ale lui Silviu Romaniuc un neastâmpăr și o sete în a-și scrie neliniștile fără încrâncenare și teribilisme. *Crezul său este acela că poveștile ajută oamenii în orice moment, iar poezia este o cale potrivită pentru a transmite un mesaj dincolo de text.*

Nicolae Panaite

Delirez

Ce cafea fierbinte mi-ai dat.
Am început să înnod lacrimi,
Să deznod stele,
Să cred că-s androgin
Ori un misogin,
Să am dor de ea,
Cuvântul să mi-l înghit.
Dar mă tem să nu-l pierd
Pe cel ce-mi stă pe buze,
Căci slab pot fi fără el...

confesiune fugitivă

mă plimb și îmi văd viitorul
în vitrina murdară a unui magazin
de la periferia orașului

aș vrea să scriu ceva despre
gay, negri și femei,
dar ei cred că discriminez
aș vrea să scriu ceva despre
războaie, crime și iad,
dar ei cred că sunt negativist
aș vrea să scriu ceva despre
singurătate, anxietate și depresie,
dar ei cred că sunt bolnav psihic
aș vrea să scriu ceva despre
defecte, ură și prostie
dar ei cred că sunt critic
nu contează ce vrei tu să fii,
contează ce vor ei să pari a fi

Încă mai caut

mă învîrt pe aici de ceva vreme
eu, un zburător fără aripi

un călător fără destinație
cu concepții fără sens
și ploi adolescenține în mesaje scrise
nimănui

rămân în loc de ceva vreme
introvertit ca de obicei
în orice situație ce-și lasă umbra în
interiorul meu,
un final de film care nu se mai termină
continuu e alb-negru cu foarte mici
crâmpei de lumină

eu....încă mă mai caut

Auto

Bukowski a izbit ușa puternic
și a țipat la mine
ești un pseudopoet,
ești mediocru
te-aș arunca în fiecare zi
ca să mi te aducă ploaia
și vîntul înapoi
din greșeală
sau din pură întîmplare,
ieși din casa mea!
Acum!

Am plecat de la el și m-am
Topit
în întunericul cordial al străzii
totul era pustiu,
nimeni și nimic nu bănuia la
acea oră târzie
eram doar eu, singur
eu, eram totul pe acea stradă
la acel timp

În această țară numită „bătrânețe”...

(urmare din pagina 20)

Ce diferență între felul în care oamenii îi prețuiau pe bătrîni altădată și această groaznică îngropare de vii a bătrînilor — iscată în vest si răspîndită în toată lumea — un om bătrîn e comparat cu o mașină uzată demnă de a mări uriașul munte al deșeurilor. Atât de nedrept pentru Maestrul Bergman, care a creat și la bătrânețe, s-a arătat viu, dar pe care lumea teatrului și a filmului și alți bătrîni, ceva mai tineri (ca Lars Norén) l-au declarat *déjà passé*, fără valoare. Totuși «mândria» națională, gregară, suedeză, s-a grăbit să-l folosească pe maestru pentru a da Suediei un glanț și mai comercial.”¹¹

E cert însă că diarista, căreia i s-au acutizat sensibilitățile biologice, suportă cu greu și bolile tipice (în cazul ei capricioase), și infernul exterior. Agresiunile umane sau urbane (zgomotele infernale provocate de vecinii extremiști, mizeria din anumite cartiere ce îi dau senzația transformării Stockholmului într-un infern etc.) contribuie cum spuneam decisiv, la rîndul lor, la potențarea suferinței cotidiene a scriitoarei care ajunge să nu mai poată lucra decît în bibliotecă, ziua sau pe întuneric, noaptea. În multe din pagini, diarista dă impresia că pare efectiv excedată de suferințele sterilizatoare estetice. Emblematică, din această perspectivă, este o însemnare din 17 ianuarie 1999, care pleacă de la agresiunea colectivă (asasinarea în Kosovo a 50 de civili, mai exact) pentru a reaminti natura aparte a vulnerabilității biologice. Liantul e, și de această dată, statutul artistului scindat între culturi și limbaje, o prelucrare motivică recurentă a jurnalului

propriu: „Mă doare inima pentru că am mulți prieteni sârbi; când ne întîlnim la Stockholm, nu putem să vorbim prea mult, ca altădată. Îmi e teamă să nu-i rănesc vorbind de crimele din țara lor, care a devenit ca o suferință perpetuă. Trăiam cu toții parcă o viață dublă: aici și acolo unde ne-am născut, pentru că oricât ne-am strădui, țara de naștere nu poate pieri niciodată din profunzimea noastră. N-am scris prea mult în ultimul timp și asta se vede pe mine — sunt nemulțumită, îmi fac reproșuri în oglindă ca și cum aș vorbi «străinului» din mine, care mă sabotează mai rău decît un dușman. La urma urmei, după atîția ani de gîndit și scris, credeam că totul va deveni mai simplu: a te pune în starea de a scrie! Dar asta depinde o mie de lucruri care nu depind întotdeauna de mine. Chiar și ficatul, rinichii, splina etc. pot constitui un atac la acea stare indescriptibilă prin care sunt accesibilă scrisului.”¹²

De bună seamă, scriitoarei nu îi mai reușește, ca odinioară, blocajul contaminării de/cu acest rău (auto)destructiv, mărturisindu-se *izgonită* din starea de limbă interioară care face posibilă manifestarea de natură artistică. Dar se încapățânează totuși să creadă în potențialul deopotrivă taumaturgic și epifanic al scrisului, indiferent de genul acestuia, ca și în existența unui spațiu interior, perfect securizat, trans-lingvistic, apt să îi asigure doza necesară supraviețuirii artistice, inclusiv printr-un fel de izolare ascetică¹³.

Cădere atipică de cortină diaristică, fraza finală a cărții apelează la o imagine în esență oximoronică — nu atât a feminității doar în aparență vulnerate, cât a artei care își extra-

ge frumusețea și forța dintr-o lume paralelă: „Nelly [Sachs] a scris în întuneric poemele ei profunde, făcându-se invizibilă pentru dușmanii ei, trăind în lumi paralele așa cum numai artiștii iubind viața o pot face.”¹⁴ Și din perspectiva finalității actului artistic, analogia cu destinul creator al poetei germane evreice (care a fost forțată, la rîndul ei, să trăiască la Stockholm!) este, bineînțeles, relevantă. La fel ca, bunăoară, *Călătoria în spațiul-fără-de-praf* a lui Nelly Sachs, *Jurnalul suedez* al Gabrielei Melinescu constituie, în sine, o dovadă certă a faptului că scriitura directă a sinelui poate funcționa ca formă esențială de acces la acea alteritate transcendent(al)ă care ia naștere doar în straniul teritoriu născut la interferența limbajelor, a culturilor și a identităților. O alteritate care poate constitui, oricum, și cea mai sigură terapie pentru „corpul învins”...

Note:

¹Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez V*, p. 304;

²Vera Călin, *Târziu. Însemnări californiene 1986-1996*, Editura Univers, București, 1997, p. 8;

³Ediția românească: Jean Améry, *Despre îmbătrânire*, traducere din limba germană de Alexandru Al. Șahighian, Editura Art, 2010;

⁴Vera Călin, *op. cit.*, pp. 247-248;

⁵„Nu sunt oare bătrână, lovită până-n măduvă, (...), nu sunt oare obosită de nesomn?” se întreabă, cu o asemenea seninătate lucidă, Mariana Șora, într-o pagină de jurnal de senectute (*Două jurnale față în față*, Cartea Românească, București, 2009, p. 223);

⁶Vera Călin, *op. cit.*, pp. 248-250;

⁷Ibidem. P. 250;

⁸Plecând de la o reflecție a diaristei înseși, Eugen Simion o zugrăvește în termeni fără echivoc: „Ro-

mantic și... «amazonic» (de la «amazonă», femeie luptătoare, bărbată, neînfricată), naratorul din *Jurnalul suedez* se revendică în mai multe rînduri de la această rasă mitică, pe cale de dispariție în epoca postmodernă. «Amazonica» Gabriela Melinescu (nu alta decît ea însăși, cea care se povestește și, în acest fel, se inventează ca personaj în confesiunea diaristică) este, mai degrabă, o fică a suferinței. Se hrănește în bună parte cu nenorocirile istoriei și este hărăzită de sus să-și construiască și să-și trăiască fericirea pe o sumă de mici dezaastre.” (Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 228). Cum se va vedea, asemenea „mici dezaastre” sunt declanșate și de semnalele *corpului învins*...;

⁹Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez V (2003-2008)*, Editura Polirom, Iași, 2010, p. 191;

¹⁰Ibidem, p. 216;

¹¹Ibidem, p. 226;

¹²Ibidem, p. 130;

¹³Iată ce nota spre exemplu în primul volum: „Cu multă diplomatie, încerc să evit criticile altora, umilințele, și să ascult de vocea interioară, care e mult mai generoasă și pregătită de aventuri și martiriu decît ființele umane în căutare de ceva de nedefinit. În limba franceză am trăit sentimente puternice, am învățat să gîndesc clar și cu economie, altfel decît în limba română, în care trăiam ca într-o savană. Fructe și flori îmi cădeau firesc în gură și pe brațe ca într-un spațiu vrăjit. Acum trăiesc ca într-un deșert, dar chiar și în deșert există viață, plante și animale care beau apă în multe feluri ingenioase, unele ajungînd chiar să bea acea apă clară din adâncul de sub nisip” (Gabriela Melinescu, *Jurnal suedez I (1976-1983)*, Editura Univers, București, 2000, pp. 15-16);

¹⁴Idem, *Jurnal suedez V (2003-2008)*, ed. cit., p. 306.

Emanuela ILIE

Victor DURNEA

Un poet al „generației pierdute”: C. T. Lituon

În peisajul liric al deceniului marcat de cel de Al Doilea Război Mondial, poetul cunoscut sub pseudonimul C.T. Lituon ocupă un loc aparte. Mort la 26 de ani, înainte de a-și fi publicat primul volum, el a lăsat o urmă adâncă în memoria câtorva dintre contemporanii colegi de breaslă, care au încercat mereu, peste ani, să-i facă dreptate, atrăgând atenția asupra poeziilor sale, promovându-i-le. Între aceștia, în fruntea lor, se află negreșit Ion Caraion, care i-a publicat versurile la toate revistele la care avea un cuvânt de spus, care a încercat mereu să-i tipărească volumul premiat în manuscris, care i-a dedicat peste ani un relativ amplu articol-eseu: „*Ultimul cu semnul de putere*” – C.T. Lituon¹. Și nu departe de el, un alt poet, Emil Manu, cu mai multe intervenții, și îndeosebi cu aceea intitulată *Enigmaticul C. T. Lituon*², precum și Aurel Dragoș Munteanu, cu al său *Despre un trandafir roșu*³ ori Leon Baconski⁴. Cu toate acestea, a trebuit să trecut peste cinci decenii de la moartea poetului până să iasă de sub tipar mult dorita antologie lirică purtând pe copertă numele lui C.T. Lituon⁵.

Constantin D. Tutică, așa cum este trecut în actele de stare civilă, se naște la 13 august 1922, în comuna Lipovu, județul Dolj, ca fiu al țăranilor Maria și Dumitru Tutică⁶. Urmează școala primară în satul natal, după care, în 1934, intră în clasa I a Liceului „Frații Buzești” din Craiova. Clasele a V-a și a VI-a le face la Liceul „Grigore Ghica” din Dorohoi. Încearcă să continue cursul secundar la Liceul Militar din Iași și la Școala de artilerie antiaeriană din București, dar, nefiind admis, se întoarce la Craiova, devenind elev al Liceului „Carol I”. Se transferă, în cele din urmă, la Liceul Militar „Dimitrie Sturdza” din același oraș, aici absolvind și susținându-și bacalaureatul în 1942. În anul următor se înscrie la Facultatea de Agronomie din București.

Revista editată de liceenii craioveni, „Ion Maiorescu”, îi găzduiește, în aprilie 1941, poezia *În bejenie*, cu care debutează⁷, urmată de altele. După părăsirea liceului craiovean, C. Lituon continuă să semneze versuri acolo, apoi în revistele „Flamuri” (scoasă de elevii liceelor militare), „Ramuri” și „Vremea”. Participă la ședințe ale „Sburătorului” postlovinescian, unde face cunoștință cu Vladimir Streinu, a cărui revistă, „Kalende”, îi publică, în septembrie 1944, poezia *Vânătoare*, remarcată de Alexandru Rosetti, directorul Editurii Fundațiilor Regale. Frecventează, ulterior, și cenaclul din redacția „Fapte”, ziarul condus de Mircea Damian dându-i la iveală și o poezie. Mai asiduă întrucâtva este colaborarea la „Scânteia tineretului”, „Lumea 1945”, „Revista Fundațiilor Regale” și suplimentul acesteia, „Caiete de poezie”, la toate fiind secretar de redacție Ion Caraion, foarte interesat de evoluția mai tânărului coleg⁸. La începutul anului 1947, C.T. Lituon își strânge creațiile într-o plachetă prezentată la concursul pentru scriitorii tineri, instituit de Editura Fundațiilor Regale și câștigat în anii precedenți de Constant Tonegaru și Mihail Crama. Placheta este premiată, dar, înainte de a fi tipărită în colecția „Sisiph”, editura este desființată.

Tânărul poet, bolnav de tuberculoză a laringelui, contractată în bălțile Brăilei, unde făcuse măsurători cadastrale, și, poate, în închisoare, unde a stat câteva săptămâni (după Ion Caraion, datorită unei „erori judiciare”), a trebuit să se trateze în sanatoriile din Predeal și București, unde, nu peste mult timp, prematur, la 28 martie 1948, se și stinge din viață. Manuscrisul premiat s-a păstrat, dar încercările repetate de a-l edita nu au izbutit, el văzând lumina tiparului, cum am spus, abia în 2003, mai sus menționatul volum, ce mai cuprinde poeziile din periodice și o seamă de variante.

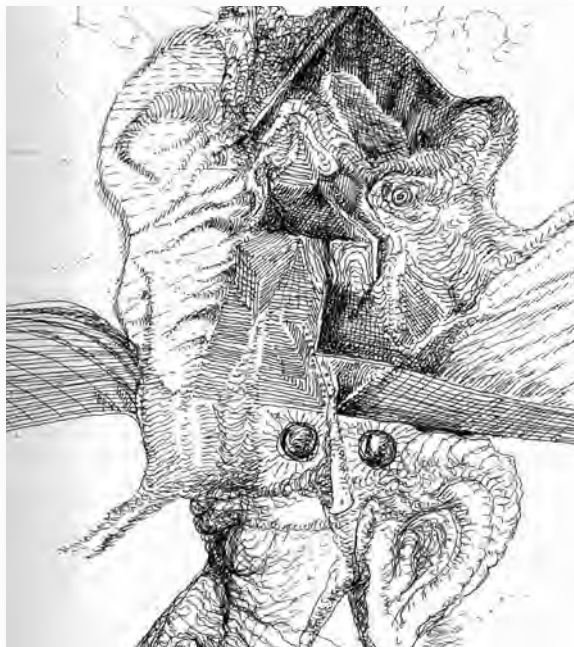
Demersul întreprins de Ion Caraion și de alții pentru a-i reda lui C.T. Lituon un loc de frunte în „generația războiului”, când aceasta – în anii ’70 – revine la suprafață, a putut să pară ca având la bază mai mult un sentimentalism amical-pios, eventual, chiar un reflex imitativ (arhetipul genului mort în plină tinerețe), mai ales că poeziile rămase de la el ar fi fost, „toate”, în număr de 25-30. În realitate, atâtea erau cele presărate prin reviste și ziare, lor adăugându-li-se peste 60 de „inedite”, intrate în sumarul plachetei premiate.

Oricum, semnele talentului deosebit se ivesc chiar în primele încercări, care, superioare neîndoielnic celor iscălite de liceeni, relevă căutarea febrilă a unei formule diferențiate de acelea care se bucură de prestigiu în epocă. *În bejenie*, cu figura întrucâtva exotica a „fetei cu ochi de tătară”, „fugară”, „rătăcită”, ce-și clamează nostalgia „țării sale sărace”, ori, mai mult, *Haiducească*, *Letopiseș* și *Cântec de uncheaș* au ca punct de pornire motive și chiar termeni și expresii din lirica lui Radu Gyr, modificate în-

trucâtva prin introducerea unor sonuri mai dure, cotrușene, în timp ce *Cântec de țăran* reia tema des întâlnită în poezia „gândiriștilor”, a oaspetelui misterios, ce „la chip semăna leit cu icoana de la schit Iisus”, fără fiorul mistic și fără autohtonizarea de acolo.

Prețuirea simplității, a naturii originare transpare mai limpede în *Poemul dimineții*, sub forma îndemnului de a merge „în dimineața crudă ca o poamă pădureață”, răsplata fiind posibilitatea de a surprinde, în „ceasul prior [...] când sângele somnului gâlgăie spre rădăcini”, „duhul rodului plutind peste tăcerea din ogoare”. Un analogon al acestuia îl constituie, în poemul *Vânătoare*, „cerbul minunat”, în fața căruia se găsește eul liric ipostaziat în „vânător impur/ cu privirea țipând în tăișul securii”, dar „cu arcul plesnit în cel mai trist contur”.

De acum înainte, relația cu arhaicul, cu „veacul primar” sau „preistoric”, domină trăirile eului liric, iar expresia lor devine tot mai nonconformistă, refuzând poeticul tradițional, versificarea clasică, limbajul „frumos”, „nobil”, apropiindu-se astfel de pozițiile suprarealiste, fără să li se suprapună total și decis. Pe urmele mai vârstnicilor Emil Botta, Virgil Gheorghiu, Geo Dumitrescu ș.a., ca și congenerii săi, Ion Caraion, Constant Tonegaru, Mihail Crama, Emil Manu, C. Lituon practică acum „depoetizarea”, „prozaizarea” lexicului, prin recursul frecvent la cuvântul tehnic și la clișeele ziaristice, la insolitul asocia-

țiilor, paradoxul, absurditatea intenționată, divagația, delirul aparent, secvența onirică, ironismul. Poetul este vizitat „în fiecare noapte” de „urși seculari”, de „șarpele casei”, de „armăsari sălbatici” și de „clanuri primitive”, ale căror „chiote sălbătice” i „se adapă din sângele răzvrătit”, totul fiind o binecuvântare, dar și o tortură (*Poem*). Regresivitatea induce uneori angoasă, ca în *Toamna*, căci anotimpul silește la o întoarcere în „peșteri abrupte”, unde „nu ne vom mai recunoaște printre oameni cavernicali”. Alteori, vedenia unei „migrațiuni” străvechi, provocate de o catastrofă schimbare de climă, aduce cu ea o exaltare a lumii aurorale și a „oamenilor bruni”, care, ajunși în „țară nouă”, „se vor măsura cu urșii/ pentru peșterile întunecoase” și „vor sfâșia femele blonde”, „care stăpâneau locurile”.

Cu timpul, nostalgia primitivității se aprofundează, corelația sa antitetică cu civilizația căpătând consistență. În *Cercuri*, prezentului i se opune „vremea aceea”, în care „inima îmi atârna alături de astre”, vreme ce-și are simbolul în cerc, în care „Arhimede doarme cu înțelepciunea veacurilor închis”, vizibil și în „mărul care ne-a ajutat să ne îndoin” și în „superioritatea rotundă și grea a femeii la sfârșitul lunii a noua”. Și la fel în *Tatuaj*, unde eul liric se identifică într-un „cavaler al unui ordin lunatic”, a cărui „viață era în deplină concordanță cu natura”, îl el crescând, în timpul nopții, „forța și cruzimea/ oamenilor care au fost șefi de trib”, ori în reveria „veacului preistoric”, când „arătam pârșos, crud, pădureț și grav” și când, ademenit de „vreo femele cu sâni făloși și brațe pline”, simte crescându-i în sânge „nelămurite și prea puțin drept/ Imense păduri de ferigi arborescente”. La polul opus este lumea prezentului, în care „se comemorează amintirea ultimului arbore” și circula „pietoni prea uniformi”, în care însăși iubita, Marguerite, având trupul „conceput cu rigla și compasul”, la vederea arborilor aliniați, în „servi-

ciu comandat”, „bate din palme [...] graseind din buzele prea calme: «O, ce frumos, ce frumos!»”, (*La aniversarea vegetală*).

Reprezentantă a civilizației este și „Domnișoara inginer” (*Studiul la proiectul de poduri*), care privește „aspru” sau „ironic” când i se povestește „despre anotimpurile zvelte din preajma iubitei”, când i se spune că „au înflorit trandafirii nobili din parc” și că pe iubita poetului „în curând o va vesti Îngerul”, dar pe care „nebulia o apucă la al doilea cântat”. Unei omeniri anemiate, exsangue, „unidimensionale”, caracterizate de un „amor sincronizat”, de „costumul negru adus de la călcat” ori de „semafoare”, ritmate de „ceremonialul deschiderii trustului de conserve”, de „progresul industriei de coloranți”, de „reuniuni” și de gânduri „închise într-un cerc”, la „avantajele și dezavantajele societății pe acțiuni” (*Stenografie*), i se opune „vitalitatea veacului acesta primar”, când „se nășteau făpturi noi/ pe care oamenii veacului le atingeau înfloriți cu spaimă”, când „flori nediferențiate/ visau simplu fără petale”, când „parfumul se împlinea în undulații robuste/ Peste frunțile depărtate de moarte/ Depărtate de povara complexă a veacurilor” (*Flori de iarbă*). Uneori, ca în *Despre un trandafir roșu*, nostalgia primitivității („inițierea” sufletului „departe, în preistorie”) se împletește cu evocarea tinereții („Toți eram tineri/ Lângă noi trandafirul roșu al tuturor năzuințelor și disperărilor”) și cu un exotism derutant, ce alătură insolit „fecioarele de la Mănăstirea Croissant”, „oameni în automobile cu număr fals”, „Saurionul rar de Florida”, „Doamna Soam”, „studentul Peguy”, „oamenii din Atlantida”. Poetul se dedă și unor proiecții mitice, unele cu rădăcini în folclorul neoaș (*Cântec de Samodivă*, *Solomona-rul*), altele debușând într-un fantezism cu reflexe ludice, precum *Cântecul bătrânului din Valea Andluss* („Am o broască, o gărlă și câteva pietre:/ Împreună cu oamenii am păduchi și idei [...] Împreună cu Doamna Rozewa am o casă/ Și trei fete, care cândva vor fi trei celebre femei”). Printre ultimele poezii ale volumului figurează câteva care aduc un element mai direct subiectiv, aproape autobiografic. Așa sunt *Poem*, cu un autoportret-confesiune („Eu n-am cântat, eu n-am blestemat pădurea/ Nu mi-am înfipt în pinul tânăr securea/ Nu am azvârlit cu pietre în nicio stea/ Mi-am avut și eu, Dumnezeu, Golgotha mea...”), ori *Inscripție pe herghelie*, în care se reproduc învățăturile tatălui („Fătule, uite acest abecedă, învață caligrafia!”; „Fiul meu, holdele i-au plăcut și lui Dumnezeu/ Ține această broșură, învață Agronomia!”). Se rețin, de asemenea, *Geneza* și *Inscripții din sanatoriu*, ambele trădând meditația asupra versului arghezian – prima trimițând la artele poetice ale maestrului („Poemul l-am făcut după chipul și asemănarea mea/ În ovale și bastoane am sădit unde și unde o stea/ L-am frământat deplin în lut/ Fără de sfârșit, fără de-nceput [...] Ritmic i se prelungea rondul pântec:/ Gândeai că este dans și cântec/ Fiecare zvâcnire cristaliza forme pure./ Peste pământeașca erezii/ Ritma frumusețea dăltuită-n poezie.”), cea de-a doua, la „florile de mucigai” („Buci grase visa/ Un om cu o tuberculoză grea./ Un izvor rece, o pădure rară, un flaut de os/ Delirau buzele acuite pe un chip grațios”). Toate demonstrează că autorul plachetei *Geneza* avea resursele necesare pentru a deveni o figură marcantă a liricii românești de după Cel de-Al Doilea Război Mondial.

¹ Cuprins și în vol. *Pălărierul silabelor*, București, Editura Cartea românească, 1976, p. 128-148.

² În volumul *Eseu despre generația războiului*, București, Editura Cartea românească, 1978, p. 120-128. Tot de el un pasaj în cap. *Revistele de poezie*, din *Literatura română contemporană*. I. *Poezia*, coord. Marin Bucur, București, Editura Academiei RSR, 1980, p. 548-549.

³ În volumul *Opera și destinul scriitorului*, București, Editura Cartea românească, 1972, p. 122-125.

⁴ Leon Baconsky, *C. T. Lituon*, în „Steaua”, nr. 12, decembrie 1979.

⁵ *Geneza*, volum îngrijit și prefăcut de Sever Dascălu, Editura MJM, Craiova, 2003; ed. a II-a, sub titlul *Poezii*, ediție îngrijită de Matilda Dascălu, cuvânt înainte, note, comentarii și epilog de Sever Dascălu, Craiova, Editura Aius, 2014.

⁶ Informațiile biografice au fost aduse de Sever Dascălu în introducerea volumului mai sus citat, p. 5-10.

⁷ Sub numele real.

⁸ Iată portretul celui ce îl vizitează la „Scânteia tineretului” în 1944: „Un băiat subțire, înaltuț, însă bine legat, cu ochi adânci și mișcări volatile, îngândurate ale mâinilor, tresărind la șoapte, dar nu și la înfruntarea vântului, cu care părea mai obișnuit. Sugera muzică și încredere. Muzica venea din noblețea ascultării, încrederea din obișnuință. Din obișnuința de a exulta la statornicia, neduplicitatea, la confluența omului cu uimirea.” (*op. cit.*, p. 128).

Liviu CHISCOP

În întâmpinarea bicentenarului Alecsandri

Să punem capăt unei controversе stupide (I)

Moto: „Amicus Plato, sed magis amica veritas”.
„Mi-e prieten Platon, dar mai prieten mi-e adevărul”. (Aristotel)

Am ezitat îndelung dacă să mă angajez, ori nu, în această polemică pe tema datei de naștere a lui Vasile Alecsandri, riscând astfel să îmi pierd încă un vechi și bun prieten. Chiar am promis în public, la un moment dat, în aprilie 2017, că n-o s-o fac și c-o să accept să sărbătorim bicentenarul nașterii lui Alecsandri la două date diferite: prima oară doar noi, băcăuanii, la 14 iunie 2018 și a doua oară – odată cu întreaga țară – la 21 iulie 2021. Ca să glumim pe seama unui calambur, vom spune că, fiind vorba, desigur, de „acțiuni cu caracter de masă” – cum se spunea cândva – „două mâncări nu strică”, vorba românului... Altfel spus, mai bine să-l sărbătorim pe Alecsandri de două ori, decât niciodată...

Între timp însă, mai ales după „Alecsandri-ada” de la Bacău, din iunie 2017, fiind interpelat, pe această temă, de colegi și de cunoscuți din zonă și din țară, care știu că m-am ocupat de Alecsandri, am înțeles că am obligația morală și profesională să mă implic în această controversă, exprimându-mi punctul de vedere. Ceea ce, iată, și încerc să o fac acum, prin considerațiile ce urmează...

În disprețul documentelor

Cu riscul de a exprima un truism, vom spune că o istorie adevărată, credibilă e doar aceea realizată cu mijloace și metode științifice de cercetare, întemeiate pe acte autentice și pe ceea ce se cheamă „documente pozitive” (adică sigure, adevărate, valoroase – cum ne explică dicționarele). Iar *istoria literaturii*, ca parte componentă, integrantă a istoriei naționale, nu poate face excepție sustrăgându-se adică adevărului axiomatic mai sus enunțat.

Din păcate însă, lucrurile nu stau totdeauna așa. Apar și în acest domeniu veleitari care, din ignoranță, din rea credință, ori din cine știe ce interese pecuniare, ignoră documentele pozitive, susținând aberații de natură a-i deruta pe nespecialiști, creând confuzie în rândul publicului cititor, al consumatorilor de cultură... Este, iată, și cazul unui vechi coleg și colaborator al nostru, cunoscut animator al vieții culturale băcăuane, care, în privința datei de naștere a lui Vasile Alecsandri (și nu numai...) – ignorând absolut toate dicționarele și enciclopediile românești ori străine, precum și biografiile, monografiile ori tratatele de istorie literară – acordă credit doar lui Al. Piru, care susține data de 14 iunie 1818 și nu pe cea „unanim acceptată”, de 21 iulie 1821. De altfel, Ion Dănilă (căci despre el este vorba) însuși mărturisește undeva că, în 1990, a înscris anul 1821, ca an de naștere a poetului, pe placa de marmură instalată pe fațada clădirii din strada G. Apostu, nr. 3

din Bacău – imobil despre care doar el susține, fără a produce nicio dovadă în acest sens, că ar fi aparținut părinților poetului. Dar asta e deja o altă poveste...

În finalul unui recent articol din revista băcăuană *Plumb* – prilejuit de aniversarea centenarului lui Al. Piru și intitulat *Aproape o obsesie – Vasile Alecsandri*, publicistul băcăuan (pe care-l suspectăm aici de invenție retrospectivă) imaginează chiar un reproș ce i-ar fi fost adresat de către universitarul bucureștean, în 1993, privitor la anul (1821) înscris, în 1990, pe menționata placă de marmură. Piru l-ar fi întrebat atunci: „Nu ați citit cartea mea?” (E vorba de *Surăzătorul Alecsandri*, apărută în 1991, în care autorul susține că „bardul de la Mircești” e născut „după mitrică, în 1818”). La care colegul nostru – încercând, ca de obicei, cronologia – răspunde prompt: „Ba da!” (adică citise, în 1990, *Surăzătorul Alecsandri*, apărut în 1991!). Dar – adaugă el imediat

– deși citise cartea, nu putuse accepta anul 1818, deoarece „în conștiința publică, deci și a băcăuanului, era fixat acel an” (1821 – n.L.C.) și, ca loc de naștere, undeva spre „Munții Ocnei”. (*Plumb*, nr. 125, august 2017, p. 10). Condeierul băcăuan comite aici încă o eroare: niciun biograf al poetului n-a pomenit vreodată de „Munții Ocnei”, ci de „Munții Bacăului”, ceea ce e cu totul altceva (v. și G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Ed. „Minerva”, 1982, p. 281). În manualul de geografie pentru clasa a III-a, prin „Munții Bacăului” sunt desemnate dealurile subcarpatice din Culmea Pietricica, străbătută de șoseaua Bacău–Ocnă (prin Mărgineni–Valea Budului –

Scorțeni – Moinești) și de șoseaua Bacău–Onești (prin Măgura–Sănduleni), aceasta din urmă inexistentă în timpul vieții poetului.

V. Alecsandri: „Sunt născut în Bacău, în anul 1821, luna iulie, în timpul revoluției grecești...”

Așadar, Ioan Dănilă procedase corect în 1990, înscriind data de 21 iulie 1821 pe placa de marmură fixată pe imobilul din strada G. Apostu, nr. 3, fiindcă, într-adevăr, data respectivă e – cum bine spunea – „definitiv fixată în conștiința publică”, drept dată de naștere a poetului, și nu de azi-de ieri, ci de mai bine de un veac și jumătate, adică din 1865 când, aflat la Mircești, poetul preciza astfel în niște *Suvenire din viața mea*: „Sunt născut în Bacău, în anul 1821, luna iulie, în timpul revoluției grecești ce au izbucnit mai întâi în Moldova sub comanda prințului Ipsilanti” (cf. V. Alecsandri, *Opere*. Vol. IV, Chișinău, 1990, p. 690). Că ziua de 21 iulie 1821 e definitiv fixată în mentalul colectiv drept dată de naștere a celui mai mare romantic al nostru o confirmă și faptul că, la 21 iulie 1921, aniversarea centenarului nașterii sale a fost celebrată în toate școlile de pe cuprinsul României Mari, al țării de curând reîntregite! De altfel, vreme de 126 de ani,

din 1865 până în 1991, când apare *Surăzătorul Alecsandri*, absolut toți biografuli poetului susținuseră că acesta s-a născut la 21 iulie 1821. Iar cel dintâi și cel mai credibil dintre biografuli lui Alecsandri e – cum am văzut – Alecsandri însuși, care n-a afirmat niciodată că s-ar fi născut în 1818! Întotdeauna a spus că e născut în iulie 1821, cu o singură excepție: la 27 octombrie 1835, când s-a înscris pentru susținerea bacalaureatului la Sorbona din Paris. Fiindcă trebuia să aibă cel puțin 16 ani împliniți, a fost nevoit să mintă, declarând că e născut la 14 iunie 1819!

Un fals act de naștere: „mărturia de mitrică”

Preluase ziua și luna – 14 iunie – dintr-un fals act de naștere, o „mărturie de mitrică”, pe care i-o trimise atunci tatăl său, vornicul Alecsandri, prin Furnaraki (un grec din Bacău care se ocupa de copiii boierilor moldoveni trimiși la studii în Franța). Știind bine – din relatările părinților săi – că venise pe lume în iulie 1821, în timpul „revoluției grecești” conduse de Ipsilanti, viitorul poet nu va face uz de „mărturia de mitrică”, înțelegând că e vorba de un act fals, confecționat *ad-hoc*, pentru a-i permite să se înscrie la bacalaureat. Cu siguranță, l-a și distrus apoi, căci originalul nu s-a mai păstrat nicăieri. Există doar o copie (provenită de la Mitropolie) la Arhivele Statului din Iași, descoperită și publicată de arhivistul Gh. Ungureanu în 1943. Dovada peremptorie a falsului comis atunci, în iulie 1835, o constituie faptul că – printr-o fericită întâmplare – anexată „mărturiei de mitrică” s-a păstrat încă o foaie (arhivistul Ungureanu îi spune „ciornă”), un veritabil *corp delict*, i-aș zice eu, ce conține „corespondența” dintre tatăl poetului și funcționarul Mitropoliei, prin care cei doi pun la cale elaborarea actului, convenind asupra conținutului acestuia! (v. și Liviu Chiscop, *Un fals act de naștere: „Mărturia de mitrică”*, în *Convorbiri literare*, 150, nr. 7, iulie 2016, p. 62-66). Cât se poate de semnificativă și relevantă întru susținerea falsității „mărturiei de mitrică” ni se pare a fi și poziția adoptată de G. Călinescu vizavi de documentul în discuție: deși a cunoscut articolul lui Gh. Ungureanu din *Cetatea Moldovei* (Iași, 1943), înțelegând că e vorba de un fals, îl ignoră, mărginindu-se a-l cita doar la *Bibliografie* în „ediția nouă revăzută de autor”, cu „text stabilit de Al. Piru”, a monumentalei sale *Istorie a literaturii române de la origini până în prezent* (Ed. „Minerva”, 1982, p. 994), menționând, în mod firesc, data de 21 iulie 1821 ca data de naștere a lui Alecsandri, întrucât aceasta era cea înscrisă în *actul de naștere* al poetului...

În articolul din *Plumb* la care ne raportăm aici, I. Dănilă, tot fabulând și fantazând, mereu în disprețul istoriei literare ca știință, își închipuie la un moment dat că Al. Piru, dacă ar fi trăit și ar fi participat la mascarada „Alecsandriada” (Bacău, 7-10 iunie 2017), „s-ar fi bucurat”... În ce mă privește, sunt sigur că bucuria i-ar fi fost de scurtă durată. Căci, după cum l-am cunoscut (și sunt, dintre băcăuanii de azi, cel care l-a cunoscut cel mai îndeaproape) Al. Piru ar fi procedat precum odinioară Socrate (v. Platon, *Phaedon*, 91 c), cerând interlocutorilor să-și exprime părerile deschis, fără a se jena de el. N-aș fi ezitat nici o clipă a-i urma îndemnul, spunându-i următoarele:

~ În vremea nașterii lui Alecsandri nu se știa de „mitrică” în Țările Române. „Mitrica” era un registru introdus de Regulamentul Organic, începând din 1832, în care preoții consemnau nașterile, căsătoriile și decesele. Așa încât, chiar de-ar fi existat în vremea aceea, registrul respectiv s-ar fi aflat la Biserica Precista sau la Arhivele Statului Bacău, și nu la Mitropolia din Iași!

~ Registre de mitrică au existat la parohii doar până în 1865, când Al. I. Cuza transferă primăriilor obligativitatea întocmirii și păstrării documentelor de stare civilă. (De pildă, în cazurile lui Creangă și Eminescu, născuți în intervalul 1832-1865, datele înscrise în mitrică au putut fi echivalente unui act de naștere, ceea ce s-a și acceptat.)

Continuare în numărul viitor

Raluca SOFIAN-OLTEANU

O privire asupra intimității

Titlul și afișul negru se completeau într-atât de tentant, încât n-am rezistat ispitei de a intra. Cu atât mai mult cu cât ocolisem zona de prea mult timp, deja, nu în virtutea vreunui mai vechi resentiment încercat, ci a spațiului în sine, pe care, în cazul *Galeriilor Tonitza* mi-e greu să-l etichetez drept ofertant. Privind, desigur, strict din prisma dimensiunilor care-ți induc subit senzația de experiment claustrofobic în derulaj și nu a evenimentelor expoziționale de excepție, care nu odată s-au, aici, intersectat.

De fapt, de ce n-aș fi complet sinceră? ar fi fost la mijloc ceva. Locul îmi rămăsese în memorie neobișnuit de puternic înfierat cu amprenta „Erotica”. Da, binescutul Salon Național de Arte Vizuale ajuns la a nu știu câta ediție deja, și care are, să-i spunem, *incomodul* obicei de a acapara, într-un aplomb simultan, întregul centru vechi ieșean. Recunosc dechis că evenimentul nu mi-e foarte drag. În linii mari pentru că a, între timp, deviat, transformându-se dintr-un eufemism mai mult sau mai puțin flamboiant, în care subtilitatea (încă) persistă în cu totul...altceva. Pași altfel previzibili cumva, pentru că, deși cu priză la public și foarte fecund, nici măcar domeniul ăsta nu e, la urma-urmei, vreun sac fără fund, astfel încât ești legitim încurajat, ca de dragul lui „a ațâța”, să elasticizezi nepermis granița. Firește, nu toți expozanții înscriși la „Erotica” o fac, dar excepțiile sunt arhi-suficiente să te întrebi dacă titlul n-ar merita reactualizat.

Iată de ce îmbiată să arunc „O privire asupra intimității” rememoram ingrat, în centrifuga inerției, proiectul mai sus menționat. Nebănuite sunt însă căile trecerii unui prag! Pe cel de la Tonitza îl treci garantat, într-un vârtej de sensuri provocat, odată ce stai facil familiarizat în fața lucrărilor semnate de ieșeanul **George Cernat**. Bruce, spațiul nu m-a deranjat, ba dimpotrivă părea, ca niciodată înainte, perfect adecvat. Era cel mai natural aliat, potențând intim *fațetele intimității* trecute pe afiș și spre care artistul plonja în căutarea unui compromis. Simplu, direct, printr-o suită de portrete al căror studiu n-ai fi bănuț că te poate într-atât emoționa. Chipurile propuse și atitudinea, o privire, postura, un fond aparte fructificat sunt toate pretexte în acest caz. E drept, pretexte cu detaliu perfect armonizat, dar totuși borne de direcție ce reușesc să arunce alonja unui răspuns căutat.

E genul de expoziție în care te trezești intrigat, nu atât de perspectiva ta, ci de îngustimea ei, mai exact. Ți se dezvăluie un anume automatism în al cărui angrenaj ai fost, fără îndoială, atras, imobilizat fără să te fi simțit, paradoxal, deloc manipulat și condus spre o serie de prestabilite conexiuni etalon. Și nu dintre cele predicabile la amvon.

Cuvântul ăsta „intimitate” tinde, în primă instanță, pe bună dreptate!, să-ți pară aproape demodat, ciudat prin însăși sonoritatea sa, în contextul unei atât de abile și perfect sustenabile interfețe moderne și mondene, prin care atitudinile odată tabu s-au reglementat. Ne trăim viața uneori la întâmplare și de cele mai multe ori la vedere. O ofertă regulat pe diverse rețele de socializare, o lansăm în virtual, așteptând cu freneză, un feedback întârziat, musai pozitiv, nu musai și manierat, menit să (ne) aprobe/certifice următorul pas. Faptul că cel mai adesea mesajele se adresează unui personaj colectiv, nu unui destinatar clar, ba mai mult, mesajul în sine e doar ambalaj, face ca ideea de intimitate să sune circumstanțial-hilar. E ca și când ai orbecăi angoasat prin culisele unei camere obscure fără a reuși să scoți la

lumină altceva decât conceptul sinonimizat. Adică cel vecin cu sexualitatea și alte raporturi cu acord mutual. Interesant e că nu găsești episodul acesta frustrant atâta vreme cât n-ai avut nici răgazul, nici dorința și la o adică nici motivația de a reanaliza universul plin de emoții încețoșate pe care *intimitatea* l-ar putea contextualiza.

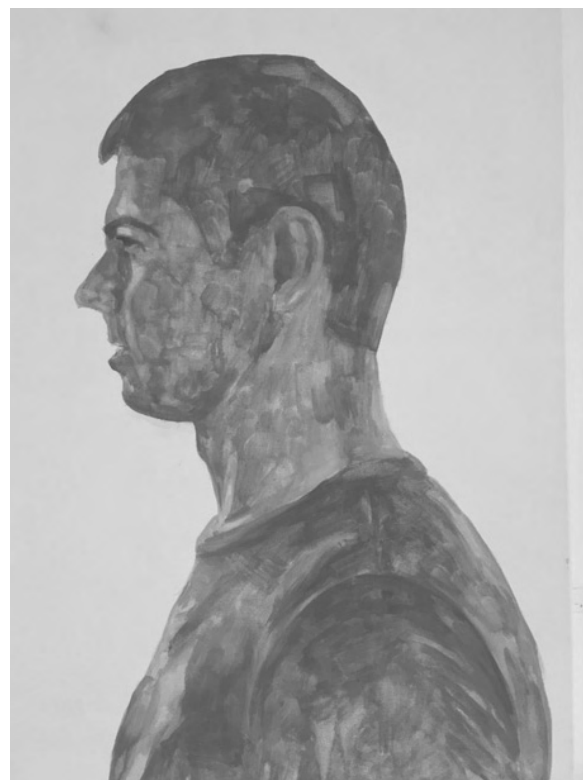
George Cernat alege să urce pe simeze asta. Dacă-ți închipui că viziunile lui reinventează lumea, ei bine nu o fac. Dar, îți dau șansa, tocmai prin firescul lor dezarmant, de-a recupera câte ceva din ce ai ales să abandonezi deja. Sunt o listă potențială. Una vădit personalizată dar lăsată deschisă, astfel încât orice privitor, în calitate de fost cunoscător, mai mult sau mai puțin încercat să se simtă binevenit și captivat în/ de acest exercițiu inopinant. Concret poți estima pe cine sau ce ai alinia în intenția de a retrasa acel spațiu individual ai cărui pereți de cristal par a se fi teribil fragilizat. Teoretic, în timp ce în plan fizic intimitatea ține de oarece magnetism, tandrețe și confort, la nivel spiritual ea empatizează clar cu ideea de miez (intimus, nu asta înseamnă de fapt?), de preaplin, de consistență. Cert e că în ambele faze „embrionare” e necesară o secvență generoasă de acomodare. Trecând la capitolul mult mai accesibilelor studii de caz în lucrările lui George Cernat acest concept îndelung sabotat face pirote între postura de legătură, liant și stare.

Chipul unei bătrâne, având pe fundal un covor țesut după tipic tradițional, e ambivalent structurat. Te poți lega o dată de intimitatea spațiului geografic, a pământului natal, reverberat prin acuratețea rădăcinilor crescute emoțional sau de cel familial, în care măsura lucrurilor e alta iar ego-ul, eliberat de măști convenționale, împăcat. E spațiul în care promisiunea libertății e perfect plauzibilă la un moment dat și-n care ești „cu ani lumină” mai aproape, de tine, cel adevărat.

Intimă e legătura dintre mamă și fătul ce crește în ea. E miracolul începutului. Al pomului cu rod. O într-atât de profundă compatibilitate și complicitate cum numai ea, Divinitatea, ar fi putut crea. Credința în sine, și cum alegi să se manifeste, se numără printre cele mai intime stări/ interpretări. Rugăciunea e poate cel mai intim lăuntric gest sau act meditativ pe care-l poți lansa și mi-e greu să cred că ea, se poate fericit negocia sau intermedia. Nu există inimi goale, există doar uși cu lacăte temporare. Conștientizând că purtăm fiecare, asemeni fecioarelor biblice, o candelă a sa, stingerile nu vor fi nicicând într-atât de definitive. Oricât de anxioasă, întunecată și grea îți poate părea o cădere sau alta părea, oricât te-ar acapara, să reaprînzi flacara e una dintre abilitățile ce ți s-au deja încredințat.

Apoi, copilul și curiozitatea sa. Descoperirea firelor lumii și a tiparului propriu după care poate fi cucerită ea, e o filă nedesprinsă din cotorul intimității și ea. La fel introspecția, meditația, profilul schițat. Sau

un autoportret în cazul artistului ieșean. Să-ți creionezi propriile linii, propriile stări, implică traversarea un proces autoanalitic constant. E ca-n paginile unui jurnal. O formă de căutare a sinelui care nu te poate lăsa complet dezarmat.

Totuși, „O altfel de intimitate” rămâne imaginea care a reușit să mă captiveze franc, supunându-mă unui joc de du-te vino, repetitiv și unidirecțional înspre și dinspre acel fragment de perete ce o găzduia. O siluetă tânără privită din spate. Îți poți închipui orice. Un punct final, deci o posibilă plecare. Un moment de respiro. Un ceas de așteptare. În orice caz, în absența chipului ce-ar fi putut să-ți decodifice o stare, singura viabilă rămâne realitatea singurătății devoalate. Nu și în sensul de însingurare, pentru că prezența feminină are darul de-a-ți transmite cumva, calm și serenitate. *Într-o rochie delicat înflorată nu-i loc de încrâncenare*, îți spui zâmbind, renunțând la a mai căuta certitudini triviale.

Cheia imaginii stă tocmai în această aură a solitudinii de care am ales să fugim cu înverșunare. Pentru că am categorisit-o deja drept una puternic dăunătoare. Formă vie a lipsei de succes, de popularitate, de *tine* lipsă din toate. În realitate jucăm atât de mult în deplasare, după indicații regizorale aleatoare, încât să rămâi intim cu tine însuși pare o frivolitate ieșită din tipare.

Cel puțin, câteodată, să tragi obloanele, să te sus-tragi lumii în propriul budoir sentimental, se poate dovedi o binecuvântare. Singurătatea ca alegere e în sine o binecuvântare. Pentru că, oricât ne-am ascunde în spatele sintagmei de ființe sociale, avem nevoie de execuțiile acestea de regăsire, repliere și evadare. Pot fi da, intimidante, dar cu atât mai tentante. Canoane de intimitate.

Maria BILAȘEVSKI

Bienala Internațională de Pictură, Chișinău-Iași, 2017

Rolul bienalelor în arta contemporană ca platforme ce promovează diversitatea, libertatea, experimentul este bine știut. Dar Bienala Internațională de Pictură ce a avut loc la Muzeul Național de Artă Chișinău în luna mai a acestui an și în iulie la Muzeul de Artă Iași și-a probat calitatea prin perpetuarea unui discurs artistic, pe alocuri riscant, dar care se așează fără îndoială într-un cadru aparte, ce nu poate fi inclus într-un tipar specific spațiului Est-European. La Iași, evenimentul a fost curat de directorul Muzeului Național de Artă din Chișinău, Tudor Zbârnea și de Valentina Druțu, directorul Muzeului de Artă din cadrul Complexului Muzeal Național "Moldova" Iași. Grație exigenței organizatorilor, Bienala a reunit perspectivele autonome a unei suite de artiști renumiți din totalul de peste 24 de țări participante.

Câștigătorii acestei ediții au fost acei plasticieni care au adus propriul răspuns autentic în fața provocărilor contemporane, fără a se îndepărta de crezul artistic din dorința de a se alinia unui trend.

Lucrarea câștigătorului marelui premiu, Igor Svernei din Republica Moldova, este dovada vie a unui proces de documentare ce se îndepărtează de dogmatismul pictural, mergând pe direcția înregistrării istoriei și memoriei personale sub o formă plas-

tică. Mai exact, este vorba de supradi-mensionarea unui element definitoriu al existenței umane, amprenta unui deget

apartinându-i criticului și istoricului de artă Tudor Braga. Pornind de la modelul original, amprente înțipărite pe o foaie, artistul se folosește de penel cu delicatețe, suplețe, prin suprapuneri

unduitoare, într-o cromatică simplă dar cu o încărcătură duioasă și răscolitoare. Prin sinceritatea demersului pictural, artistul nu s-a lăsat sedus de promisiunile efemere ale artei la modă, lucrarea sa fiind o considerație asupra statorniciei omului și un pretext pentru a începe scrierea primei file dintr-o istorie a valorii ce-i aparține întru totul.

Într-o altă cheie, Angnieszka Zawiza din Polonia, câștigătoarea premiului I, pare a construi prin tușele abstracte, spontane, întinse cu generozitate prin stropire ori prin densități ferme, prin verdele inspirat de natura aflată în refacere ori facere, imediat după o dezlănțuire divină, o lume care alunecă ca pe un tobogan, pornind de la jocul de cuvinte din titlul *The Slide*. Oglindirea pe suprafața apei a cerului vegetal, scara ca element al ascensiunii ce rămâne neclintită, lipsa prezenței umane, toate sugerează re-instituirea în forță a suveranității naturii și inutilitatea intervenției de orice fel în noua rânduire.

Andreea Albani, o tânără artistă din România, câștigătoarea premiului al II-lea, propune un tip nou de peisaj, o viziune macro filtrată prin propriul hublou, demonstrând o atenție meticuloasă la acele detalii prin care s-ar putea discerne un crâmpei din viața de pe Terra. Semnele și traseele grafice,

simplificarea structurilor prin gesturi blânde, sugestiile vegetale, fac ca pictura artistei să reazeze genul peisajului pe noi coordonate.

Remarcându-se printr-o amplă expoziție personală la Centrul Expozițional „Constantin Brâncuși”, artista Gabriela Culic este câștigătoarea premiului Muzeului de Artă al Moldovei. Artista îmbină delicatețea cu agresivitatea printr-un gestualism energic cărui i se juxtapune un expresionism liric. Elementelor înaripate, ce planează pe suprafețe extinse, artista le suprapune poezie, sau versuri precum cele din Bob Dylan – *Blowing in the Wind*, construind o compoziție dinamică pe mai multe planuri, în care impulsul primar transmite trăirile interioare ale artistei.

Prezența în cadrul BIP a unor artiști români consacrați: Sorin Ilfoveanu, Ștefan Câlția, Corneliu Vasilescu, Atena Elena Simionescu, Gheorghe Lungu, Gheorghe Anghel, Viorel Mărginean, Silvia Radu, Horea Paștina, Tudor Zbârnea, Constantin Flondor, Petru Lucaci, Marin Gherasim, Vasile Tolan, Nicole Callebaut, Gheorghe Lungu, dar și a unor tineri plasticieni precum Sarah Daria Muscalu ori Constantin Rusu a asigurat un cadru coerent în care născătorul comun a fost verticalitatea și calitatea.

Salutare sunt itinerarea expoziției BIP în România și colaborarea fructuoasă cu Muzeul de Artă din Iași, dar mai ales efortul directorului Tudor Zbârnea ce a făcut din acest eveniment un simbol al unei demnități artistice ce rezistă în fața obstacolelor politice și a orgoliilor tranzitorii.

Ioan RĂDUCEA

Primul Lustru

Amenajate sub nivelul străzii, în Pasajul Sfânta Vineri, din apropierea Halei Centrale, Galeriile de Artă ale Municipiului Iași dispun de un spațiu generos, încă ignorat de mulți dintre ieșeni și deosebit de relevant prin trecutul său. Parte integrantă a unui sit arheologic, redescoperit cu ocazia lucrărilor edilitare din ultima vreme și parțial reconstituit, Galeriile au sărbătorit cinci ani de activitate printr-o retrospectivă *Expoziție aniversară* care a reunit, în perioada 13-30 octombrie 2017, lucrări de sculptură, grafică, tapiserie și pictură (în special), expuse anterior.

Încă mai generos decât spațiul care le-a găzduit se dovedește a fi, așa cum a relevat prof. univ. dr. Gheorghe Macarie, care a vernisat expoziția, principiul manifestărilor de aici, anume utilizarea, după o prealabilă programare, a sălii, în schimbul cedării către municipalitate a uneia dintre lucrările expuse, în vederea deschiderii, la Iași, a unui muzeu de artă contemporană, de referință pentru întreaga țară. Așadar, o țintă cu bătaie lungă, pentru atingerea căreia autoritățile locale par să lucreze coordonat, de vreme ce, prin grija custodelui galeriei, pictorul Eugen Mircea, au invitat, pe parcursul celor cinci ani, artiști din fiecare filială a Uniunii Artiștilor Plastici precum și din străinătate și au deschis, încă mai recent, Muzeul

Municipiului Iași (în Palatul Burchi-Zmeu din apropierea Bisericii Zlataust și a Casei Otilia Cazimir – facem această precizare pentru ieșenii care încă nu cunosc locul), care deja servește ca spațiu expozițional și ar putea adăposti, în scurtă vreme, preconizata instituție.

Îngrijit de dr. Vlad Bejan și prefăcut de Eugen Mircea, cu un Cuvânt înainte al primarului Iașului, Mihai Chirica, catalogul expoziției (intitulat, cam pompos, *Album aniversar*) se va constitui, peste ani, într-o importantă referință bibliografică. Pe lângă lucrările reproduse, cele 90 de pagini în format pătratic (design și foto: Bogdan Panțir) cuprind repere ale vieții și operei plasticienilor, imagini de la vernisaje, afișele utilizate pentru ele precum și, foarte interesant, facsimile ale unor rînduri de început de drum, inclusiv unele semnate de Dan Hăulică, în calitatea sa de președinte de onoare al Asociației Internaționale a Criticilor de Artă. De altfel și la vernisaj vorbitorii, printre care s-au numărat Felix Aftene, președinte al Filialei Iași a UAP, Virgil Băbîi, de la Direcția județeană de cultură și arheologul Bobi Apăvăloaie, au subliniat importanța conștientizării tradiției culturale ieșene, ca o condiție a calității manifestărilor artistice din viitor – intervenția celui din urmă, doctă și agreabilă, sprijinită pe hărți și relevée consultabile

în sală, transformându-se într-un călduros apel pentru înțelegerea trecutului medieval al orașului.

În organizarea spațiului expozițional, suficient de variată (simează lineară, șevalet, postament pentru lucrările tridimensionale) s-a optat pentru o combinație între criteriul tematic, cel istoric (artiștii care au expus împreună, precum Costache și Gabriela Agafiței, Cela și Costin Neamțu, Eugen și Codrin Mircea aflându-se și de această dată alături) și cel valoric. Între multele lucrări, păstrate în rama lor originală (de unde un plus de pitoresc al întregului), au fost relevate îndeosebi picturile maestrului Dan Hatmanu, decan al artiștilor ieșeni, mai ales că ele au făcut parte din expoziția inaugurală a galeriei (octombrie 2012), precum și, așezată în locul cel mai vizibil, tapiseria semnată Cela Neamțu, una dintre cele mai recunoscute arte ale genului, în întreaga lume.

Petrecut în prezența unui public numeros și participativ, acest prim moment de bilanț al noilor Galerii ieșene se constituie într-o dovadă că, în situația în care există spirit de organizare și dăruire – inclusiv din partea creatorilor, ale căror donații nu sînt totdeauna cele mai reprezentative pentru nivelul lor – inițiativa publică, bine coordonată, se poate propune ca factor decisiv pentru un așteptat reviriment artistic ieșean.

Alexandru-Radu PETRESCU

Acta est fabula, plaudite!

Don Giovanni la Opera Națională Română

Întrucât *Fama nihil est celerius* (Nimic nu este mai iute ca zvonul), premiera bucureșteană a operei *Don Giovanni* de Mozart în regia lui Andrei Șerban, suscitase, dacă nu polemici cel puțin controversă, atât în interiorul comunității muzicale cât și a celei teatrale. Opiniile *pro* și *contra* se revărsau într-un tsunami care mai degrăbă era creatorul unei confuzii generale, demonstrând că percepția și receptarea unui act artistic sunt acțiuni diferite, conjuncturale și chiar... personale. Cum îmi refuz, constant, dreptul de a viziona prima reprezentație a oricărei noi montări – ferindu-mă astfel, atât de influențele „mute” (dar prezente în unele priviri) de tipul ... *Ce e asta?*, cât și de extazul flamboiant, mai mult sau mai puțin formal, de dinaintea încheierii ultimului sunet sau al întregului gând regizoral – am pornit în călătoria (re)întâlnirii cu Andrei Șerban în Templul mozartian, unul oficiind Taina, celălalt urmând a se lăsa cuprins de Misterele astrale ale creației. Pentru cititorul căruia cuvintele: *templu*, *taină*, *mister* ar părea forțate, ele descriu întocmai pasiunile oarbe de care mă lăsasem furat *avant la lettre*, dar care aveau nevoie de o rezolvare ce nu putea veni decât fiind *atunci* și *acolo*, împreună.

Mitul lui Don Giovanni fiind cunoscut – revizitățile lărgind și „colorând” spectrul interpretativ (de la maniere tradiționaliste la cele mai nonconformiste) – capătă amprenta Șerban dezvăluindu-ne o perspectivă stilizată asupra modernității, eliberându-ne de raportarea la „spațiul înconjurător”, marșând pe interioritatea individului, declanșatoare a reperelor recognoscibile. Deși nu nouă, viziunea regizorului se îndepărtează stilistic de controversata montare a lui Peter Sellars de la sfârșitul anilor '80 (producția de la *Pepsico Summerfare Festival*), conducând subtil spectatorul printre intențiile de construcție a tensiunilor dramatice.

Spațiul scenic irumpe vertical permițând spectatorului o permanentă dublă „lectură”; una referindu-se la josnicia, meschinăria și... slăbiciunea umană, cealaltă raportată la generozitatea, ordinea și forța simplității. Panourile mobile care compun spațiul scenografic, culorate divers și într-o arhitectură proprie fiecărei scene în parte, își găsesc justificare în contextul propunerii de esențializare a libertății personajelor de a-și „conduce” propriul destin. Spectacolul este construit atât pe orizontală cât și pe verticală, acțiunilor care „compun povestea” fiindu-le rezervată prima dimensiune, pur umană. Cea de a doua axă propune metaforic drumul sinuos al căutării de sine, prin sugestia scării interioare, al cărui terminus nu este permis a ne fi

dezvăluit, dar care conduce către posibilitatea privirii introspective asupra opțiunilor (prin decuparea unei ferestre simbolice în unul dintre panouri). Inclusiv construcția „în trepte” a scenei finale (cimitirul) propune verticala, sugerând virtualitatea plasării fiecăruia dintre noi într-un plan superior sau inferior, în funcție de propriile decizii.

Reactualizarea operei mozartiene (scrisă în 1787 pe libretul lui Lorenzo Da Ponte) pe coordonatele facilitării unor raportări asupra realității imediate, deja nu mai constituie o noutate în regia modernă (stilistic, am putea spune că modalitatea devine chiar redundantă), în schimb, regizorul Andrei Șerban aduce câteva noutăți care facilitează, atât interpreților cât și publicului, receptarea unor „fapte despre care doar se spune”, de exemplu aducerea în scenă a cuceririlor fantelui – de la minore la văduve, de la liceene la călugărițe, femei stilate sau mai ușoare, „de casă” sau libertine, părăsite sau adultere. Rezolvarea taie imaginativul privitorului dar potențează diversitatea „victimelor” jefite în numele lui Eros. Deși justificată ca intenție regizorală, descrierea femeilor „subjugate” de către Don Giovanni (Arie Leporello) îi plasează în același spațiu/loc pe Donna Elvira și pe conte, cea dintâi privind, fără a reacționa, asaltul irezistibilului cuceritor asupra femeilor. Probabil ilogical situației se datorează unei poziționări incerte a luminii care să separe evident cele două planuri, cel real și cel mental/imaginativ.

Una dintre cele mai frecvente critici aduse montării bucureștene a privit tendința de a „vulgariza” personajele, multe dintre reacțiile și comportamentele acestora fiind considerate în afara tiparelor (pudibonde) tradiționale. Deși (fox

populi!!!) mă așteptam la exagerări șocante care să excedă limitele impuse de construcția sonoră, șoc specific montărilor lui Andrei Șerban, viziunea regizorală a condus la o conturare logică și pertinentă în conturarea personajelor, atitudinile licențioase fiind justificate și ancorate în tipare a căror specificitate definesc societatea contemporană. Dacă acestea rămân

doar la stadiul de **sugestie teatrală** dozată contextual este doar o problemă personală de receptare a actului artistic și ține de capacitatea fiecăruia de a se detașa de „știutul cunoscut” și de a face posibilă înțelegerea propunerii regizorale. Întrădevăr, regizorul propune o lume aflată în declin moral, perversitatea devenind subterfugiu al supraviețuirii, imoralitatea, agresivitatea și răzbunarea fiind doar fațete individuale născute din dorința ieșirii din anonim.

Am avut bucuria de a descoperi că regizorul Andrei Șerban a păstrat aproape intactă partitura mozartiană, singurele mici modificări constituind, probabil, un experiment-școală. Mergând pe principiul *si canta come si parla* (se cântă cum se vorbește) regizorul a impus interpreților ca o parte din primul recitativ al operei să fie abordat ca text dramatic (vorbit), „insinuarea” construcției muzicale mozartiene petrecându-se simplu, natural. Această propunere a adus un imens beneficiu, pe tot parcursul operei, în favoarea conducerii dialogurilor dintre personaje, al „ruperii” ritmurilor dramatice, al diversificării textelor și subtextelor conținute în partitură. Această abordare poate constitui un experiment-școală, păstrarea principiului și a modalității de asumare a recitativelor putând facilita receptarea, de către public, și a altor partituri muzicale similare.

Spectacolul din data de 14 octombrie 2017 a „scos la rampă” o distribuție omogenă care a etalat, atât tehnic-vocal cât și actoricește, disponibilitatea de ancorare în viziunea regizorală, bucuria „jocului scenic” fiind prezentă de la prima apariție a fiecăruia personaj până la lăsarea cortinei.

Adrian Mărcan (Don Giovanni) și-a asumat rolul de cuceritor, diversificându-și „asalturile” în funcție de victima asupra căreia își proiecta erotismul, egocentrismul personajului concretizat magnetizând și polarizând, în același timp, ritmurile personale ale celor din jur. Lipsa de scrupule în atingerea țelului propus precum și fuga de responsabilitate a propriilor fapte fac din fantele Don Giovanni, în creația lui Adrian Mărcan, un teribilist al zilelor noastre, supus plăcerilor facile, chiar meschine, și care, chiar în fața implacabilei judecăți finale, nu are capacitatea de a-și recunoaște erorile și iraționalul. Experiența, talentul și intuiția muzicală ce îl caracterizează, dublate de o dezinvoltură scenică de invidiat, i-au permis interpretului jonglarea printre intențiile teatrale, maturitatea vocală favorizând etalarea caleidoscopică a paletelor interpretative. Surprinzător micul decalaj dintre interpret și orchestră (Aria *Fin ch'an dal vino*), eveniment accidental, neobișnuit interpretului, exagerarea de moment a jocului actoricesc punându-i la incercare respirația.

Bianca Mărghean (Donna Anna) ne propune pentru rolul abordat o manieră mai nonconformistă, propunerea regizorului proiectând acestui personaj tendința actuală de expunere în me-

diile de socializare, starul a cărei viață personală este prezentă în media și de care depinde promovarea în prime-time a vedetei, făcând deliciul curiozității publicului. O propunere destul de riscantă, dar pe care Bianca Mărghean o dozează suficient de bine pentru a ne sugera că Donna Anna deține controlul, separând lucid suferința personală în raport cu ce TREBUIE să apară în presă, necontând caracterul imoral al propriilor acțiuni. Antonela Bărnat (Donna Elvira), rămâne ancorată în sistemul lumii create de Andrei Șerban, pendulând indecis între cele două dominante care o macină: frustrarea datorată trădării (ce naște nevoia de răzbunare) și dorința împăcării și a reconstruirii relației cu Don Giovanni. Tandemul celor două se realizează tocmai prin prisma elementului comun care le animă, chiar dacă din cauze sensibil diferite: RĂZBUNAREA, ambele uzând de instrumentul pe care îl au la îndemână, mafiotul/interlopul Don Ottavio, logodnicul Donnei Anna, interpretat de Andrei Lazăr, personaj multifățetat în viziunea regizorală și realizat ca atare, vocal și scenic.

O voce calitativă, remarcabilă este cea a lui Cătălin Țoropoc (Leporello), un timbru cald, generos și bogat în armonice, o alonjă vocală condusă cu abilitate precum și un foarte bun control asupra construcțiilor frazelor muzicale; o prezență discretă, dar nu insignifiantă, conturând un personaj responsabil, rațional, stabil, îndepărtându-se de caracteristicile buffe care se atribuie de obicei acestui rol. La fel de calitativ din punct de vedere vocal s-a prezentat și Marius Boloș (Comandorul) care, deși nu beneficia de o mișcare scenică ofertantă, ancorată în dinamica întregii construcții teatrale, și-a conturat statuar personajul, evidențiind cu substanță „lumea de dincolo”.

În rolul Zerlinei am revăzut-o pe Maria Jinga, o prezență energetică, propunând un personaj care își dorește să parvină social, suficient de parșivă ca să accepte inclusiv o aventură amoroasă cu cel care îi poate servi interesul, capacitatea disimulatorie fiindu-i un atu important în controlul situațiilor. Ca de obicei, m-am bucurat să reascult vocea sa omogenă în toate registrele, adaptarea imaginii vocale urmând dezvoltarea intențiilor personajului, naturalețea cu care navighează printre sensurile muzical-teatrale justificând dorința lui Don Giovanni de a o „poseda”. Logodnicul acesteia, Masetto, interpretat de Daniel Filipescu, s-a conturat ca un personaj aproape copilăresc, manevrabil, cu o ușoară doză de ingenuitate, justificând astfel trădarea Zerlinei.

Un alt palier asupra căruia regizorul Andrei Șerban s-a aplecat, experimentând, este cel al eclerajului. Din nefericire pentru întregul concept al spectacolului, există câteva momente în care luminile nu servesc ideea regizorală, rămânându-ne nouă, publicului, doar să raționăm la aceasta, fără a avea putința de a ne lăsa furați de imaginea scenică (separări de planuri, schimbări de intenție regizorală). Un alt aspect nefavorabil montării îl reprezintă prezența în scenă, necesară de altfel, a câtorva membri ai orchestrei, „însoțiți” de pupitrele pe care și-au pus partiturile. Ar fi fost interesant dacă fiecare și-ar fi memorat partitura, putând astfel face parte integrantă din spectacol. De exemplu în scena finală, cea de la cimitir, prezența lor rupe spectatorul de „povestea de pe scenă”, forțându-ne să ne aducem aminte că, de fapt, ne aflăm în sala de spectacol, nu că suntem părtași celei de pe scenă. Sunt convins că nu aceasta a fost intenția regizorală dar, la fel de probabil, condițiile financiare nu au permis să li se confecționeze costume pentru a rezona cu gândul regizoral.

Dincolo de micile scăpări, pe care le putem surmonta cu ușurință, spectacolul este unul de substanță, are rezolvări inedite, beneficiază de o susținere orchestrală care servește partitura mozartiană, însoțește totodată viziunea regizorală, bagheta dirijorală a lui Ciprian Teodorășcu propunând și controlând eficient întreg spectrul de creație sonoră.

Un spectacol ce merită și trebuie văzut, întâlnirea cu regizorul Andrei Șerban și al său *Don Giovanni* putând fi un exercițiu de introspecție personală.

Acta est fabula, plaudite!

(Piesa s-a sfârșit, aplaudați!)

Constantin PRICOP

Anul Maiorescu

Se încheie anul Maiorescu. În „Expres cultural” au apărut, la fel ca în multe reviste de cultura din România, câteva articole consacrate personalității acestuia. Dacă vrem să ne lăudăm cu interesul pe care l-am arătat personajului omagiat să spunem că în această pagină am dezbătut, număr de număr, pe parcursul întregului an, realitatea pusă în mișcare de cel sărbătorit oficial.

Trebuie să spun de la început că ideea omagierilor convenționale ale creatorilor, pe zile, luni, ani, decenii, secole etc. nu mi se pare deloc fericită. E o transpunere în spațiul cultural a sistemelor publicitare. Luna congresului nu știu cui, luna reducerilor, luna cadourilor... Vrei să vinzi ceva și cauți să atragi atenția. A sărbători o personalitate în funcție de un număr de ani relativi la existența sa fizică este un mijloc artificial de a readuce în actualitate, superficial și pentru scurt timp, un nume care ar trebui să fie reper permanent în spațiul unei culturi. Iar un reper în spațiul unei culturi nu este cineva ale cărui date sînt actualizate periodic, prin ucaz, ci acel destin de care existența unei colectivități nu poate face abstracție nici dacă ar vrea. Puterea civilă nu are nimic în comun cu astfel de condensări de energie spirituală. Puterea poate, cel mult, să faciliteze exprimarea marilor idei, eventual să ajute disiparea lor într-o arie de răspîndire cît mai mare.

Cine îi înțelege și îi respectă pe acei dinamizatori ai vieții culturale a unei comunități va găsi mijloacele de a releva importanța lor fără astfel de ... rememorări, fără programări ca la ședințele de tratament stomatologic. Altfel, în cultură, sărbătoririle oficiale, inițiate poate din ideea deschiderii spre orizonturi semnificative, dau rezultatele dezamăgitoare. Nu e nici o dificultate să declari anul Eminescu, anul Caragiale, anul Maiorescu. Important e rezultatul. Care rareori e demn de luat în seamă... Astfel de omagieri urmăresc în intenție să capteze interesul tinerilor. După repetarea pretențioasă a unor adevăruri știute de toată lumea tinerii se vor îndepărta și mai mult de rădăcinile noastre culturale...

În linia dezavantajelor să mai adăugăm că decretarea anului unui autor este prilej de lungi serii de articole anoste, scrise la comandă sau la... autocomandă, în scopul prezenței în spațiul public a unor comentarii refuzați. Sînt comentarii rutinați care își fixează programul după aniversări. Într-o anumită lună, într-un anumit an șamd revistele trebuie să publice cîte un text omagial, chiar dacă altfel nu ar face-o nici pentru sărbătorit, nici pentru cel care sărbătorește. Este momentul în care ei se prezintă, prompt, la redacție cu articolul pregătit din timp. În felul acesta apar serii de texte

care repetă aceleași truisme. Nimeni nu iese cîștigat. Este împlinită o formalitate, „aniversarea” a fost bifată, toată lumea pare mulțumită. Doar cei care sînt cu adevărat implicați în dinamica valorilor colectivității lor nu pot fi mulțumiți cu asemenea simulacre. Lucrurile importante nu apar la comandă, atunci cînd ți se fixează un termen. Ele pot să se ivească oricînd, după o logică interioară, fără legătură cu planificările. Dar instituțiile culturale, în special cele finanțate de stat, nu sînt preocupate de așa ceva, nici nu prea fac deosebire între textele cu adevărat valoroase și cele lipsite de idee – astfel de instituții trebuie să respecte... planurile de comemorări, chiar dacă publică platitudini. Cine a avut răbdare să urmărească și efectele unor asemenea aniversări știe că rezultatul e contrar așteptărilor. Cei care aud suite de cuvinte solemne și goale se îndepărtează și mai mult de ceea ce li se propune...

Dar, dacă sînt într-un asemenea dezacord cu această practică a aniversărilor planificate, cum de i-am consacrat aici număr de număr comentarii lui Maiorescu? Răspunsul nu va mulțumi pe nimeni - acesta este însă adevărul: din întîmplare. Întîmplătoare e coincidența cu anul planificărilor culturii române. Dar apariția seriei de articole nu e deloc întîmplătoare. Ea s-a prezentat ca necesitatea de a reexamina cu seriozitate rădăcinile civilizației române moderne, moment în care un rol de primă importanță a jucat Titu Maiorescu.

Din această motivație neconformistă decurg și contradicțiile celor scrise de mine cu rutina evocatorilor exersați în domeniu, lucru evident pentru cei care citesc seria articolelor pe care le-am consacrat școlii critice

inaugurată de Maiorescu.

Evoluția societății românești arată limpede că s-a ajuns într-un moment în care, pentru a putea ieși din marasmul în care trăim e neapărat nevoie să vedem și cînd și unde s-a greșit în trecut. Unde și ce nu s-a întîmplat cum ar fi trebuit, încît am ajuns să reclamăm patriotism, independență și mîndrie națională în folosul protejării unor infractori. Nu mai este nevoie să descriu o situație prea bine cunoscută. Toți cei care urmăresc fără idei prefabricate ce se întîmplă în jurul nostru își dau seama cu ușurință despre ce este vorba. Iar marele pericol de care nu reușim să ne îndepărtăm se pare că datează încă de la începuturile societății românești moderne și a fost cît se poate de bine precizat, chiar în timpul în care se fixa în conștiința colectivă, de Titu Maiorescu. Cei care au citit paginile din numerele de pînă acum ale „Expresului cultural” știu despre ce este vorba. Nu are rost să mă repet. Important ar

cel care ne însoțește pînă astăzi și de care nu putem scăpa, pentru că realitatea desemnată este tot atît de periculoasă ca și altădată este inițierea unei direcții critice în evaluarea societății românești. A unei critici holistice, care viza și ar trebui să vizeze integrala orientare a civilizației după model occidental. Maiorescu prezintă adaptarea la modelul occidental a românilor ca fiind falsă, incompletă, de suprafață. Rămînînd, în cele din urmă, o cosmetizare a unor adînc implantate obiceiuri orientale, care nu au, de fapt, nimic în comun cu civilizația europeană. Prin atitudinea sa, Maiorescu inițiază o direcție critică, continuată, de-a lungul timpului, de alți gînditori lucizi, direcție critică care, dacă s-ar manifesta viguros și ar ocupa în comunitate rolul care i s-ar cuveni ar putea ameliora condiția societății românești, dar care, din păcate, rămîne o orientare marginală, blamată, fără mare efect asupra colectivității. România n-a

dus niciodată lipsă de oameni cu o gîndire clară, precisă, capabili să diagnosticheze fără greș situația societății noastre. Dar întotdeauna aceștia au fost în minoritate, n-au reușit să-și facă auzite, la nivelul întregului, punctele de vedere care ar fi trebuit să declanșeze necesara resurrecție. Această constatare a fost motivul apelului meu urgent la Maiorescu. Întîmplarea a făcut ca această căutare a cauzelor eșecului, numite pentru prima dată cu claritate de Maiorescu, să coincidă cu proclamatul an Maiorescu.

Opțiunea mea nu era, spuneam, legată

de o sărbătorire formală, calendaristică. Reprezenta pur și simplu nevoia de a rediscuta o direcție vitală din cultura română. Nu a fost declanșată de... anul Maiorescu și nu se încheie cu anul Maiorescu. Examinarea întreprinsă va continua pînă cînd vor fi prezentate momentele mai importante ale direcției critice. Chiar dacă astăzi, într-un interval istoric marcat de marasm, direcția critică din cultura română este în continuare într-o stare de restriște. Mai cred că o asemenea examinare mai este necesară și pentru a vedea în ce stadiu ne aflăm cu literatura noastră mult înfloritoare. Ar fi o naivitate să credem că într-o societate în care sistemul valoric este întors pe dos, spațiul literar este singurul care a ieșit neatins din demoralizarea generalizată...